

Univerzita Karlova v Praze
Přírodovědecká fakulta
katedra sociální geografie a regionálního rozvoje

Marie Wernerová

**PERCEPCE ATRAKTIVITY A IMAGE KRAJSKÝCH MĚST
V ČESKU NA PŘÍKLADU VYSOKOŠKOLSKÝCH STUDENTŮ
Z ČESKÝCH BUDĚJOVIC A ÚSTÍ NAD LABEM**

Diplomová práce

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracovala samostatně, pouze za použití uvedené literatury.

Marie Holcová

podpis

Na tomto místě bych ráda poděkovala doc. RNDr. Jiřímu Blažkovi, Ph.D. za odborné vedení mé diplomové práce a za cenné a podnětné rady a připomínky v průběhu jejího zpracování. Dík dále patří i doc. RNDr. Dušanu Drbohlavovi, Ph.D., jemuž vděčím za možnost seznámit se s literaturou týkající se behaviorálních přístupů v geografii. Za spolupráci a pomoc při terénním šetření pak patří dík Mgr. Jiřímu Čekalovi z Pedagogické fakulty JU v Českých Budějovicích a zejména RNDr. Milanu Jeřábkovi, Ph.D. z Přírodovědecké fakulty UJEP v Ústí nad Labem. Samozřejmě také děkuji všem respondentům, kteří byli ochotni podílet se na výzkumu a vyplnili dotazník. V neposlední řadě bych chtěla vyjádřit svůj dík i všem svým blízkým a přátelům za jejich podporu v průběhu celého studia.

Obsah

Abstrakt	6
1. Úvod	7
2. Diskuse literatury	9
2.1 <i>Behaviorální přístup v geografii</i>	9
2.2 <i>Problematika prostorových percepčí v zahraniční literatuře</i>	10
2.3 <i>Preference a atraktivita sídelních prostorů v regionální literatuře</i>	18
3. Metodika řešení	24
3.1 <i>Definice základních pojmů</i>	24
3.2 <i>Vymezení zkoumaného území</i>	26
3.3 <i>Zdroje dat a metodické postupy</i>	27
4. Socioekonomická charakteristika krajských měst	31
4.1 <i>Ekonomická úroveň a trh práce</i>	32
4.2 <i>Bydlení</i>	38
4.3 <i>Životní prostředí a rekreace</i>	42
5. Výsledky agentur pro výzkum veřejného mínění	46
6. Výzkum preferencí vysokoškolských studentů	49
6.1 <i>Ekonomická úroveň a trh práce</i>	50
6.2 <i>Bydlení</i>	57
6.3 <i>Životní prostředí a rekreace</i>	64
6.4 <i>Geografická poloha</i>	68
6.4.1 <i>Vzdálenost od Prahy</i>	69
6.4.2 <i>Populační velikost</i>	72
6.5 <i>Komplexně pojaté sídelní preference</i>	73
7. Srovnání subjektivního a objektivního hodnocení	79
8. Závěr	85

9. Seznam literatury a použitých zdrojů.....	90
9.1 Seznam literatury.....	90
9.2 Použité zdroje a prameny.....	94
10. Seznam obrázků, grafů a tabulek.....	96
10.1 Seznam obrázků.....	96
10.2 Seznam grafů.....	97
10.3 Seznam tabulek.....	98
11. Seznam příloh.....	99
12. Přílohy.....	100

Abstrakt

Předkládaná diplomová práce se zabývá problematikou percepce a prostorových preferencí obyvatel. Hlavním cílem je zjistit, jak vysokoškolští studenti vnímají a hodnotí atraktivitu a image krajských měst v Česku. Výzkum je založen na dotazníkovém šetření, jež bylo v průběhu března a dubna 2006 provedeno v Českých Budějovicích a Ústí nad Labem. Zkoumány jsou tři základní sféry – pracovní, sídelní a rekreační preference. Výsledky získané z průzkumu jsou dále srovnávány s objektivním hodnocením vytvořeným prostřednictvím skupiny socio-ekonomických ukazatelů.

Bylo prokázáno, že percepce atraktivitu je skutečně ovlivněna subjektivními faktory (jako image města, znalost a blízkost lokality, individuální zkušenosti a názory), a tak se preferenční chování studentů liší od objektivního hodnocení. Nejoblíbenějším místem pro trvalé bydlení jsou České Budějovice. V pracovních preferencích se potvrdilo očekávané vedoucí postavení Prahy, jejíž pozice je navíc velmi dominantní. Jednoznačně negativní je vnímání dvojice strukturálně postižených měst (Ostrava, Ústí nad Labem). V případě Českých Budějovic jsme odhalili vliv tzv. „neighbourhood effect“. Identifikována byla také silná polarita Čechy versus Morava jako šířeji chápaný sousedský efekt, která je dána závislostí preferencí na míře návštěvnosti a znalosti města. Pro dosažení vyšší statistické reprezentativnosti a možná širší zobecnění by bylo vhodné provést obdobné šetření i v některém z moravských měst.

Abstract

This diploma work deals with a theme of perceptions and spatial preferences of the people. Main aim is to find out how university students perceive and evaluate attractiveness and image of the regional cities in Czech Republic. The research is based on a questionnaire inquiry made in České Budějovice and Ústí nad Labem during March and April 2006. Three key spheres are examined – work, residential and recreational preferences. Results of the survey are compared with objective ranking made by a group of socio-economic indicators.

It was proved that perception of attractiveness is really influenced by subjective factors (as image of the city, knowledge and accessibility of the locality, individual experiences and opinions), and so preference behaviour of students is different from results of objective evaluation. It was found out that the most favourite place for permanent living is České Budějovice. Expected top rank of Prague in work preferences was proved and it was revealed as a very dominant position. Perception of twin cities with structural problems (Ostrava, Ústí nad Labem) is definitely negative. We discovered an impact of the neighbourhood effect in case of České Budějovice. Strong polarity between Bohemia and Moravia was identified as a wider form of neighbourhood effect due to dependence of preferences on visit rate and knowledge of the city. For higher statistical representativeness and wider generalization it would be good to make a similar inquiry in some Moravian city.

1. Úvod

Poválečný vývoj v převážné většině společenských věd představoval období největší popularity pozitivistických metod výzkumu. Cílem těchto metod bylo zevšeobecnování dat a údajů do teorie, která by zobecňovala empirická pozorování a zároveň poskytovala vysvětlení jevů. Podstatným rysem pozitivismu tedy byl i důraz na kvantifikaci, matematizaci a využívání statistických metod (Blažek 2002). Také v geografii došlo k rozkvětu této výzkumné metody, a to v období tzv. kvantitativní revoluce. Ta je spojena s dominantním vlivem neoklasické ekonomické teorie a přebíráním jejích koncepcí (např. „homo economicus“). Zásadní snahou čelních představitelů byla operacionalizace skutečnosti prostřednictvím tvorby idealizovaných kvantitativních modelů.

Pozitivisté však ve stále větší míře využívali složitých statistických a matematických technik, měření a testování hypotéz, přičemž výsledky nebyly odpovídající, a tak začali být podrobováni kritice. Použití pozitivismu bylo zpochybňováno zejména pro jeho neúspěšné pokusy o predikci, ale i necitlivost k faktorům, které nelze odpovídajícím způsobem kvantifikovat a modelovat (Blažek 2002). Novým teoretickým proudem snažícím se na tyto nedostatky určitým způsobem reagovat je behaviorální geografie, která se nechala inspirovat psychologii a jako první zavádí do geografie výzkumný zájem o chování jedinců a skupin v prostředí. Důraz je kladen především na psychologické aspekty při percepci prostředí, neboť ty mohou být v procesu rozhodování a prostorového chování jedince důležitější nežli objektivní skutečnosti (Gold 1980, Lloyd 1976, White 1981).

Významnou součástí behaviorální geografie, rozvíjející se od 60. let zejména v angloamerickém světě, je i problematika percepce informace o území, tj. subjektivní obraz území ve vědomí člověka vznikající na základě jeho životních zkušeností a názorů (Siwek 1988). Tyto představy se pak promítají do regionálních a sídelních preferencí obyvatelstva, které znamenají výběr ideální lokality, regionu či typu sídla pro určitou funkci (většinou trvalé bydlení) (Drbohlav 1990b). Představa o území, kterou si vytváří každý jednotlivý člověk, má nepochybně význam jen pro něj, avšak souhrn těchto představ u větší skupiny lidí (jako například u vysokoškolských studentů) má význam mnohem větší. Výsledky výzkumů preferencí obyvatel mohou mít řadu praktických implikací – tvorba migračních prognóz, územní plánování, lokalizační rozhodování v průmyslu, komplexní teritoriální marketing.

Právě výše uvedené argumenty, které dokumentují významnost a opodstatněnost studia percepce a prostorových preferencí obyvatelstva, společně se skutečností, že je této problematice v současnosti věnována neoprávněně malá pozornost, mě vedly k výběru tohoto výzkumného tématu. Hlavním cílem předkládané diplomové práce je tedy zjistit, jak je mladými lidmi vnímána atraktivita krajských měst v Česku, a zda je jejich percepce významně ovlivněna jejich imagí, resp. dalšími měkkými faktory. Základní výzkumnou snahou je identifikovat města, která jsou obyvateli vnímána jako ideální místa pro bydlení, práci a rekreaci. Dále bude sledováno, zda se významně liší percepce studentů z města

s negativní imagí (Ústí nad Labem) a z města s pozitivní imagí (České Budějovice), a také porovnány rozdíly v percepci studentů geografie a ostatních vysokoškolských oborů. Ověřována bude i platnost obecné pravidelnosti „neighbourhood effect“ (sousedského efektu).

K výše uvedeným cílům a výzkumným otázkám byly stanoveny následující hypotézy:

- Percepce krajských měst v Česku je dosti ovlivněna jejich pozitivní, respektive negativní imagí, a proto se subjektivní hodnocení jejich atraktivity obyvatelstvem liší od hodnocení prostřednictvím objektivních měřítek (socioekonomických ukazatelů).
- Protože negativní image měst má špatný vliv na jejich percepci, jsou tato města lidmi vnímána menší, s geografickou polohou ve větší vzdálenosti od metropole (hlavního města) než je tomu ve skutečnosti, a naopak.
- Pořadí měst v atraktivitě pracovní a rekreační bude pravděpodobně vykazovat negativní korelaci, poněvadž města fungující jako ekonomická a pracovní centra mívají zhoršenou kvalitu životního prostředí, vysokou hustotu zalidnění, trpí kongescemi a hlučností, tedy vykazují charakteristiky nepříznivé pro klidný odpočinek a rekreaci.
- Lze očekávat, že subjektivní hodnocení získaná od studentů geografie budou vzhledem k jejich větším znalostem problematiky více odpovídat hodnocení na základě objektivních měřítek.
- V důsledku znalosti prostředí a působení určité image města je jeho vnímání místními obyvateli odlišné od představ spojovaných s daným městem ostatním obyvatelstvem Česka, tj. projevuje se tzv. neighbourhood effect.

2. Diskuse literatury

Dříve než se začnu věnovat samotné obsahové stránce zpracovávaného tématu, pokusím se jej nejprve šířeji teoreticky zarámovat. V této souvislosti v krátkosti představím myšlenkový proud uplatňující se v oboru geografie, v jehož těžišti zájmu se nachází mnou zvolená tematika. Pro lepší orientaci a proniknutí do problematiky bylo nutné seznámit se se základní literaturou, zejména s různými přístupy k výzkumu, metodologickými postupy a výsledky. V následující kapitole tedy dále uvádím souhrn publikací a empirických studií, jež představují stěžejní díla v oblasti výzkumu percepce, sídelních preferencí a mentálních map, a jež mi byly při mé práci v určitém směru přínosem.

2.1 Behaviorální přístup v geografii

Teoretickým přístupem, v jehož centru pozornosti se mimo jiné nacházejí témata sídelních a regionálních preferencí obyvatelstva, je behaviorální geografie; směr výzkumu, který se konstitoval v průběhu 60. let minulého století zejména v angloamerické literatuře. V současnosti již sice pominula doba jeho největšího rozkvětu, ovšem v angloamerické geografii si svou poměrně silnou pozici stále udržuje. Behaviorální geografie je jedním z proudů socioekonomické geografie, který klade důraz na psychologické motivy spočívající za prostorovým chováním jednotlivce a zdůrazňuje roli kognitivních (poznávacích) a rozhodovacích faktorů. Jeho reprezentanti se soustřeďují na identifikaci poznávacích procesů, jejichž prostřednictvím jednotlivci přijímají atributy prostředí, které je obklopuje, a reagují na ně. Poznání je v tomto smyslu chápáno jako aktivní duševní proces získávání znalostí o různých lokalitách (Johnston, ed. 1993).

Podstatou těchto přístupů je zkoumání jednotlivce v jeho konkrétní situaci v mikroprostorovém průmětu, což umožňuje více proniknout k podstatě jevu (Drbohlav 1993). Zajímají se tedy více o vnímání, rozhodování a chování konkrétního jedince, než by řešily tyto otázky na úrovni celé skupiny (Gold 1980). Východiskem takto laděných výzkumných snah je „...současné obecně platné poznání, že subjektivní komponent lidského bytí v prostoru je stejně důležitý, jako komponent objektivní“ (Drbohlav 1993, s. 31). Z tohoto důvodu behaviorální geografové nepřijímají předpoklad, že by poznávací proces vedl k ryze racionálnímu rozhodnutí a jednání, jak to činí úzce zaměřené ekonomické teorie (Gold 1980).

Ve středu zájmu tohoto směru se nachází několik důležitých oblastí: výzkum procesů poznání (cognitive processes), prostorových představ (spatial images), mentálních map (mental maps), procesu učení v prostoru (spatial learning) a návyků (habits), procesu rozhodování (decision-making) a výběru (choice) (Drbohlav 1993). Tato obsahová šíře behaviorální geografie se promítá i do variability užívaných metodologických přístupů a filozofií. Nicméně široký záběr se podepisuje i na nedostatečném propojení empirických poznatků a zjištění do integrovaného výzkumu či duplicitní a konfliktní terminologii (Gold 1980).

Jak jsem již předeslala, jako součást tohoto proudu se objevují i studie, v jejichž zájmu stojí percepce a hodnocení sídelních prostorů obyvateli. Percepci pojmají jako poznávací proces, kterému se člověk podrobuje neustále, ať už si to uvědomuje nebo ne, a do něhož se promítá nejen objektivní znalost o místě, ale i ryze subjektivní pocit jedince (Drbohlav 1993). I díky němu je skutečné prostředí v průběhu percepce modifikováno a zjednodušováno do pouhého obrazu tohoto prostředí. Právě význam takto pozměněné a v mysli uložené informace je zdůrazňován řadou autorů (např. Lloyd 1976, White 1981). Ti upozorňují na to, že se člověk spíše chová a rozhoduje právě na základě informací uložených v jeho poznávacím systému než dle informací objektivních. Obdobně uvádějí i Pellenbarg a Meester (1984), že prostorové chování lidí není řízeno objektivní realitou, ale jejich subjektivní interpretací této reality. Tyto závěry tedy potvrzují důležitost a smysluplnost zkoumání percepce, preferencí a následně mentálních map, v nichž se odrážejí.

2.2 Problematika prostorových percepceí v zahraniční literatuře

Otázka percepceí v ryze geografickém smyslu se ve světové literatuře dlouho neobjevovala, a tak bylo o představách a prostorových preferencích, jimiž lidé disponují, známo poměrně málo. V roce 1913 poprvé tyto otázky komentoval Ch. Trowbridge (Trowbridge 1913). Jako jeden z prvních se začal zajímat o to, jak lidé vnímají krajinné prvky, silnice, různé hranice, své okolí, a jak se v prostředí orientují. Ve své práci přichází s myšlenkou jakýchsi neformálních, imaginárních map uložených v mysli, které lidem slouží k orientaci v prostoru. Navíc odlišuje dva typy lidí dle orientování těchto map. U první „konvenční“ skupiny je v centru mapy umístěno bydliště a mapa zachycuje známé okolí. Tito jedinci zakládají své úsudky na objektivních vztažných systémech, jako např. na světových stranách. Jakmile se však ocitnou mimo tuto známou, zmapovanou oblast, velmi rychle ztrácejí orientaci. Druhý typ mapy je zobrazován vždy vzhledem k aktuální pozici jedince, a tak dokáže zachytit větší prostor. Lidé používající tento typ map se proto dle Trowbridge dokáží v prostoru lépe orientovat.

Tento raný článek z počátku 20. století však znamenal pouze jakousi předzvěst budoucího výzkumu. Otázku prostorových percepceí totiž znovu naplno vzkřísil až v roce 1960 K. Lynch ve své knize *The Image of the City* (Lynch 1960). Toto dílo znamenalo prvotní impuls pro další výzkum percepceí měst a velkou měrou se zasloužilo o rozvoj celého oboru. Lynch ve své knize shrnuje výsledky svého výzkumu center měst, který provedl ve třech amerických městech: Bostonu, Jersey City a Los Angeles. Cílem jeho práce bylo poodhalit, jaký je obraz města v představách jeho obyvatel, resp. jak vnímají a jak na ně působí jeho jednotlivé části a významné orientační body. Ve středu jeho zájmu tedy leží tzv. kognitivní mapy – informace o prostředí uložené v mysli člověka v mapové podobě. Ve své studii autor přichází s novou metodou zjišťování těchto map. Jedná se o techniku, kdy mapu tvoří, tedy kreslí přímo respondenti sami. Zdůrazňuje unikátnost této metody v tom, že poskytuje hlubší psychologický pohled do mentálních procesů a umožňuje tak získat jiným způsobem nezachytitelné informace. Poukazuje též na širokou využitelnost této specifické metody v dalším

výzkumu percepce měst. Na druhou stranu se zdá, že tato technika testuje spíše respondentovu dovednost kreslení, zatímco jeho prostorové znalosti jsou reprezentovány nedokonale (Gold 1980). Dle informací zakreslených v jednotlivých mapách poté Lynch, na základě konceptu, sestavil jednu obecnou mapu poskytující jakýsi „veřejný“ obraz města. Vedle samotného sestavení mapy dále analyzoval její obsah a provedl klasifikaci základních krajinných elementů městského prostředí do pěti skupin (orientační body, oblasti, uzly, hrany a cesty). Žádný z těchto elementů ale v prostředí neexistuje izolovaně, nýbrž se navzájem protínají a překrývají.

Lynchovou studií se inspiroval a dále na ni navázal B. Goodey (Goodey 1971). S pomocí birminghamské pošty oslovil obyvatele města a požádal je o spolupráci při výzkumu jejich percepce městského centra, jehož výsledky měly být použity pro další územní plánování. Odezva obyvatel byla značná; ukázalo se, že lidé vítají možnost být alespoň částečně zapojeni do plánovacího procesu ve vlastním městě a podílet se tak na jeho rozvoji. V této souvislosti se tedy znovu potvrdil význam zkoumání percepce a kognitivních map, které fungují jako určité vzorce prostorového chování. Záměrem autora bylo ozřejmit, jaké dojmy a vjemy na obyvatelích zanechávají a jak lidé preferují jednotlivé části města a elementy městského prostředí. Podle vzoru K. Lynche použil techniku načrtávání map jednotlivými respondenty a jejich kombinací a vážením získal obraz preferencí.

Výzkum percepce a kognitivního mapování se postupně stal vzkvétajícím oborem. Začala se objevovat řada nejrůznějších článků a tuto rostoucí chuť po diskusi zmíněných témat dokumentuje skutečnost, že v roce 1973 vydali editoři R. M. Downs a D. Stea první tematicky zaměřený sborník s názvem *Image and Environment* (Downs, Stea ed. 1973). Toto souborné dílo je rozděleno do šesti částí a celkově obsahuje 19 příspěvků od různých autorů (např. Appleyard, Downs a Stea, Gould, Kaplan, Orleans, Saarinen, Stea a Blaut). Jsou zde řešeny nejrůznější teoretické otázky, nastíněny možnosti chápání jednotlivých pojmů a představeny užívané přístupy k výzkumu dané problematiky. K teoretickým článkům jsou navíc připojeny empirické studie. Downs a Stea definují kognitivní mapování jako „...*poznávací proces, jehož prostřednictvím jedinec získává, kóduje, uchovává, vyvolává a dekóduje informace o attributech prostorového prostředí*“ (Downs, Stea, ed. 1973, s. 9). Výsledek tohoto procesu, tedy každou kognitivní mapu považují za něco jedinečného, čímž ovšem disponuje každý člověk. Zdůrazňují, že právě tento typ informací je klíčový při prostorovém chování a rozhodování jedince. Uvádějí, že „...*běžné každodenní činnosti jako cesta do práce by bez určité formy kognitivní mapy byly nemožné*“ (Downs, Stea, ed. 1973, s. 10).

Teoreticky laděný je i článek, jehož autorem je D. Appleyard, který předkládá závěry pramenící z jeho výzkumů provedených ve Venezuele a Bostonu a ze studia psychologické literatury (Appleyard, In: Downs, Stea, ed. 1973). Autor se v nich soustřeďuje na problematiku percepce a znalosti městského prostředí a dochází k závěru, že existují tři způsoby percepce města. Tyto dále charakterizuje a nazývá je percepce funkční, reagující a usuzující. První typ spočívá ve využívání složek prostředí k dosahování určitých cílů a plnění úkolů, čímž získávají svou specifickou funkci. Za

jiných okolností je percepce mnohem více pasivní a představuje jakousi bezděčnou reakci na okolí v podobě zapamatování si nějakého elementu, který zrovna není v centru zájmu. Tento podružný element nemusí být nutně vizuální, může to být i určitý zvuk či vůně. Třetí způsob je založen na tom, že v průběhu života si člověk v mysli vytváří generalizovaný systém elementů prostředí, jakýsi osobní model města. Na základě tohoto modelu pak usuzuje a identifikuje jednotlivé prvky, dostane-li se do neznámého městského prostředí. Z toho tedy vyplývá, že „...čím konvenčnější je struktura města, tím rychleji a přesněji jsme schopni jej poznat“ (Appleyard, In: Downs, Stea, ed. 1973, s. 110). Zajímavé je i autorovo zjištění, že vedle těchto klasických, známých prvků obsažených v modelu si lidé velmi dobře všimají a zaznamenávají do mysli cokoli zvláštního a neobvyklého.

P. Orleans ve své kapitole rozebírá vliv sociálního statusu obyvatel na jejich prostorové znalosti města (Orleans, In: Downs, Stea, ed. 1973). Ověřuje svou tezi, že představy rezidentů o městském prostředí se mohou mezi konkrétními skupinami obyvatel a mezi jednotlivými částmi města výrazně lišit. Jako důkaz předkládá šetření provedené na vzorku pěti lokalit v Los Angeles, jež odhaluje signifikantní rozdíly ve znalosti prostředí, které byly identifikovány z načrtnutých map. Pouze jediná skupina rezidentů byla schopná zakreslit dobře strukturovaný, detailní obraz celého města. Podobně byla potvrzena rozdílná úroveň prostorových znalostí mezi čtyřmi sociálními typy populace. Kvalifikovaní lidé s mnoha příležitostmi a širokou škálou sociálních kontaktů byli schopni vytvořit mapu celého metropolitního areálu Los Angeles, zatímco respondenti s limitovanými sociálními kontakty mají zmenšené vidění světa, chápající město často jen jako skupinu několika bloků domů.

Do výše zmíněného sborníku přispěla svou empirickou studií i dvojice autorů D. Francescato a W. Mebane (Francescato, Mebane, In: Downs, Stea, ed. 1973). Regionálně se jejich práce zaměřuje na Itálii a snaží se odpovědět na otázku, jak občané vnímají dvě velká města: Miláno a Řím. Zkoumá odlišnosti v představách mezi rezidenty jednotlivých měst a závislost těchto rozdílů na pohlaví, věku a socioekonomickém pozadí. Východiskem pro výzkum je kniha K. Lynche, a proto je jedním ze zájmů také snaha kriticky posoudit, zda není použitelnost jeho techniky načrtávání map omezená. V této souvislosti poukazuje na větší počet významných prvků města získaných pouhým vyjmenováním vzhledem k počtu elementů zakreslených do map, a to zejména u respondentů z nižší příjmové třídy a starších lidí. Základním zjištěním této studie je, že obyvatelé různých měst jsou ve svých percepcích citliví na rozličné krajinné prvky fyzického prostředí, ve kterém žijí. Navíc existují signifikantní rozdíly v závislosti na věku, místu rodiště a socioekonomickém postavení. V případě závislosti percepce na pohlaví respondenta se významné difference neobjevily.

Svůj příspěvek v knize má i T. F. Saarinen, který řeší poněkud odlišnou problematiku (Saarinen, In: Downs, Stea, ed. 1973). Jeho článek se zaměřuje na prostorové představy o podobě celého světa, a to ze strany středoškolských studentů. Prostřednictvím Lynchovy metody konstrukce mentálních map se autor snaží objasnit, jakým způsobem mladí lidé vnímají uspořádání mapy světa. Zejména se soustředí na to, jaký vliv na percepci daného státu mají kulturní faktory, aktuální události, velikost,

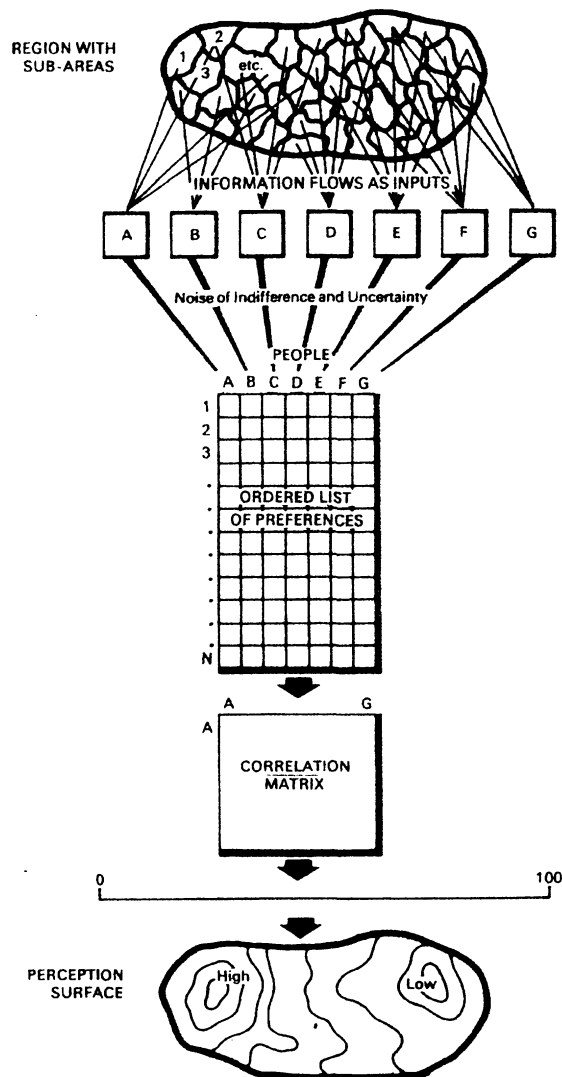
tvár a vzdálenost státu od místa pozorování. Nicméně je potřeba podotknout, že zkoumaný vzorek respondentů z prostorového hlediska nepokrývá velkou část světa (zahrnuje pouze 4 lokality), ani není variabilní z hlediska různých typů kultur a socioekonomické vyspělosti společnosti. Výsledky ukázaly poměrně velké rozdíly v podrobnosti nakreslených map a ve znalosti různých částí světa mezi jednotlivými skupinami studentů. Na druhou stranu ovšem odhalily jeden znak společný. Co se týče zachycených elementů, téměř všechny mapy vykazují „...převahu sociálních znaků nad znaky fyzickými“ (Saarinen, In: Downs, Stea, ed. 1973, s. 151).

Dalším autorem publikujícím ve sborníku je i britský geograf P. R. Gould, který se proslavil jako původce nového geografického pojmu „mentální mapa“. Poprvé toto označení použil ve svém diskusním článku On Mental Maps v roce 1966, jehož verze doplněná o postskriptum z roku 1970 je součástí výše uvedeného sborníku (Gould, In: Downs, Stea, ed. 1973). Ve svém příspěvku se nesnaží formulovat striktní teorie nebo explicitní hypotézy. Nabízí pouze určitá stanoviska, tvrzení a argumentace, jimiž se snaží vyprovokovat další autory k zamyšlení a diskusi dosud neprobádaných otázek. Mentální mapa podle něj zobrazuje území tak, jak je zaznamenáno v lidském mozku. To znamená, že vzhledem ke skutečnému obrazu území je mentální mapa poněkud deformována. Za příčinu deformace považuje unikátní kombinace informačních toků, které dopadají na jedince a pronikají nesterjnoměrně do jejich mysli. V této souvislosti si autor pokládá otázku, jak se mentální mapy formují a do jaké míry jsou unikátní, resp. obecné. Argumentuje, že „...do představ o okolním světě se promítají politické, sociální, kulturní i ekonomické hodnoty lidí, jež mohou být specifické pro určitého člověka nebo naopak shodné pro větší skupinu“ (Gould, In: Downs, Stea, ed. 1973, s. 184). Proto je vždy část našeho vidění světa jedinečná a část sdílíme s ostatními. Součástí Gouldova článku je i vůbec první preferenční studie, neboť mentální mapy nemusí hodnotit pouze základní geografické parametry, ale i složitější charakteristiky – preference. Tato studie, zjišťující sídelní preference obyvatel, byla provedena v USA, Evropě, Ghaně a Nigérii. Na příkladu amerických států byl navíc zkoumán vliv vzdálenosti a velikosti států na jejich preference a stupeň homogenity preferencí v rámci určité skupiny obyvatel. V závěru své práce autor poukazuje i na četné implikace mentálních map – územní plánování, lokalizační rozhodování v průmyslu (zejména tzv. „footloose“ odvětví), alokace rozvojové pomoci, prognózy migračních proudů a další.

Ve zkoumání mentálních map pokračovala společně dvojice P. R. Gould a R. R. White. V roce 1968 uveřejnili v časopise Regional Studies regionálně orientovaný článek The Mental Maps of British School Leavers (Gould, White 1968). Tato studie se svým tématickým zaměřením nejvíce blíží zpracovávané práci, byla pro ni zdrojem řady přímých implikací, a tak na ni bude často odkazováno. Autoři se již hlouběji (než v předchozím zmíněném příspěvku) ponořují do problematiky, podrobněji řeší metodologické otázky a upozorňují na některá úskalí takto orientovaného výzkumu. Hlavním tématem řešeným v této preferenční studii bylo, jakým způsobem lidé chápou a hodnotí geografický prostor kolem sebe ve smyslu sídelních preferencí. Vycházejí z předpokladu, že „...nejrůznější

informační toky dopadající na jedince se prostřednictvím jeho osobních charakteristik modifikují a uspořádávají do prostorových preferencí“ (Gould, White 1968, s. 161), jež jsou následně zobrazeny v mentální mapě. K tomu dodávají, že kombinace těchto informačních toků jsou natolik jedinečné, že je téměř nemožné je přesně specifikovat. Základní kroky metodického řešení konstrukce mentálních map na základě těchto preferencí znázorňuje schéma na Obrázku 2.1. K jedincům, jež jsou znázorněni jako „černé skříňky“ A až G, proudí informační toky o vhodnosti jednotlivých oblastí a lokalit pro bydlení. Ty jsou modifikovány unikátními preferencemi a osobními charakteristikami respondentů a objevují se v podobě určeného pořadí jednotlivých území. Z těchto dat je pak odvozena korelační matice a stupnice, podle níž je ohodnocena každá lokalita. Hodnoty jsou poté vyneseny do mapy a pomocí interpolace zakreslena míra preference všech ploch.

Obrázek 2.1: Schéma konstrukce mentálních map

Zdroj: Gould, White 1968

Pro účast v tomto výzkumu byli vybráni studenti na 23 školách ve Velké Británii. Byla jim předložena základní mapa země a byli požádáni o určení pořadí jednotlivých hrabství dle svých osobních sídelních preferencí. Pro každou školu tak byla získána pořadová datová matice s 92 řádky v podobě hodnocených hrabství a sloupci v podobě studentů. Tento postup vybízí k námitce, zda je smysluplné v případě tak velkého množství jednotek (celkem 92 hrabství) požadovat určování pořadí. Dle mého názoru má člověk vcelku vyhraněné názory, co se týče sympatií a antipatií, avšak uprostřed široké škály často není schopen jasně rozlišovat. Proto by mohla být výsledná informace zatížena určitým stupněm šumu a nejasnosti. Ovšem vzhledem ke skutečnosti, že sledovaným zájmem takovéto studie je identifikace extrémních regionů, není nutné klást na tuto námitku příliš velký důraz.

Cílem autorů bylo zkonstruovat na základě získaných preferenčních map model mentální mapy, který by bylo možné úspěšně aplikovat v jakékoli lokalitě. Ukázalo se, že hlavním zdrojem variability je lokální efekt, který zkresluje území v bezprostředním okolí pozorovacího bodu, tedy území, o kterém má respondent nejvíce znalostí a informací, a k němuž má vytvořeny nejintenzivnější vztahy a vazby. Gould a White tedy docházejí ke zjištění, že každá mapa je výsledkem kombinace „národní“ mapy nesoucí obecné trendy a právě lokálního efektu, jehož síla je navíc závislá na poloze pozorovacího bodu.

Prohlubující se výzkum mentálních map a rostoucí zájem o tuto problematiku vyústil vydáním knihy dvojice autorů P. R. Gould a R. R. White *Mental Maps* (Gould, White 1974). Jedná se o klíčové dílo zevrubně diskutující nejrůznější aspekty problematiky percepce, prostorových představ a mentálních map, jenž se zasloužilo o popularizaci těchto otázek. Publikace shrnuje sérii empirických studií provedených v předchozích letech, jež zkoumají sídelní preference v USA, Velké Británii, Švédsku, Nigérii, Tanzanii, Ghaně a Malajsii. V teoretické části se snaží objasnit, jak se formují prostorové představy a sídelní preference lidí a jaký mají vliv na jejich prostorové chování. Jsou zde identifikovány základní faktory vnímané lidmi jako hlavní pro atraktivitu lokality. Autoři opět poukazují na význam informací, kterými člověk disponuje, a jejichž množství a typ se mezi lidmi výrazně liší. Proto do své práce zahrnují i problematiku informovanosti a neznalosti, a na příkladu USA a Švédska konstruují tzv. informační hladiny. Řeší i otázku informačních bariér, které přerušují a filtrují toky informací (např. přírodní, jazykové, politické bariéry). V závěru se vědci v krátkosti věnují možnosti využití mentálních map ve veřejné správě za účelem efektivní alokace zdrojů, služeb a pracovních sil. Podotýkají, že mentální mapy v myslích klíčových osobností – elit jsou nesmírně důležité, neboť mají značný vliv na jejich rozhodování, a tím i na vývoj celého regionu. Proto je nutné věnovat jejich zkoumání notnou dávku pozornosti.

Využitím mentálních map v percepčních studiích se zabývá D. C. D. Pocock (Pocock 1979). K pojmu mentálních map autor přistupuje jako k prostorovému rámci mnohem širšího fenoménu – lidských představ. Existenci mentálních schémat, která v sobě nosíme a která následujeme, dokládá schopností lidí řešit prostorové problémy a orientovat se ve svém okolí. Ve svém článku předkládá

souhrn různých typů mentálních map, způsobů jejich konstrukcí a uvádí příklady jejich využití. Přichází s dnes zavedeným a často užívaným rozlišením na dvě skupiny. První skupinu představují tzv. gouldovské mapy, které jsou konstruovány nepřímo na základě hodnocení a určování pořadí lokalit. Jak již bylo diskutováno výše, jsou tyto mapy používány u preferenčních studií. Naopak tzv. lynchovské mapy tvoří přímo respondenti kreslením a tato technika se uplatnila při výzkumu center měst. Obsahem těchto map jsou krajinné elementy, které respondent zachycuje, neboť je osobně považuje za důležité, hodnotné či známé. Dále autor nabízí rozlišení map na ty, které znázorňují prostorové rozšíření a variabilitu lidských znalostí a preferencí v určitém čase, a na takové, které zachycují jejich změnu a růst u konkrétního jedince v průběhu času. U longitudinálních studií upozorňuje na validitu opakovaných pozorování, neboť může dojít k narušení znalostí vlivem klasických map a průvodců.

Vliv sídelních preferencí na prostorové chování lidí zkoumá S. E. White (White 1981). Ve své studii se zaměřuje na shodnost preferencí mezi respondenty a jejich skutečný obsah. Snaží se objasnit, jaké jsou klíčové faktory ovlivňující sídelní preference a nakolik se odrážejí v samotném prostorovém chování lidí, tj. v migraci. Bylo dotazováno více než tisíc respondentů v šesti amerických městech, kteří měli vyjádřit své preference vůči 26 lokalitám. Pomocí korelací autor potvrdil poměrně vysokou shodu preferencí mezi respondenty z různých měst. Jádrem Whitovy práce však je analýza závislosti sídelních preferencí na třech odlišných typech proměnných – subjektivních, objektivních a informačních. Ve všech zkoumaných případech se podařilo prokázat, „...že *subjektivní charakteristiky vysvětlují variabilitu preferencí lépe než objektivní nebo informační charakteristiky*“ (White 1981, s. 182). Nicméně mnohem zajímavější a poněkud překvapivý je objev, že některé proměnné považované v procesu migrace za klíčové se v případě formování sídelních preferencí neuplatňují tak významně a do popředí vystupují faktory jiné. U migrace jsou totiž obecně mnohem důležitější faktory jako charakter klimatu nebo ekonomické podmínky, zatímco u sídelních preferencí objevil White nejvyšší míru závislosti na vnímání dostupnosti rekreačních možností. Obdobně také zjistil, že i důraz kladený obvykle při migraci na rodinné a přátelské vazby v případě formování preferencí pozbývá svého významu.

Na svůj výzkum mentálních map světa navázal T. F. Saarinen studií z roku 1987 (Saarinen 1987). V této práci se snaží zjistit, zda existují významné rozdíly v představách o světě v závislosti na lokalitě a kultuře. Podrobněji analyzuje jeden z aspektů představ o mapě světa, a to způsob, jakým jsou mapy „centrovány“, tzn. která část světa se nachází uprostřed mapy. V úvodu ještě připojuje stručný historický přehled vývoje představ o mapě světa. Výzkum je tentokrát založen na obrovském vzorku respondentů – studentů 1. ročníků geografie ze 49 zemí světa, kteří byli požádáni o načrtnutí mapy světa a zaznamenání všech států a důležitých prvků. Přestože se domnívám, že je tato technika diskutabilní (např. kvůli obtížné interpretaci a srovnatelnosti map), byla u multikulturního výzkumu zvolena jako nejlepší vzhledem k vyřešení problému překladu otázek a instrukcí. Nejvýznamnějším

zjištěním bylo, že v 80 % případů stále převládá Eurocentrické vidění světa, tedy koloniální mentalita a hlavním faktorem vysvětlujícím odchylky od tohoto modelu je zeměpisná délka. Ukazuje se tedy, že mezi změnou politického statusu a jejím odrazem ve vidění světa existuje dlouhý časový interval. Za nejlepší možnost, jak tuto situaci pozměnit, Saarinen považuje výuku, neboť „...*představy o světě se více odvozují ze vzdělání než z osobní zkušenosti*“ (Saarinen 1987, s. 3).

Tématika mentálních map světa, zejména rozsáhlý Saarinenův výzkum, zaujal i další autory. Stal se inspirací a datovým zdrojem např. pro studii kolektivu autorů J. Gourley, Ch. MacCabe, T. F. Saarinen (Gourley, MacCabe, Saarinen 1993). Autoři přebírají získané mentální mapy, avšak ve své analýze jdou do většího detailu než předchozí výzkum. Zabývají se podrobnějším srovnáním dvou vybraných lokalit (Armidale, Dunedin). Mapy odhalují, že obě skupiny studentů sdílí podobné vidění světa. U obou se objevuje tendence umístění svého domova (Austrálie, Nový Zéland) do středu mapy a eurocentrické chápání světa, které celosvětově převládá. Příčinou dominantního postavení Evropy se autoři zabývají hlouběji a tento stav připisují velké kulturní tradici, kterou Evropa světu dala. Zamýšlejí se však i nad možností uplatnění „vývojové teorie“ při přeceňování Evropy, která v myslích lidí zakořeňuje myšlenku, že evropský svět je synonymem pro vyspělý svět.

Z jiného úhlu pohledu pojímá využití mentálních map světa J. J. Chiodo (Chiodo 1993). Zajímá se o to, nakolik jsou budoucí učitelé sociálních věd geograficky gramotní, resp. jaké mají povědomí o mapě světa a pro testování užívá právě mentální mapy. Studie odhaluje poněkud neutěšivou situaci, že všichni studenti měli s konstrukcí mapy světa problémy. Dále se ukázala větší znalost na straně chlapců než dívek a u budoucích učitelů na středních školách (vzhledem k základním školám). Z důvodu těchto zjištění autoři svůj příspěvek uzavírají s návrhy, jakým způsobem je možné zlepšit geografickou gramotnost studentů – budoucích učitelů.

Z dalších novějších prací bych chtěla zmínit příspěvek v časopise *Journal of Geography*, jehož autorem je Ch. A. Heatwole (Heatwole 1993). Jeho cílem je prokázat, že obraz sídelních preferencí v průběhu času podléhá určitým změnám, a dokumentovat tyto změny na jednoduchých mentálních mapách studentů. Ve své práci navazuje na odkaz P. Goulda, zmiňuje velký význam jeho preferenčních studií, ale současně dodává, že je třeba jeho práce aktualizovat. Dle jeho slov byla problematika změn mentálních map věnována velmi malá pozornost, a tak v průběhu let 1977 – 1991 nashromáždil od svých studentů nová data. Ve svém článku se podrobně věnuje metodice, způsobu vyhodnocování dat a upozorňuje i na některé změny v postupu, které bylo nutné provést. Heatwole porovnává pět mentálních map a konstatuje, že sídelní preference USA prošly během zkoumaných let zajímavými změnami. Potvrzuje existenci tří tradičních determinantů ovlivňujících preference (přírodní prostředí, socioekonomické faktory, lokální efekt), ale připojuje další faktory jako politické, kulturní nebo sportovní události, zprávy v médiích, přírodní neštěstí a katastrofy. Dochází k závěru, že změny preferencí zaznamenané u studentů byly způsobeny převážně vlivem těchto krátkodobějších efektů.

2.3 Preference a atraktivita sídelních prostorů v regionální literatuře

Přestože se problematika sídelních preferencí a mentálních map ve světové vědecké literatuře rozvíjí už od 60. let, v bývalém Československu se v rámci myšlenkového proudu behaviorální geografie objevuje v 80. letech a více se prosazuje teprve v 90. letech minulého století. Poměrně malá pozornost věnovaná této problematice je však společným znakem celé střední a východní Evropy (s výjimkou Polska). V zemích bývalého východního bloku se objevují práce zaměřené na toto téma jen zřídka a nahodile. Postrádají větší návaznost a propojení do obsáhlejšího geografického výzkumu. Přesto lze uvést alespoň několik autorů, kteří se v rozličných podobách věnovali diskutovaným otázkám. Nejvíce se z českých geografů danou problematikou zabýval Drbohlav (1989a, 1989b, 1990a, 1990b, 1990c, 1993). Vedle jeho prací byly publikovány některé další relevantní příspěvky, jež byly převážně empiricky laděné (např. Hrdlička 1983, Mrklasová 1988, Siwek 1988, Slavík, Sedlák 1997). Tyto studie, a zejména jejich metodické postupy a výsledky, byly bezprostředním přínosem pro mou práci, a proto se jim budu věnovat o něco podrobněji.

Jako jedna z prvních prací na téma sídelních preferencí obyvatel se v české literatuře objevila studie M. Hrdličky (Hrdlička 1983), která se snaží vzbudit pozornost o zkoumání vztahu lidí k prostředí, ve kterém se pohybují, bydlí a pracují. Autor upozorňuje na to, že výsledkem změn názorů na kvalitu jednotlivých sídelních celků nezřídka bývá i změna trvalého bydliště, a tuto hypotézu se snaží i prověřit. Nicméně hlavní cíl jeho práce, který je sledován mimo jiné i v předkládané studii, spočívá v odhalení atraktivity jednotlivých sídelních prostorů. K tomu používá metodu ankety, v níž jsou respondenti dotazováni na potenciální cíle migrace, jejich příčiny a spokojenost se současným místem bydliště. Co se týče výběru respondentů, Hrdlička naznačuje význam testování sídelních preferencí právě na vysokoškolských studentech. Studenty považuje za skupinu obyvatel s dobrými prostorovými znalostmi a poukazuje na to, že v souvislosti s brzkým nástupem do zaměstnání je u nich migrace pravděpodobná. Zkoumání jejich vnímání a hodnocení jednotlivých lokalit má tedy jasné opodstatnění. Zdrojem inspirace mi byla tato práce i pro způsob hodnocení atraktivity. Používá třibodové hodnocení jednotlivých lokalit dle subjektivní míry přitažlivosti a na základě celkového součtu sestavuje pořadí atraktivity preferovaných (resp. nepreferovaných) cílů. Rozbor navrácených dotazníků ukazuje vysokou atraktivitu měst a oblastí s lepší kvalitou životního prostředí a rekreačními možnostmi. V popředí zájmu se objevily jižní Čechy a horské celky (Krkonoše, Šumava, Jizerské hory). U středně velkých a velkých měst, která jsou středem zájmu v této práci, jsou jako zdroj atraktivity odhaleny kulturní a pracovní možnosti a rekreační hodnota okolí. Naopak neatraktivní prostory jsou kumulovány do průmyslem nejvíce postižených oblastí a měst. V další části studie jsou názory studentů na hlavní cíle eventuální migrace srovnávány se změnami směrů skutečné migrace za patnáctileté období (1961 – 1975). Výsledky tohoto srovnání byly velice významné, neboť potvrdily hypotézu o rostoucí migrační atraktivitě území pozitivně vnímaných respondenty. Autor tedy na závěr konstatuje, že v budoucnu bude nutné sledovat obě stránky procesu migrace: objektivní i subjektivní.

Zejména díky své regionální orientaci na Ústí nad Labem a samozřejmě i sledovanou tematikou mi byla nápomocná práce M. Mrklasové (Mrklasová 1988). Zaměřuje se na výzkum migračních a sídelních preferencí na straně ústeckých středoškoláků a výsledky srovnává s obdobným průzkumem dříve provedeným v Praze. Metodika řešení kopíruje postup použitý v předcházející práci, pouze hodnocené území je rozšířeno na celé Československo. Dominantní postavení v odpovědích studentů opět zaujaly jižní Čechy, a to hlavně z důvodu lepšího životního prostředí a zdravějšího ovzduší. V popředí zájmu se objevila také Praha, která je zdrojem všestranného kulturního a sportovního vyžití a má „výhody velkoměsta“. Nejhůře hodnocené jsou pánevní okresy Severočeského kraje, Ostravsko a Praha. Odmítavě je hodnoceno i téměř celé Slovensko, a to díky odlišnému stylu života, cizímu jazyku a velké vzdálenosti. Do jisté míry se tak v preferencích projevil západovýchodní gradient. Tato skutečnost je pro předkládanou diplomovou práci jistě zajímavá, neboť nastoluje otázku, zda existuje obdobný trend i v současnosti, resp. zda oddělení Slovenska a následná změna polarit uvrhla do podobně negativní situace i Moravu. Ve srovnání s pražským prostředím byla potvrzena jedna zásadní rozdílnost v tom, že ústečtí studenti ve svých preferencích v daleko větší míře reflektují kvalitu životního prostředí před všemi ostatními faktory. Také bylo zjištěno, že ekonomické motivace ustupují do pozadí, což je ovšem pro dobu komunismu zcela logické. Nicméně Mrklasová se tuto skutečnost snaží vysvětlit tím, že tyto požadavky je kraj schopen uspokojit, ale i poněkud sporným argumentem, že tato problematika se mládeže dosud přímo nedotýká. Svou diskusi příčin atraktivity, resp. neatraktivity jednotlivých oblastí tedy uzavírá tímto konstatováním: „*Migrace obyvatelstva a její cíle souvisejí s preferencí určitých oblastí a sídelních prostorů, která je podmíněna faktory jak objektivního, tak subjektivního charakteru*“ (Mrklasová 1988, s. 323).

Odlišnou metodiku výzkumu zabývajícího se percepcí území představil T. Siwek (Siwek 1988). Jeho článek vznikl na základě průzkumu mezi studenty geografických oborů na UK v Praze, který byl proveden v letech 1984 – 1986. Každý dotazovaný student obdržel mapu ČSSR a do jednotné čtvercové sítě měl na základě svých subjektivních dojmů a zkušeností zaznamenat, jak je pro něj dané území atraktivní. Pro hodnocení byla respondentům dána k dispozici desetistupňová bodovací škála. Navíc měli za úkol odlišit oblasti, jež znají z vlastní zkušenosti, neboť cílem výzkumu bylo nejen hodnocení oblíbenosti území, ale sledována byla i jeho návštěvnost a znalost. Pro každý čtverec byla určena míra návštěvnosti a znalosti území, a prostřednictvím interpolace zkonstruována mapa návštěvnosti pro celé Československo. Podrobnější analýzou pak autor dokazuje očekávaný předpoklad, že s rostoucí vzdáleností od trvalého bydliště, které je zpravidla místem nejdéle a nejlépe známým, znalost území klesá. Podle průměrných hodnot oblíbenosti za každý čtverec, rozdělených do pravidelných intervalů, byla obdobně sestrojena mentální mapa oblíbenosti území. Extrémní hodnotu atraktivity získala oblast Tater, minima pak bylo dosaženo u Ostravy. Mentální mapa ukázala, že nejpopulárnější jsou mezi dotazovanými horské oblasti s relativně málo narušeným přírodním prostředím, které vytvářejí tři kompaktní regiony: centrální pohoří Slovenska, jižní Čechy

a jihozápadní Morava, severní česká a moravská pohoří. Naopak jako neoblíbené jsou vnímány průmyslové velkoměstské aglomerace a krajina s fádším, monotónním reliéfem. Je pozoruhodné, že z největších československých měst dosáhla nadprůměrného ohodnocení pouze Praha, a to poměrně těsně. Na závěr byl ještě zkoumán vliv přímé osobní zkušenosti respondenta na hodnocení území. Bylo prokázáno, že znalost území působí na zvýšení bodové hodnoty, zatímco neznalost ji snižuje a zvětšuje variabilitu hodnocení.

Vůbec největším přínosem českému výzkumu diskutované problematiky představují práce D. Drbohlava, který se však později začal specializovat pouze na otázky migrace. Tomuto tématu věnoval i svůj příspěvek z roku 1989, jehož smyslem je poukázat na konkrétní územní jednotky, které jsou výrazně migračně atraktivní, resp. neatraktivní (Drbohlav 1989). Současně se snaží specifikovat charakter jejich atraktivity prostřednictvím důvodové struktury stěhování. Migrační atraktivita je hodnocena u vybraných českých a moravských měst s více než 10 tisíci obyvateli ve třech časových etapách pomocí relativně syntetického ukazatele – migračního salda. Porovnávána byla vždy relativní migrační salda podle jednotlivých důvodů stěhování za čtyři velikostní kategorie měst. Hodnocení ukázalo zajímavé skutečnosti týkající se stability postavení měst. Odhalena byla poměrně malá stabilita měst výrazně migračně atraktivních z příslušného důvodu stěhování, zatímco města migračně neatraktivní vykazují v časovém vývoji stabilitu evidentně vyšší. S ohledem na zvolený metodický postup výzkum naznačuje, že mezi výrazně migračně atraktivními městy převládají města populačně menší, ovšem v širším kontextu relativně narůstá váha a význam velkoměst. Ze zjištěných výsledků autor identifikuje významnou pravidelnost, že se zvyšující se hierarchickou úrovní nabývají na významu důvody stěhování „změna pracoviště“ a „učení-studium“. Naopak se snižujícím se řádem roste význam a pozitivní úloha „zdravotních důvodů“ stěhování.

V souvislosti s prohlubujícím se výzkumem migrací si však autor stále více uvědomuje propojenost s regionálními a sídelními preferencemi a silící aktuálnost této tematiky. Tento posun se odráží v jeho další práci (Drbohlav 1990a), která je takto tématicky orientována. Soustředí se na analýzu sídelních preferencí středoškolských studentů ve třech odlišných lokalitách a snaží se specifikovat jejich příčiny. Dotazníková šetření byla provedena v Praze, Ústí nad Labem a Pelhřimově, záměrně ve městech, která symbolizují tři rozdílné typy prostředí. Konkrétní respondenti byli určeni kvótním výběrem, kde kvótní charakteristiky představovalo pohlaví, typ školy a v případě Prahy navíc lokalizace školy. Sledovanou výzkumnou otázkou je, zda jsou sídelní preference a jejich příčiny ovlivněny teritoriálním aspektem, resp. zda se mění v závislosti na charakteru místa bydliště v nejširším slova smyslu. Použita byla klasická bodovací metoda nejatraktivnějších a naopak nejméně žádaných lokalit, a agregací bodových hodnocení určeno konečné pořadí. Bylo zjištěno, že v generalizované podobě je koncept ideálního místa bydliště pro všechny respondenty obdobný. Jako nejatraktivnější se opět ukázaly horské a málo urbanizované regiony s vysokou kvalitou prostředí (Šumava, Krkonoše, Tatry, jižní Čechy). Žádaná jsou mezi mladými

lidmi také velká města (Praha, Brno), města s okolím vhodným pro rekreaci (České Budějovice, Liberec), města architektonicky zajímavá (Hradec Králové), historická a lázeňská (Tábor, Karlovy Vary). V případě studentů z Pelhřimova však byla identifikována jistá odlišnost v podobě pozitivního lokálního patriotismu, který se týká širšího okolí. Místní studenti ztelně více preferují blízká místa, a to jak ve smyslu vzdálenosti, tak sociální a kulturní blízkosti. Co se týče příčin, upřednostňují mnohem více důvody osobního charakteru na místo zdravého životního prostředí, které všeobecně v názorech respondentů dominuje. Autor konstatuje, že se znovu potvrdilo, že středoškolsí studenti vzhledem ke svému věku a životnímu stylu vyjadřují ve svých preferencích ekonomické důvody pouze v omezené míře. Takovéto tvrzení však není zcela oprávněné, neboť zohledňování ekonomických aspektů v době komunistických nivelizačních snah ještě nebylo relevantní. Na opačném konci hodnotící škály se tradičně umístily regiony severních Čech a Ostravska. Protichůdná hodnocení se objevila na straně velkých měst; někteří vyzdvihují silnou koncentraci socioekonomických a kulturních aktivit, zatímco jiní kritizují nezdravé životní prostředí a „nevýhody velkoměst“. Ve své práci autor testuje i tzv. „neighbourhood effect“ neboli efekt sousedský, který stručně charakterizuje jako fakt, „...že jedinec obecně nejvíce preferuje místo svého současného dlouhodobého bydliště“ (Drbohlav 1990a, s. 56). Skutečnost, že se tato poměrně obecně platná pravidelnost v případě ústeckých studentů nepotvrdila, přisuzuje procesu ekologizace preferencí. V závěru článku je ještě komentována sídelní stabilita obyvatel ve smyslu potvrzení úmyslu pokračovat v migračních plánech pravděpodobně ve směru preferovaných lokalit.

Výrazně metodologicky je orientována další práce (Drbohlav 1990b). V tomto příspěvku autor předkládá možnosti zpracování „preferenčních dat“ prostřednictvím vícerozměrných statistických metod. Na ukázkou prezentuje způsob užití shlukové a faktorové analýzy. Jako datový zdroj použil výzkum „Šetření třídní a sociální struktury obyvatelstva ČSSR“ provedený v roce 1984 na území celé republiky. Respondenti vybraní náhodným statisticky reprezentativním způsobem byli podrobena technice standardizovaného interview, které prováděl instruovaný tazatel. Sledovaným cílem autorovy analýzy je souvislost proklamovaných důvodů preference místa trvalého bydliště s vybranými identifikačními charakteristikami respondentů. Navrženo bylo 12 kategorií možných důvodů, u nichž respondent vyjadřoval stupeň důležitosti. Pro vystižení toho, jak se shodují názory respondentů na důležitost jednotlivých kategorií, bylo použito shlukové analýzy. Prostřednictvím faktorové analýzy bylo 12 kategorií redukováno na několik málo faktorů – „komplexů preferenčních důvodů“ a byla určena jejich významnost. Bylo zjištěno, že názorové hladiny obyvatelstva se významně liší, a to zejména v souvislosti s jejich místem bydliště, stylem života, věkem a vzděláním. Nalezen byl relativní názorový soulad na důvody preferencí mezi obyvateli Jihočeského, Jihomoravského a Východočeského kraje a zcela specifické postavení hlavního města Prahy. Za jednoznačně nejdůležitější faktor preference byl na celostátní úrovni identifikován důvod „zdravé životní prostředí“, čímž se dle slov autora „...potvrzuje důležitý proces ekologizace preferenčního myšlení

obyvatelstva“ (Drbohlav 1990b, s. 27). Nicméně konstatování takovýchto závěrů v situaci, kdy není možné, aby se naplno uplatnily všechny významné faktory, je příliš zjednodušující. Uvědomíme-li si, že studie zpracovává data z roku 1984, kdy neexistovaly v ekonomické oblasti téměř žádné regionální rozdíly, nemohl tento dnes velmi důležitý motivační prvek sehrávat v individuálních preferencích svou tradiční roli. Z tohoto důvodu jsou výše uvedené závěry o významnosti jednotlivých faktorů preference v obecnější rovině využitelné pouze omezeně.

Poslední prací D. Drbohlava, kterou zde zmíním, je souhrnný článek podávající stručný přehled zahraniční i české literatury na téma migračních motivací a sídelních preferencí obyvatelstva (Drbohlav 1990c). Pokouší se utřídit teoretická východiska a shrnout nejpodstatnější zákonitosti a pravidelnosti objevené a diskutované v jednotlivých studiích. Sídelní preferenci definuje jako výběr ideálního místa bydliště v libovolném území. Na rozdíl od migrace se však jedná o uvažovaný cíl, k jehož naplnění může, ale i nemusí v budoucnu dojít. Nicméně autor zmiňuje, že co se týče makropřístupu, byla v řadě prací potvrzena shoda mezi skutečnou realizovanou migrací a sídelními preferencemi, což vlastně potvrzuje i praktický význam sledování této problematiky. Zabývá se i metodologickými otázkami výzkumu a v této souvislosti upozorňuje na určitá úskalí a limity hodnocení dat. Tzv. měkká data používaná ve výzkumu percepce a preferencí jsou totiž metodicky značně odlišná od běžně užívaných dat tvrdých, což podmiňuje způsob jejich interpretace. Týkají se lidského vědomí a psychosociálních charakteristik, jejichž interpretace může být obtížná a nejednoznačná, což podle Drbohlava vyžaduje poněkud obezřetné formulování zjištěných poznatků a závěrů. V článku je také v obecné rovině diskutováno téma přirozené atraktivity sídelních prostorů a zmíněny jejich jednotlivé složky, jež jsou ze strany lidí vnímány jako nejdůležitější. Nástroje společenské regulace jsou naproti tomu pojímány jako prostředky deformace této přirozené atraktivity prostředí. Další kapitola představuje nejvýznamnější teoretické konstrukce a modely vysvětlující migrační motivace i možnosti praktického využití získaných poznatků. Z nich extrahuje a následně klasifikuje nejpodstatnější motivační faktory na socioekonomické a politickosprávní, přírodní a sociodemografické. Vnímavost vůči jednotlivým skupinám faktorů a míra jejich uplatnění je pak ovlivněna osobními charakteristikami jedince. Jednoznačně tak demonstruje multifaktorovou podmíněnost migračních a preferenčních motivací. V závěru se ještě autor zmiňuje o dalších odhalených pravidelnostech jako je „neighbourhood effect“ a „J“ křivka znázorňující závislost intenzity migrace na vzdělání.

O dnes již nevelkém zájmu o koncepty behaviorální geografie (včetně mentálních map) svědčí i sporadické zastoupení těchto témat ve studentských pracích. Konkrétním, bohužel spíše výjimečným, příkladem, který nepoužívá mentální mapy pouze jako metodu výzkumu, ale zabývá se hlubší analýzou jejich obsahu, je bakalářská práce P. Kotála (Kotál 1997) – Analýza mentálních map Prahy. Cílem této práce je zkoumání způsobu, jakým nově přichozí lidé vnímají neznámé město – v tomto případě Prahu. Na základě subjektivních výpovědí a načrtnutých map od turistů a amerických studentů

se autor snaží poodhalit vnitřní představy respondentů o městě. Pokouší se odpovědět na otázku, zda existují rozdíly mezi mentálními mapami žen a mužů, a zda se odlišují mentální mapy různých věkových skupin lidí. Sleduje také, jak se vyvíjejí a mění představy studentů o městě během určitého časového období v závislosti na zvětšujících se zkušenostech s místem. V neposlední řadě se zajímá o to, jaký vliv na obsah respondentovy mapy má bezprostřední okolí, ve kterém se v daném okamžiku nachází.

O vzbuzení zájmu o diskutovanou problematiku se na Slovensku pokusili V. Slavík a M. Sedlák (Slavík, Sedlák 1997). Jejich příspěvek znamenal pokus o zahájení širěji koncipovaného výzkumu, který pokračoval provedením dalších obdobných šetření. Snahou této práce je aplikovat výzkumné postupy, které v sídelní geografii Slovenska absentují. Z tohoto důvodu bylo provedeno anketární šetření, jež se skládalo z několika výzkumných témat. Vedle sídelních a regionálních preferencí studentů byla sledována jejich migrační minulost, zcestovalost a spokojenost se současným sídlem školy. Za respondenty byli zvoleni studenti dvou středních škol ve městě Skalica. Paralelu s předkládanou studií je možné spatřovat jednak ve stejně použité bodovací škále a jednak v tom, že data byla také vyhodnocena dle jednotlivých skupin respondentů (např. dle typu školy, pohlaví apod.) a vzájemně porovnávána. V žebříčku preferovaných prostorů se ukázala všeobecná atraktivita velkých měst včetně Bratislavy a regionu Tater. Naopak domácí prostředí a místo rodiště překvapivě ve svých preferencích studenti příliš nezohledňují. U nepreferencí jasně vystupuje do popředí ekologický faktor. Vzhledem k tomu, že byla analýza sídelních a regionálních preferencí provedena pouze v jednom městě, nenárokují si autoři široké zevšeobecnění získaných výsledků. Nicméně v závěru konstatují, že provedený výzkum potvrdil platnost většiny všeobecných zákonitostí zjištěných v předcházejících výzkumech v Česku.

3. Metodika řešení

Pro správné pochopení jakékoliv odborné tematiky je nezbytné seznámit se s používaným pojmoslovím a osvojit si jej. Proto i v této studii po teoretickém úvodu a přehledu literatury následuje kapitola, jejímž účelem je objasnit alespoň základní terminologii, se kterou bude v průběhu celé práce operováno. Správné porozumění užívaným pojmům je totiž základním předpokladem pro pochopení sledované problematiky. V další části bude prezentován aplikovaný přístup k výzkumu a představen základní metodický postup, který se částečně inspiroval výše diskutovanou literaturou a z části byl vytvořen přímo pro tuto studii. Na závěr budu komentovat tři různé typy zdrojových dat, které byly využity, a upozorním na určité limity jejich hodnocení.

3.1 Definice základních pojmů

Mentální mapy jsou jedním ze základních konceptů behaviorální geografie, které se odvolávají na psychologickou reprezentaci míst tak, jak si je lidé vybavují. V knize *The Dictionary of Human Geography* jsou definovány jako „...*prostorově uspořádané preference a individuálně zkreslené představy o lokalitách, jež jsou uloženy v mysli člověka a jež slouží jako zdroj informací při procesu hodnocení a rozhodování o vhodnosti prostoru pro daný účel. Představují směsici informací, které odrážejí nejen znalosti člověka o místě, ale i jeho subjektivní pocity vůči němu*“ (Johnston, ed. 1993, s. 295).

Drbohlav definuje mentální mapu jako „...*grafické vyjádření představ člověka o geografickém prostoru, nejčastěji jeho kvalitě nebo uspořádání*“ (Drbohlav 1993, s. 34).

Mentální mapa funguje jako jakýsi individuální model světa, ve kterém žijeme, a který používáme pro orientaci v prostoru. Můžeme ji chápat jako strukturu znalostí o prostředí na různé úrovni detailnosti a propojenosti. Míra takovýchto znalostí se mezi lidmi velmi liší; mění se v závislosti na věku, vzdělání, místě bydliště atd. (Downs, Stea, ed. 1973, Drbohlav 1993, Gould 1973, Gould, White 1974, Spilková 2002). Jak již bylo předesláno dříve, vědci rozlišují dva typy mentálních map v závislosti na obsahu, který vyjadřují. „Lynchovský“ typ představuje zobrazení prostoru tak, jak jej jedinec vnímá – jeho velikost, polohu, orientaci v prostoru, důležité body apod. S tématem předkládané práce však mnohem více souvisí typ druhý – „gouldovský“, a proto se mu budu věnovat o něco podrobněji.

„**Gouldovský**“ typ mentálních map vyjadřuje názory a preference respondentů k určitým místům a jejich představy o nich. Vzhledem k tomu, že vypovídá o jejich kladném, popřípadě záporném vztahu k lokalitě, používá se tato metoda velmi často k identifikování nejatraktivnějších míst v určitém území. Lidské představy, názory a celkový pohled na svět je formován z filtrovaného souboru dojmů, pocitů a informací, neboť člověk není schopen absorbovat veškeré informační toky,

kteří na něj dopadají. Z tohoto důvodu jsou mentální mapy zkreslené a mohou se značně lišit od reality (Gould, White 1974).

Sídelní preference obyvatelstva vypovídají o oblíbě jednotlivých lokalit obvykle pro trvalé bydlení. Jedná se o vnímání a hodnocení sídelních prostorů ze strany obyvatelstva a následně výběr ideálního místa, regionu, popřípadě i typu sídla (Drbohlav 1990b). Preference jsou výsledkem zájmu lidí o prostředí, ve kterém se pohybují, pracují a bydlí spolu s jejich osobními touhami a potřebami. V průběhu času dochází k přehodnocování názorů na kvalitu okolí a změnám preference určitých sídelních celků před druhými. Důsledkem těchto změn názorů nezdávka bývá i změna trvalého bydliště (Hrdlička 1983).

Johnston uvádí definici pouze pro o něco obecnější pojem **prostorové preference**. Chápe ji jako hodnocení atraktivity prostoru nebo jeho vhodnosti pro určitou alternativu ze strany jedince či celé skupiny, jež se často vyjadřuje ve formě určení preferenčního pořadí lokalit. Odhalené preference jsou pak ve výsledku zachyceny ve výše popsáných mentálních mapách (Johnston, ed. 1993).

S problematikou preferencí úzce logicky souvisí i lidská **percepce** (vnímání). Rozumí se jí přímá smyslová zkušenost z určitého stimulu, kterým může být právě prostředí. Tímto způsobem člověk získává informace o prostředí, které jsou následně strukturovány, kategorizovány a řazeny do významových skupin v průběhu procesu poznání. Na závěr probíhá proces evaluace (hodnocení), v rámci něhož jsou informacím přiřazovány hodnoty a preference. Na základě těchto tří mentálních procesů jsou přijímána veškerá prostorová rozhodnutí, která jedinec neustále provádí (Krupat 1985).

S ohledem na zaměření této práce je samozřejmě nejdůležitější percepce informací o území. Výsledkem tohoto procesu je vytvoření subjektivního obrazu území ve vědomí člověka, jež vzniká na základě jeho životních zkušeností. Dalo by se očekávat, že představa o území, kterou si jedinec vytvoří má význam pouze pro něho, avšak souhrn těchto představ u větší skupiny lidí má význam mnohem větší. Bylo prokázáno, že tyto představy ovlivňují rozhodování a jednání lidí víc než objektivní stav daného území (Siwek 1988).

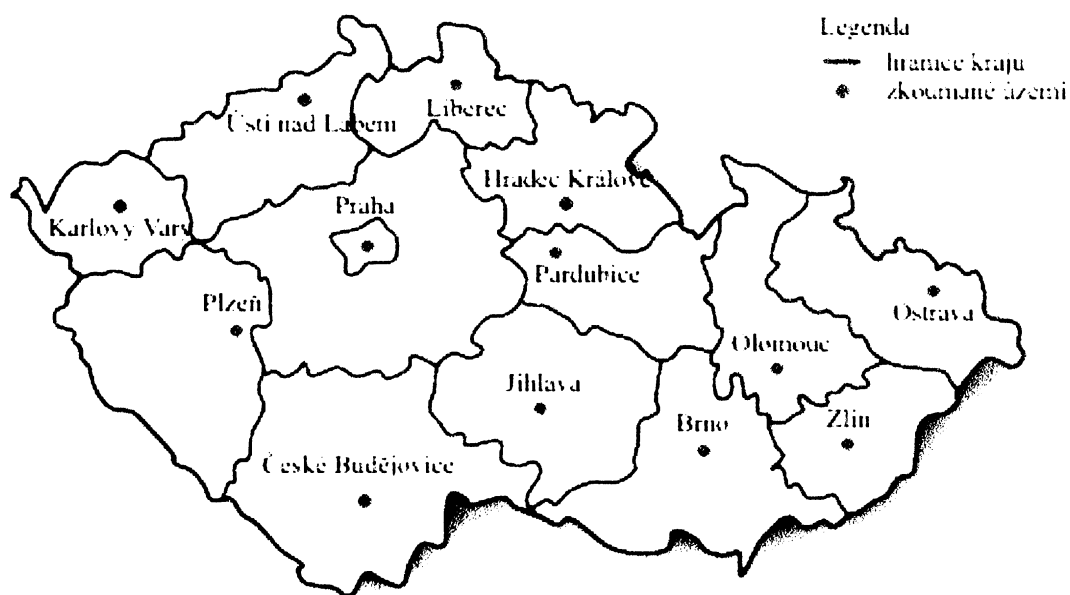
Atraktivita je základní charakteristikou každé lokality vypovídající o její přitažlivosti, resp. odpudivosti pro obyvatelstvo, turisty či investory. Je podmíněna širokou škálou faktorů, a jak uvádí Drbohlav, „...je odrazem historického vývoje sídelní struktury, ekonomicko-sociální struktury, společenských i politických událostí a rozhodnutí, přírodních podmínek, ale rovněž postojů a reakcí obyvatelstva“ (Drbohlav 1989b, s. 5). Navíc do preferenční reality často silně vstupuje tzv. prvek módnosti a „modernosti“ (Drbohlav 1990c). V čase se atraktivita územních jednotek různě mění – slabne, zvětšuje se, přesouvá se z jedné na druhé, ovšem vždy má své konkrétní podněty a příčiny.

3.2 Vymezení zkoumaného území

Za územní zaměření této práce můžeme v širším pojetí označit celou Českou republiku. Sledovaným zájmem je totiž monitoring současné pozice a postavení všech českých krajských měst v očích jejich obyvatel. Ve výzkumu jsou tedy zastoupeny všechny kraje, není zde užší orientace pouze na některý z regionů. Pro dobrou porovnatelnost jednotek byla zvolena pouze kategorie krajských měst, neboť představují jednu shodnou řádovostní úroveň v hierarchickém systému osídlení. Jedná se sice o poměrně malou skupinu jednotek, ovšem zahrnutí dalších menších měst by značně zkomplikovalo hodnocení a závěrečnou interpretaci výsledků. Tento způsob zkoumání navíc umožňuje lépe postihnout a identifikovat vzájemné vztahy a rozdíly mezi administrativně stejně významnými centry (samozřejmě s výjimkou hlavního města).

Konkrétní územní jednotky, v nichž budou sledovány jednotlivé statistické ukazatele, odpovídají administrativnímu vymezení obcí. Tyto jednotky jsou totiž nejvhodnější z hlediska míry detailu zkoumání a současně jsou na této úrovni relativně kvalitní a dostupná data. Okresy i územní obvody II. a III. stupně mají pro účely práce příliš široké vymezení, naopak zkoumání základních sídelních jednotek by bylo až příliš podrobné a výrazně omezené statistickou databází. Širší vymezení na okresy je v případě krajských měst také problematické v tom, že v některých případech představuje pouze městský okres, kdežto jinde v sobě zahrnuje i jeho zázemí. Vzhledem k tomu, že by tato odlišnost mohla způsobit značné deformace dat, vztahují se veškeré níže uvedené údaje, pokud není uvedeno jinak, k jednotkám obcí.

Obrázek 3.1: Zkoumané území

Zdroj: www.asbs.cz/www/media/images/cz/design/mapa_kraje.gif

3.3 Zdroje dat a metodické postupy

V předkládané práci bylo v zásadě použito tří typů zdrojových dat, jež se navzájem odlišují svým charakterem i způsobem pořízení. Proto je nutné si uvědomit, že právě jejich metodická odlišnost vyžaduje různé způsoby zpracování a hodnocení. V prvním případě vycházím především z možnosti přímého či zprostředkovaného využití dat získaných centrálními institucemi (ČSÚ, MPSV, MŽP). Nejbohatší soubor informací poskytl Český statistický úřad, zejména výsledky SLDB 2001 doplněné průběžnými ročními statistikami. Údaje o trhu práce, míře nezaměstnanosti a mzdách pocházejí ze statistik Ministerstva práce a sociálních věcí, zdrojem informací o kvalitě životního prostředí je Ministerstvo životního prostředí. Data týkající se cen bytů, pozemků a měsíčních nájmu nepocházejí z centrálních statistik, nýbrž je poskytla Hypoteční banka, a jsou převzaty z Lidových novin. V neposlední řadě musím jako zdroj informací zmínit i citovanou literaturu a internet. Použitými daty jsou především všeobecně známé ukazatele, jež byly buď zcela převzaty nebo mírně modifikovány. Některé specifické indikátory (např. index změny pracovních příležitostí, potenciál pro cestovní ruch) budou podrobněji představeny v příslušných kapitolách. Na tomto místě je ještě důležité dodat, že se nepodařilo zajistit veškerá data v požadované míře detailu, neboť metodiky oficiálního sběru dat v některých případech umožňují sledování pouze do úrovně okresů.

Druhým typem použitých zdrojových dat jsou výsledky agentur pro výzkum veřejného mínění. Tématicky jsou zaměřeny na průzkum spokojenosti obyvatel s místem bydliště nebo hodnocení životní úrovně ve městech. Na rozdíl od běžně užívaných tvrdých statistických ukazatelů se jedná o tzv. data měkká, jejichž hodnocení nemusí být zcela jednoznačné. Také je potřeba si uvědomit, že používané metodické postupy vykazují nedostatky (např. nereprezentativnost zkoumaného vzorku respondentů, neobjektivnost použitých ukazatelů). Proto je třeba respektovat tato omezení a se získanými výsledky nakládat poněkud obezřetněji. Nicméně tato data posloužila k seznámení s problematikou aktuálních sídelních preferencí v Česku a k získání představy o jejich regionální diferenciaci.

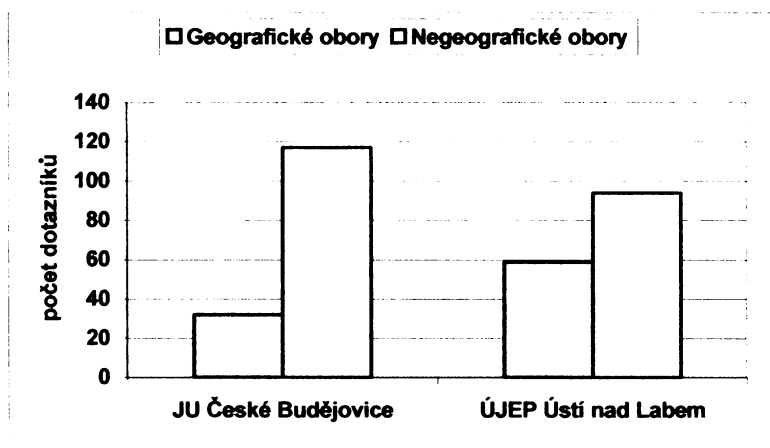
Výše zmíněné zdroje dat však jsou vzhledem ke své „tvrdé“ statistické podstatě, resp. metodologickým problémům pro náš výzkum zcela nedostačující. U problematiky prostorových percepce a sídelních preferencí je nezbytné využívat metod „měkkých“, které dokáží zohlednit a lépe postihnout psychologickou podstatu zkoumaných jevů. Metodou, která se nejčastěji používá pro identifikaci subjektivních názorů a pocitů, a která byla použita i v této studii, je dotazníkové šetření. Jednoznačnou výhodou zvoleného postupu je v neposlední řadě též spolehlivost osobního sběru dat a unikátnost získaných informací.

Na počátku bylo potřeba vyřešit klíčový problém – výběr šetřeného vzorku respondentů tak, aby byla zachována reprezentativnost. Ukázalo se, že pro větší přehlednost a zúžení výzkumu je nutné provést určité zeštíhlení základního souboru, tj. souboru všech vysokoškolských studentů v ČR, neboť jinak by byl výzkum příliš náročný a zřejmě by překračoval požadovaný rozsah této diplomové práce.

Z tohoto důvodu byli za základní soubor zvoleni studenti pouze ze dvou měst – Českých Budějovic a Ústí nad Labem. Záměrně byla vybrána dvojice velikostně srovnatelných měst s jednou regionální univerzitou, obdobným počtem studentů, ale zcela opačnou imagí. Jsem si vědoma, že statisticky nejvhodnější metodou výběru respondentů je výběr náhodný, který poskytuje nejobjektivnější a nejreprezentativnější výsledky. Jeho provedení v praxi se však stalo neřešitelným problémem, neboť kvůli ochraně osobních údajů nejsou dostupná potřebná data, tzn. chybí opora souboru. Proto bylo nutné podstoupit určité riziko nižší reprezentativnosti a zvolit metodu jinou.

Získávání dat dotazníkovým šetřením bylo provedeno samotnou autorkou v termínu 27. 3. – 5. 4. 2006, a to dvěma poněkud odlišnými způsoby, v závislosti na oboru studia daného respondenta. Díky spolupráci s geografickými katedrami (na Přírodovědecké fakultě ÚJEP Ústí nad Labem a Pedagogické fakultě JU České Budějovice) bylo šetření mezi studenty geografie provedeno přímo v rámci jejich výuky na cvičeních a seminářích, čímž se podařilo podchytit převážnou většinu základního souboru. Zvoleni byli studenti 3. a 4. ročníků, u nichž je předpoklad existence dobrých prostorových znalostí a odlišného, resp. přesnějšího hodnocení na základě odborných znalostí získaných studiem. Získaný vzorek v případě Českých Budějovic je bohužel menší než v případě Ústí nad Labem, ovšem je to způsobeno tím, že na místní katedře studuje celkově podstatně méně studentů (viz Graf 3.1). U negeografických oborů bylo nutné postupovat trochu jinak, neboť zde nebyl tak snadný přístup ke všem osobám. Vzhledem k tomu, že názory studentů různých oborů se mohou značně lišit, bylo nutné zajistit účast všech. Aby tedy byla reprezentativnost dle jednotlivých oborů dodržena, byla u výběrového souboru požadována stejná struktura kvótní charakteristiky jako u souboru základního. Výběr respondentů byl proto směřován tak, aby odpovídal procentuálnímu zastoupení studentů univerzity ve studijních oborech. Struktura šetřeného vzorku respondentů dle studijních oborů je zachycena v Tabulce 3.1.

Graf 3.1: Struktura šetřeného vzorku respondentů dle geografických a negeografických oborů

Zdroj: dotazníkové šetření

Samotný výběr konkrétních respondentů probíhal přímo na jednotlivých fakultách nebo vysokoškolských kolejiích, kde lze předpokládat výskyt maximálního počtu členů příslušného základního souboru, způsobem výběru každého n-tého člověka. Filosofie výběru konkrétních studentů „negeografů“ byla tedy v podstatě obdobná jako u studentů geografie. Celkově bylo získáno 308 dotazníků, přičemž 6 z nich bylo nutné z hodnocení vyřadit vzhledem ke zcela špatnému vyplnění. Bohužel i přes poskytnutí podrobných instrukcí o způsobu vyplnění se vyskytly určité nedostatky (např. pouze částečné vyplnění) i u dalších dotazníků.

Tabulka 3.1: Struktura šetřeného vzorku respondentů dle studijních oborů

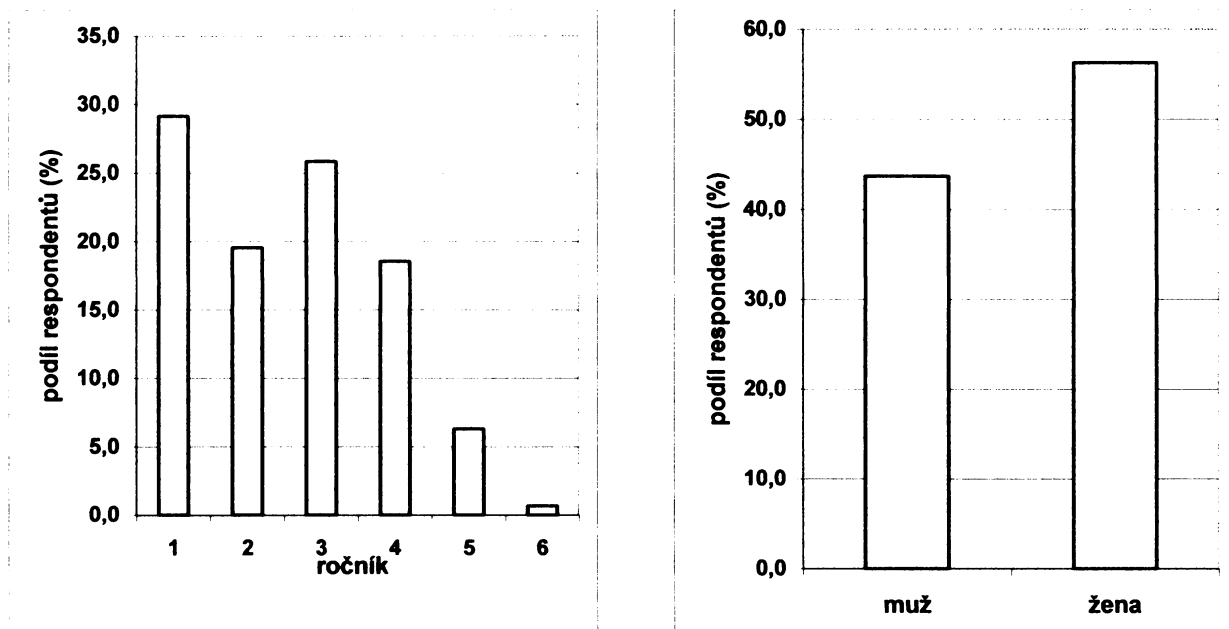
JIHOČESKÁ UNIVERZITA ČESKÉ BUDĚJOVICE	Počet dotazníků	Podíl (%)	Počet studentů	Podíl (%)
Přírodní vědy	14	12,0	1055	12,4
Ekonomické vědy	16	13,7	1172	13,8
Humanitní a společenské vědy	10	8,5	693	8,2
Pedagogika, učitelství a sociální péče	39	33,3	2782	32,7
Technické vědy	3	2,6	186	2,2
Zemědělsko-lesnické a veterinární vědy	17	14,5	1237	14,6
Zdravotnictví, lékařské a farmaceutické vědy	18	15,4	1350	15,9
Vědy o kultuře a umění	0	0,0	23	0,3
Celkem	117	100,0	8498	100
UNIVERZITA J. E. PURKYNĚ ÚSTÍ NAD LABEM	Počet dotazníků	Podíl (%)	Počet studentů	Podíl (%)
Přírodní vědy	14	14,9	1 190	15,2
Ekonomické vědy	16	17,0	1 350	17,3
Humanitní a společenské vědy	11	11,7	866	11,1
Pedagogika, učitelství a sociální péče	46	48,9	3 558	45,5
Technické vědy	7	7,4	529	6,8
Zdravotnictví, lékařské a farmaceutické vědy	0	0,0	128	1,6
Vědy o kultuře a umění	0	0,0	191	2,4
Celkem	94	100,0	7 812	100,0

*Zdroj: Výroční zpráva o činnosti JU České Budějovice za rok 2004
Výroční zpráva o činnosti ÚJEP Ústí nad Labem za rok 2004*

Zkonstruovaný dotazník obsahuje 13 otázek, které jsou ještě v úvodu doplněny identifikačními údaji sloužícími k rozlišení lokalit a k získání základních informací o samotných respondentech. Metodicky je rozdělen na 2 části; první část je zaměřena na percepci atraktivity a image jednotlivých krajských měst, v druhé části respondenti vyjadřovali své individuální preference. Hodnocení atraktivity (image) v jednotlivých otázkách bylo provedeno přiřazením určitého počtu bodů z hodnotící škály 1 – 5 ke každému krajskému městu. V otázkách preferencí respondenti sami sestavovali dle preferenčních pořadí žebříčky měst. Uvědomuji si, že tento postup se poněkud odlišuje od tradičních metodik používaných pro výzkum sídelních preferencí, ovšem je to dáno zaměřením této práce pouze na výzkum krajských měst a též orientací výzkumných otázek, což vyžadovalo metodický postup upravit. Tématicky byl dotazník rozčleněn na čtyři části – ekonomická úroveň a trh práce, bydlení, životní prostředí a rekreace, geografická poloha tak, aby odpovídaly zkoumaným oblastem a struktuře celé práce. Samotné vyhodnocení získaných dotazníků bylo provedeno pomocí

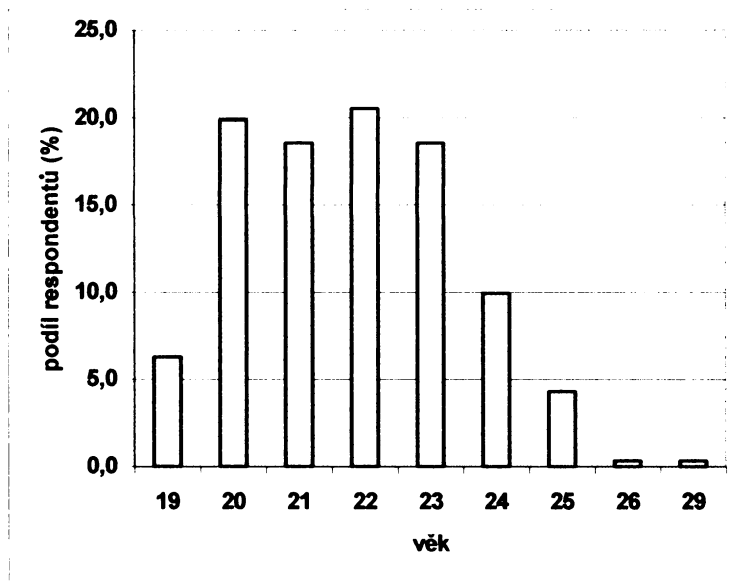
statistického programu SPSS. Na závěr ještě uvádím strukturu studovaného vzorku respondentů dle základních identifikačních proměnných (viz Grafy 3.2, 3.3, 3.4).

Graf 3.2 a 3.3: Struktura šetřeného vzorku dle ročníku studia a pohlaví respondenta

Zdroj: dotazníkové šetření

Graf 3.4: Struktura šetřeného vzorku dle věku respondenta

Zdroj: dotazníkové šetření

4. Socioekonomická charakteristika krajských měst

Obsahem následující kapitoly bude, jak už název napovídá, podání stručné charakteristiky krajských měst na základě kvantifikovatelných socioekonomických ukazatelů. Samozřejmě je nezbytné si uvědomit, že sociogeografické systémy jsou velmi složité a kvalitativně heterogenní. Postižení veškerých podmiňujících faktorů je proto značně obtížné a výsledek hodnocení závisí na volbě ukazatelů. Vzhledem k těmto skutečnostem jsou níže uvedené závěry vysloveny vždy s ohledem na použitou metodiku. Nicméně požadovaná objektivnost by měla být zajištěna použitím několika parciálních, ale citlivých ukazatelů, jejichž kombinací získáme poměrně syntetické hodnocení. Způsob výběru těchto indikátorů bude představen a vysvětlen níže.

Celá kapitola je strukturována obdobným způsobem jako dotazník použitý v anketárním šetření. Rozdělení celé problematiky do tří výzkumných témat – ekonomická úroveň a trh práce, bydlení, životní prostředí a rekreace, jež považuji v souvislosti s formováním sídelních preferencí a potenciální migrací za nejdůležitější, má své opodstatnění. Tato myšlenka vychází z práce D. Drbohlava, který uvádí, že „...ve vyspělých společnostech jsou dnes nejvýznamnějšími faktory migrační motivace ty, které úzce souvisejí s problematikou bytovou, pracovní, kvality životního prostředí a částečně rodinnou“ (Drbohlav 1990c, s. 366). Ostatní důvody nezaujímají v kontextu širšího souboru motivů rozhodující pozice. Tyto tři klíčové oblasti jsou ještě doplněny tématem geografické polohy, neboť mne také zajímá otázka vlivu image města na vnímání jeho velikosti a vzdálenosti od metropole.

Pro hodnocení každé zkoumané oblasti bylo použito šest indikátorů tak, aby určitým způsobem korespondovaly s otázkami kladenými k dané problematice v dotazníku. Každý z nich vypovídá o trochu odlišné charakteristice, ale společně poskytují poměrně komplexní hodnocení. Snaha získat co nejobjektivnější a nejpřesnější hodnocení je ještě podpořena užitím váženého průměru ze všech ukazatelů, na rozdíl od běžně používaného průměru aritmetického. Vyšší váha je pak přisouzena těm charakteristikám, které považuji za důležitější, neboť mají charakter příčiny, nikoli důsledku. Při hodnocení stavu socioekonomické diferenciaci regionů je totiž klíčové pátrat po příčinách dané situace, neboť jejich objasnění může vést k vyřešení zásadních problémů a k rozvoji regionu. Naopak je potřeba podotknout, že co se týče percepce situace ze strany obyvatel, je jejich vnímání většinou mnohem citlivější vůči důsledkům, resp. lépe pozorovatelným jevům. S ohledem na tuto metodiku hodnocení můžeme očekávat ještě větší zvýraznění rozdílů mezi objektivním a získaným subjektivním hodnocením krajských měst.

Jak jsem již předeslala, zásadním krokem pro sestavení základní charakteristiky měst byl výběr ukazatelů vstupujících do analýzy. K rozhodnutí o relevantnosti dané proměnné, tedy jejím zahrnutí, resp. vyloučení z hodnocení, napomohlo využití statistických metod – shlukové a faktorové analýzy. Na tomto místě se pokusím zmíněné metody stručně ozřejmit.

Shlukové analýzy se využívá v případě, chceme-li zjistit, nakolik jsou si pozorované jednotky v souboru vzájemně podobné. Tato metoda dokáže najít optimální rozdělení celého souboru na několik navzájem se vylučujících, relativně stejnorodých podmnožin (shluků), a to takovým způsobem, aby si jednotky patřící do stejného shluku byly co možná nejvíce podobné, zatímco rozdíly mezi shluky navzájem byly co možná největší. Celý průběh postupného shlukování pak názorně zachycuje dendrogram. Jestliže je shluková analýza použita na soubor proměnných, dokáže jednoduše odhalit jejich vzájemnou příbuznost a obdobnou vypovídací schopnost. Snadno tak lze zabránit nechtěnému zahrnutí duplicitní informace do vstupních dat.

Faktorová analýza je vícerozměrná statistická metoda, jejímž cílem je nahrazení velkého počtu vstupních charakteristik a jejich vztahů menším počtem tzv. faktorů. Výsledkem této redukce je tedy zhuštění informace obsažené v původních datech do nových proměnných, jejichž pomocí je daný soubor jednotek popsán úsporněji a syntetičtěji. V souvislosti s definováním nových faktorů je důležitá otázka, nakolik je jejich použitím vysvětlena celková variabilita všech původních charakteristik. Na základě síly sycení jednotlivých proměnných faktorem lze usuzovat na vzájemnou blízkost jejich vztahu a podobnost ve vypovídací hodnotě.

Obě tyto metody byly aplikovány na soubor nashromážděných ukazatelů s cílem podchytit jejich vztahy a určit sílu vzájemné korelace. Za každou zkoumanou problematiku pak bylo vybráno šest indikátorů, které byly na sobě nejméně závislé, vzájemně si nejvíce nepodobné a shlukovaly se až na nejvyšším hierarchickém stupni.

4.1 Ekonomická úroveň a trh práce

Politické události roku 1989 v Česku odstartovaly dlouhodobý a rozsáhlý proces transformace, který měl řadu zásadních celospolečenských důsledků. Jedním z nejdůležitějších bylo zastavení nivelizačních tendencí socialistické vlády a přirozená změna orientace vývoje územní diferenciaci. Obecným celostátním trendem se stalo značné prohlubování regionální diferenciaci, které však bylo nutné pro fungování nově se vytvářející ekonomiky. Nejpodstatnějším rysem tohoto vývoje bylo nepochybně zásadní zvýšení jeho selektivnosti a dynamiky (Hampl 2001).

Polistopadové změny neznamenal jen všeobecné otevření ekonomiky, ale i kvalitativní proměnu faktorů podmiňujících rozvoj. Nástup post-industriálních forem vývoje společně s uplatňováním tržní konkurence nejen prohloubil, ale v řadě ohledů i „obrátil“ hodnotu rozvojového potenciálu. Tyto tendence charakterizují zejména vývoj hlavních center a koncentračních prostorů, který vyvrcholil procesem výměny vůdčích jednotek. Znamenalo to na jedné straně mimořádný růst Prahy a příznivý vývoj i dalších velkých středisek s diverzifikovanou ekonomikou a rozvinutou sférou služeb a kvartérních aktivit, na straně druhé velmi silný útlum rozvoje koncentrací těžkého průmyslu, zvláště pak pánevních oblastí (Hampl 2005).

Pro hodnocení problematiky ekonomické úrovně a pracovního trhu byly pro analýzu vybrány následující ukazatele:

1. **Míra nezaměstnanosti** – představuje podíl nezaměstnaných lidí aktivně hledajících práci, resp. podíl uchazečů registrovaných na úřadu práce na celkovém počtu ekonomicky aktivních obyvatel v obci. Uvedené údaje se vztahují k prosinci 2005.

2. **Mzdy** – ukazují průměrnou nominální výši měsíční mzdy (fyzických osob) v okrese. Tyto informace o peněžních příjmech jsou za období 1. – 3. čtvrtletí roku 2005.

3. **Podnikatelská aktivita** – je vyjádřena jako počet registrovaných podnikatelských subjektů vztahených na 1 000 ekonomicky aktivních obyvatel. Data jsou uvedena k roku 2003 a pocházejí z průběžných ročních statistik ČSÚ.

4. **Zaměstnavatelé** – vyjadřují počet státních i soukromých subjektů vytvářejících pracovní pozice a zaměstnávajících obyvatelstvo na 1 000 ekonomicky aktivních obyvatel. Data se váží k roku 2004 a pocházejí z průběžných ročních statistik ČSÚ.

5. **Vysokoškoláci** – ukazuje podíl obyvatel s ukončeným vysokoškolským vzděláním na trvale bydlícím obyvatelstvu starším 15-ti let. Údaje pocházejí ze Sčítání lidu, domů a bytů 2001.

6. **Index změny pracovních příležitostí** – je ukazatel ne zcela obvyklý, a proto nyní objasním způsob, jakým byl vypočten. Pro výpočet počtu obsazených pracovních příležitostí bylo použito metodiky převzaté z publikace Hampl 2005. Počet pracovních příležitostí lze vypočítat poměrně jednoduše jako součet ekonomicky aktivního obyvatelstva a salda pohybu za prací:

$$\text{Počet pracovních příležitostí} = EAO_{\text{celkem}} + EAO_{\text{doj.}} - EAO_{\text{vyj.}},$$

kde EAO_{celkem} je počet ekonomicky aktivních obyvatel v obci, $EAO_{\text{doj.}}$ je počet ekonomicky aktivních dojíždějících do obce za prací a $EAO_{\text{vyj.}}$ počet ekonomicky aktivních z obce za prací vyjíždějících. Vzhledem k tomu, že do počtu ekonomicky aktivních obyvatel jsou zahrnuti i nezaměstnaní, je nutné provést příslušnou redukci výše uvedeného vztahu. Tím získáme data přesnější a podaří se určit počet ekonomicky aktivních „reálně“ pracujících. Index změny pak vyjadřuje, jakým způsobem se ukazatel počtu pracovních příležitostí změnil mezi lety 1991 a 2001, a je dán následujícím vztahem:

$$\text{Index změny pracovních příležitostí} = (PPP_{2001} / PPP_{1991}) * 100,$$

kde PPP_{2001} je počet pracovních příležitostí v obci v roce 2001 a PPP_{1991} počet pracovních příležitostí v obci v roce 1991. Tento indikátor je velmi důležitý a jeho funkce je nezastupitelná, neboť zachycuje trend vývoje v koncentraci ekonomických aktivit v průběhu transformačního období.

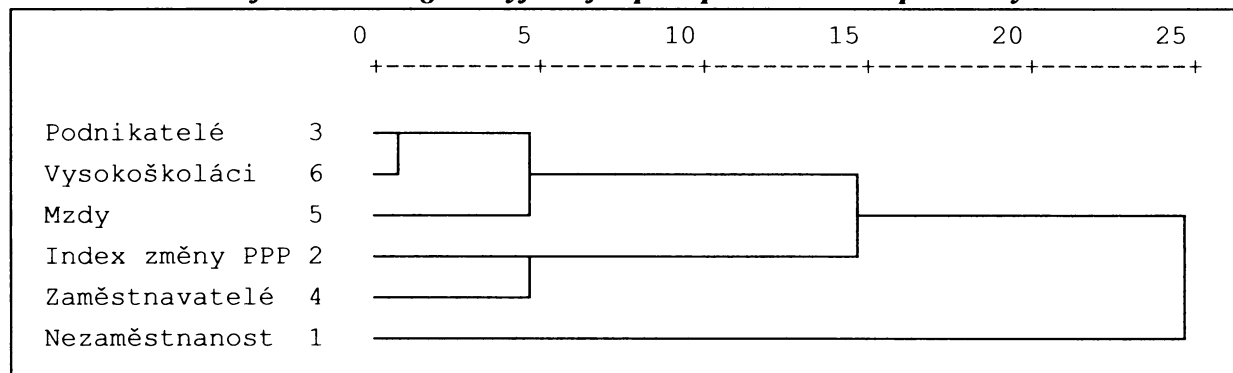
Způsob výběru těchto ukazatelů pomocí vícerozměrných statistických metod, jehož hlavním cílem bylo zvolit ukazatele tak, aby nevykazovaly vysoké korelace, byl popsán výše. V Příloze 1 uvádím podrobný přehled vzájemných závislostí vybraných charakteristik včetně korelačních koeficientů.

S výjimkou jediného případu (negativní závislost proměnných mzdy a zaměstnavatelé) se mi postupným zužováním výběru podařilo zvolit takové indikátory, jejichž absolutní hodnota vzájemných koeficientů korelace nepřevyšuje hodnotu 0,600.

Výsledek shlukové analýzy, ke kterému jsem dospěla postupným vylučováním rychle se shlukujících proměnných, zachycuje dendrogram v Grafu 4.1. Z tohoto schématu můžeme vyčíst, že nejvíce odlišný od všech ostatních je ukazatel míry nezaměstnanosti, protože v průběhu procesu shlukování zůstává stát zcela osamoceně a připojuje se k ostatním až na úplně posledním hierarchickém stupni. Tento závěr je určitě poněkud překvapivý, neboť bychom očekávali větší souvislost s podnikatelskou aktivitou a počtem zaměstnavatelů v obci, od nichž by se měla nezaměstnanost odvíjet. Také vzdělanostní úroveň, která podmiňuje dosaženou ekonomickou úroveň, resp. sektorovou strukturu zaměstnanosti, se neprokázala jako významný faktor ovlivňující míru nezaměstnanosti. Jediný ukazatel, který částečně koresponduje s mírou nezaměstnanosti, je index změny pracovních příležitostí. Tyto dva indikátory vykazují negativní závislost, kterou Pearsonův korelační koeficient popisuje hodnotou $-0,576$. Tento fakt potvrzuje výše popsanou tendenci značné selektivnosti procesu územní diferenciaci během transformačního období. Pozitivní vývoj počtu pracovních míst a koncentraci ekonomických aktivit na jedné straně, rychlý růst míry nezaměstnanosti na straně druhé.

Naopak vzájemně nejpodobnější jsou si ukazatele podnikatelská aktivita a vysokoškoláci. Jak je zřetelně vidět na dendrogramu, tyto charakteristiky se v průběhu shlukové analýzy spojují již v prvním kroku, a jejich vzájemnou závislost vyjadřuje Pearsonův korelační koeficient hodnotou 0,590. Z tohoto můžeme usuzovat, že právě vzdělanost obyvatelstva je důležitou mentální charakteristikou podněcující obyvatele k podnikání a významným činitelem podmiňujícím tvorbu pracovních příležitostí. Šířeji chápaná kvalita lidských zdrojů je pak považována za klíčový faktor ovlivňující rozvojový potenciál obce.

Graf 4.1: Dendrogram vyjadřující postupné shlukování proměnných

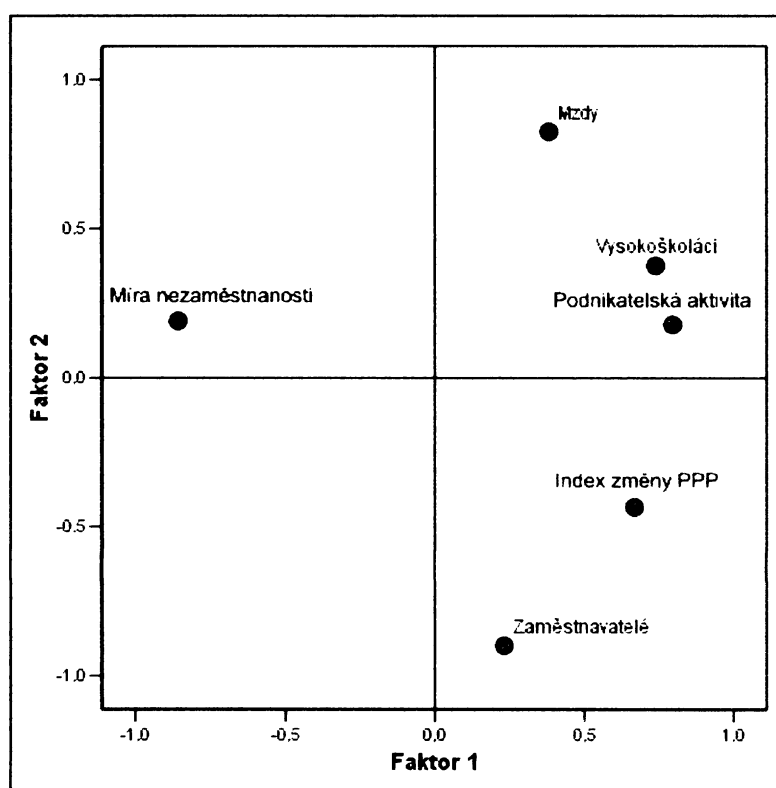
Zdroj: vlastní výpočty

Poznámka: Podnikatelé = ukazatel Podnikatelská aktivita, Nezaměstnanost = ukazatel Míra nezaměstnanosti, Index změny PPP = ukazatel Index změny pracovních příležitostí.

Byla použita hierarchická shluková analýza, metoda shlukování mezi skupinami a euklidovské vzdálenosti.

Ze všech původních indikátorů byla provedena také faktorová analýza. Jejím výstupem bylo navrzení dvou faktorů, které s 75% pravděpodobností vysvětlují původní variabilitu. První z nich je možné označit jako charakteristiku „trh práce“, druhou jsem nazvala „ekonomická úroveň“. Od těchto vypočtených komponentů se odvíjí také zaměření kapitoly na dvě zmíněné dimenze. Navržený model hodnocení však nebylo možné použít vzhledem k vysokým korelacím některých proměnných a jimi vyvolané duplicitě informací v datech. Faktorová analýza, resp. graf rotovaných faktorových zátěží mi však pomohl k objasnění vzájemných vztahů mezi proměnnými a ke zúžení jejich výběru. Obraz rotovaných faktorových zátěží a vztahů pouze u vybraných ukazatelů poskytuje Graf 4.2.

Graf 4.2: Rotované faktorové zátěže vybraných proměnných (ekonomická úroveň a trh práce)

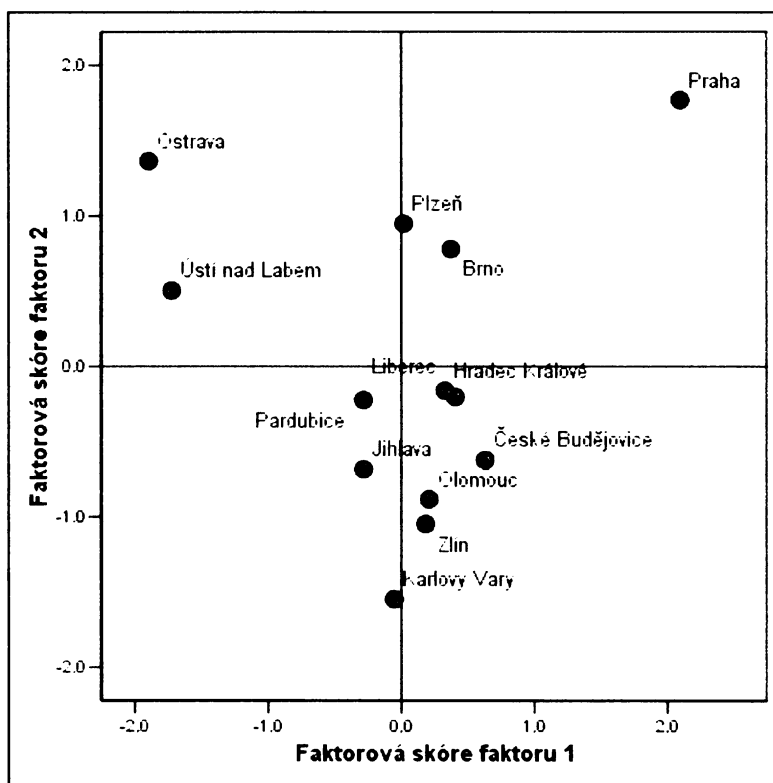
Zdroj: vlastní výpočty

Z něj je zřetelně vidět protipólné rozložení některých proměnných. Na základě této projekce teoretických vztahů mezi jednotlivými indikátory lze následně usuzovat na charakteristiky obcí. Například můžeme předpokládat, že přítomnost vyššího podílu vzdělanějšího obyvatelstva povede k větší podnikatelské aktivitě a tvorbě nových pracovních míst, čehož důsledkem bude i snížení nezaměstnanosti. Druhý negativní vztah je naznačen mezi mzdovou úrovní a počtem zaměstnavatelů. Tato skutečnost je způsobena zejména specifickou odvětvovou strukturou průmyslu v některých městech, ovšem do jisté míry ji také můžeme interpretovat jako demotivující vliv vysokých mezd na sebezaměstnávání a vytváření zaměstnaneckých pozic pro další ekonomicky aktivní.

V následujícím Grafu 4.3 jsou vynesena faktorová skóre zkoumaných obcí dle dvou faktorů navržených v předchozím grafu. Je v něm zachycena poloha všech krajských měst a způsob, jakým

korespondují s nově navrženými proměnnými. Klíčový význam však tento graf získává zejména při jeho projekci do grafu předchozího. Toto jednoduché promítnutí polohy zkoumaných jednotek v Grafu 4.3 do umístění jednotlivých indikátorů v Grafu 4.2 totiž poskytne konkrétní informace o základních charakteristikách každé jednotky. Dle načrtnuté vzájemné polohy proměnných můžeme celý soubor jednotek zhruba rozdělit na dvě části. Pravá polovina grafu, určená kladnou poloosou x, zahrnuje pozitivní proměnné, takže jednotky lokalizované v této části je možné označit za relativně úspěšné, jednotky v části opačné za relativně neúspěšné. Na první pohled je patrná odlehlá poloha Prahy od ostatních pozorovaných jednotek zapříčiněná maximální výší mezd, nejvyšším zastoupením vysokoškoláků a vysokou mírou podnikatelské aktivity. Druhý extrém tvoří dvojice Ostrava a Ústí nad Labem, kterou nejlépe popisují nejvyšší míry nezaměstnanosti, nízká úroveň vzdělanosti obyvatel a malá podnikatelská aktivita. Na druhou stranu se zde stále udržuje poměrně vysoká úroveň mezd jako dědictví z komunistické éry preferující těžký průmysl.

Graf 4.3: Faktorová skóre ekonomických ukazatelů krajských měst

Zdroj: vlastní výpočty

V další části zpracování dat bylo sestaveno pořadí měst dle jednotlivých charakteristik a vypočteno celkové průměrné pořadí. Jak již bylo vysvětleno v metodické kapitole, je celkové pořadí dílem nestejného vážení charakteristik. Dvojnásobná váha byla v tomto případě přisouzena následujícím ukazatelům: vysokoškoláci, podnikatelská aktivita a zaměstnavatelé. Výsledky jsou shrnuty v Tabulce 4.1. Podrobná tabulka s vyjádřením přesných hodnot všech indikátorů je umístěna v Příloze 2.

Tabulka 4.1: Pořadí měst dle ukazatelů ekonomické úrovně a trhu práce

Krajské město	Míra nezaměstnanosti	Mzdy	Podnikatelská aktivita	VŠ	Zaměstnavatelé	Index změny PPP	celkové pořadí	
Praha	1	1	1	1	10	3	2,42	1
České Budějovice	2	5	8	5	4	2	3,58	2
Zlín	6	11	4	8	1	9	4,33	3
Brno	11	7	3	2	9	8	4,50	4
Hradec Králové	3	10	7	4	6	7	4,67	5
Olomouc	9	12	10	3	3	5	4,83	6
Liberec	7	9	2	9	8	4	5,00	7
Plzeň	4	2	6	6	12	10	5,33	8
Karlovy Vary	10	13	5	11	2	6	5,42	9
Pardubice	5	8	9	7	5	11	5,50	10
Jihlava	8	4	13	12	7	1	6,42	11
Ostrava	13	3	12	10	13	13	8,25	12
Ústí nad Labem	12	6	11	13	11	12	8,33	13

Zdroj: vlastní výpočty

Poznámka: Index změny PPP = ukazatel Index změny pracovních příležitostí, VŠ = ukazatel Vysokoškoláci.

Při srovnání vypočteného pořadí jednotlivých měst dle ukazatelů ekonomické úrovně a trhu práce s Grafem 4.3 můžeme objevit určité paralely. Za prvé je to skutečnost, že nejhůře hodnocená pětice měst odpovídá pětici, která je v grafu umístěna v levé, „horší“ polovině. Dle očekávání nejhorší umístění zaujala dvojice Ústí nad Labem a Ostrava, jejichž regiony se během transformačního období staly na celostátní úrovni nejproblémovějšími. Rozhodující roli zde sehrál faktor zděděné specializace na těžební a hutní průmysl, který musel v době formování post-industriální ekonomiky nutně zaznamenat útlum. Velké množství uvolněné pracovní síly je však vzhledem k nízké vzdělanosti problematické requalifikovat, což vede k dlouhodobým ekonomickým a sociálním problémům (např. vysoký podíl dlouhodobě nezaměstnaných). Dlouhodobě špatné postavení má dle použitých dat i Jihlava s nevýhodnou geografickou polohou v periferní oblasti Česka. Ačkoliv nárůst počtu pracovních příležitostí byl v průběhu transformačního období vůbec nejvyšší, negativní stránkou je, že se jednalo zejména o zahraniční investice směřující do montážních hal a tvořící méně kvalifikované pozice. Vlastní rozvojový potenciál tohoto města spočívající v kvalitě lidských zdrojů (ukazatel vysokoškoláci, podnikatelská aktivita) je nízký a socioprofesionální flexibilita pracovních sil problematická. K tomuto je však nutno dodat, že v posledních letech se situace v tomto městě mění a výrazně roste počet vysoce kvalifikovaných pracovních pozic. Tento trend se však vzhledem k časovému zpoždění použitých dat v provedeném hodnocení ještě neprojevil.

Čelo tabulky dle očekávání náleží hlavnímu městu. Praha zaujímá vedoucí pozice ve většině sledovaných ukazatelů a je jednoznačně nejúspěšnější jednotkou současného období. Představuje největší koncentraci ekonomických aktivit, a to zejména kvalitativně vyšších progresivních odvětví, což dokládá její hierarchicky nejvyšší postavení v sídelním systému. K tomu je důležité dodat, že v průběhu transformačního procesu se její dominantní pozice ještě prohloubila (Hampl 2005). Dalšími úspěšně vyhodnocenými městy jsou České Budějovice, Zlín, Brno a Hradec Králové. Jedná se

o centra, jejichž silnou stránkou je socioprofesionální kvalita obyvatel a příznivá ekonomická struktura. Díky diverzifikovanému průmyslu a rozvinutému sektoru služeb zaznamenala během transformačního období značnou dynamiku vývoje. S výjimkou Zlína všechny lokality také těží z výhodné geografické polohy – uplatňuje se západovýchodní gradient, v případě Brna se projevuje blízkost Rakouska (Hampl 2001).

4.2 Bydlení

Následující podkapitola bude obsahově korespondovat s předchozí, týkající se ekonomické úrovně a trhu práce. Taktéž zde budu analyzovat výsledky shlukové a faktorové analýzy a na závěr uvedu žebříček měst, který bude hodnotit problematiku bydlení. Vzhledem k tomu, že se jedná o značně komplexní otázku, byla pro účely přehlednější analýzy rozdělena na dvě dimenze. Na jedné straně je to otázka samotných bytových podmínek (dostupnost bydlení, ceny, kvalita apod.), na straně druhé sociální prostředí. Snažím se tedy pokrýt i měkké faktory, které se však významně spolupodílejí na tvorbě prostředí a příjemného „klimatu“ v obci. Ačkoliv je toto do jisté míry diskutabilní, přijala jsem předpoklad, že tyto dvě sféry se do výsledného obrazu komplexně pojeté problematiky bydlení promítají stejnou měrou. Proto bylo v obou případech k hodnocení použito šest ukazatelů, a to stejným způsobem vážení, jaký byl popsán v kapitole Metodika řešení.

Co se týče obecně vývojových tendencí v transformačním období, docházelo k mírnému zhoršování přirozeného populačního vývoje v závislosti na zvyšování velikosti středisek. Tento obrat „proti sídelní hierarchii“ je důsledkem rozvoje pro Česko nového fenoménu suburbanizace. Co je však v našem případě důležitější, je tento trend také důsledkem deformací, které se vytvořily na bytovém trhu. V případě krajských měst jde zejména o diferencovanou dosažitelnost bydlení, o narušení volného trhu a procesu tvorby cen existencí regulovaného nájemného (Hampl 2005). Nicméně v této souvislosti si musíme také uvědomit, že celkový vývoj počtu obyvatel v Česku (a to zejména ve velkých městech) je dnes více než přirozenou měnou ovlivněn mohutnou vlnou imigrace.

Následně uvádím přehled všech dvanácti ukazatelů, které byly zahrnuty do hodnocení problematiky bydlení:

1. **Velikost bytu** – uvádí průměrnou velikost bytu v obci v m². Údaje jsou převzaty ze SLDB 2001.
2. **Plocha bytu** – představuje průměrnou velikost obytné plochy (v m²) připadající na 1 osobu bydlící v bytě v obci. Data pocházejí ze SLDB 2001.
3. **Bytová výstavba** – vyjadřuje celkový počet nových dokončených bytů v okrese v roce 2004. Data pocházejí z průběžných ročních statistik ČSÚ.
4. **Cena bytu** – ukazatel uvádí průměrnou cenu nového bytu (v Kč za m²) v obci tak, jak ji poskytla Hypoteční banka (převzato z Lidových novin 2005). Hodnoty se vztahují k roku 2004.

5. **Cena pozemku** – stanovuje průměrnou cenu stavebního pozemku (v Kč za m²) v obci tak, jak ji poskytla Hypoteční banka (převzato z Lidových novin 2005). Hodnoty se vztahují k roku 2004.

6. **Nájmy** – vyjadřují cenu měsíčního regulovaného nájmu (v Kč) v obci. Zdrojem informací je Hypoteční banka (převzato z Lidových novin 2005), vztahují se k roku 2004.

7. **Vysokoškoláci** – indikátor ukazuje podíl obyvatel s ukončeným vysokoškolským vzděláním na trvale bydlícím obyvatelstvu starším 15-ti let. Údaje pocházejí ze SLDB 2001.

8. **Rozvody** – vyjadřují míru rozvodovosti, tedy počet rozvedených manželství v okrese v roce 2003 připadající na 1000 obyvatel. Data pocházejí z průběžných ročních statistik ČSÚ.

9. **Potraty** – určují počet potratů v okrese v roce 2002 připadající na 100 živě narozených. Data převzata z průběžných ročních statistik ČSÚ.

10. **Trestné činy** – představují počet spáchaných trestných činů v okrese v roce 2004. Hodnoty pocházejí z průběžných ročních statistik.

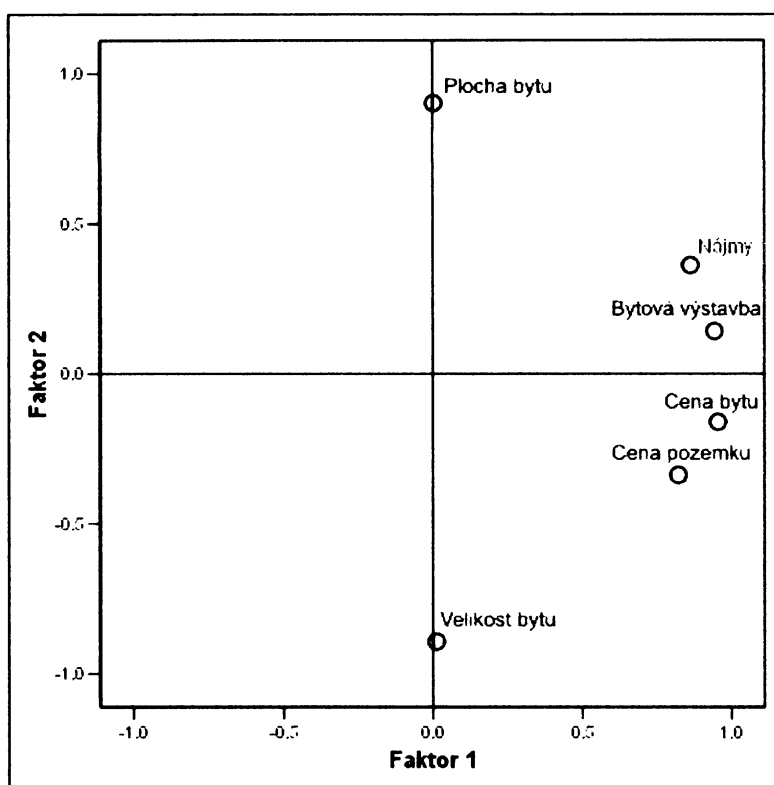
11. **Věřící** – vyjadřuje procentuální zastoupení věřících na celkové populaci v obci. Zdrojem dat je SLDB 2001.

12. **Volební účast** – vyjadřuje podíl voličů, kteří se zúčastnili voleb do Parlamentu České republiky v roce 2002 ze všech potenciálních voličů.

Tento výběr byl získán pomocí shlukových analýz, jejichž výsledky uvádím v Příloze 3. V oblasti bytových podmínek spolu úzce korespondují bytová výstavba a ukazatele cenových hladin. Ukazuje se tedy kauzalita, že když je velká poptávka po bydlení a vznikají stále nové developerské projekty, odráží se to také ve vyšší hladině cen. Další informace, kterou lze vyčíst z dendrogramu je nesouvislost těchto ukazatelů s indikátory kvality bydlení (velikost bytu, plocha bytu). Tento jev je zřejmý i při provedení faktorové analýzy, a to z grafu faktorových zátěží proměnných (viz Graf 4.4). Z něj můžeme vyčíst, že právě charakteristiky popisující kvalitu bydlení jsou syceny, tj. vysvětlovány odlišným faktorem než charakteristiky cenové. Zdůvodnění je možné nalézt ve stáří bytové výstavby. Převážná většina zástavby byla vybudována před rokem 1990, a tak se ukazatele charakterizující kvalitu bydlení vztahují zejména k ní, a ne k nové porevoluční výstavbě. Z tohoto důvodu je i regionální diferenciací těchto indikátorů mnohem nižší než je tomu u skupiny ukazatelů, které charakterizují spíše transformační období (cena bytu, cena pozemku, bytová výstavba).

Při vynesení hodnot faktorových skóre za jednotlivá města do grafu zjišťujeme, že v největších městech jako je Praha, Brno, Plzeň, ale i Olomouc a Hradec Králové je v dnešní době v souvislosti s bydlením nutno vynaložit nejvyšší životní náklady (viz Příloha 4). Na druhou stranu nízké ceny bydlení jsou zejména v neatraktivních lokalitách – v Ústí nad Labem a Ostravě, ale i lázeňských Karlových Varech. Co se týče kvality bydlení, nejnižší standardy vykazují lokality z periferních venkovských regionů – Zlín, Jihlava.

Graf 4.4: Rotované faktorové zátěže vybraných proměnných (bytové podmínky)

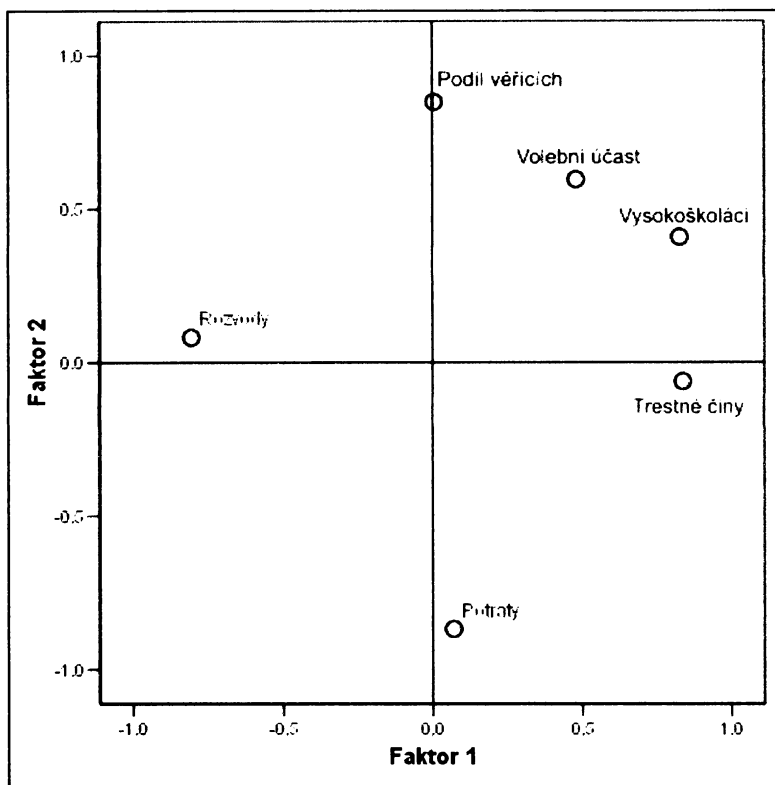
Zdroj: vlastní výpočty

Ve druhé zkoumané sféře se poměrně překvapivě ukázala největší blízkost mezi pozitivní charakteristikou vysokoškolačů a negativním ukazatelem počtu trestných činů, což však můžeme vysvětlit skrze jeden společný faktor. Oba tyto jevy se totiž ve zvýšené míře paralelně vyskytují v největších městech. Ty jsou obvykle sídlem univerzit a nejprogresivnějších ekonomických odvětví zaměstnávajících vysoce kvalifikovanou pracovní sílu na jedné straně, ale na straně druhé místy, kde se soustřeďuje kriminální činnost. Dále se dendrogram shlukl na dvě odlišné části. Jedna polovina popisuje sociální jevy obecně považované za pozitivní (věřící, volební účast), druhá jevy chápané jako pro společnost nezdravé (rozvody, potraty). Výše naznačené vzájemné vztahy mezi proměnnými znázorňuje Graf 4.5, kde jsou zachyceny faktorové zátěže. Na základě umístění jednotlivých proměnných můžeme označit I. kvadrant za část grafu, která charakterizuje nejkvalitnější sociální prostředí, neboť jsou zde soustředěny všechny tři pozitivní charakteristiky. Analogický úsudek se týká IV. kvadrantu, který považuji za nejméně kvalitní.

Zkonstruováním grafu faktorových skóre sociálních ukazatelů, pak zjistíme konkrétní polohu zkoumaných jednotek a získáme představu o charakteru jejich sociálního prostředí (viz Příloha 4). Jednoznačně nejlepšího výsledku dosáhlo Brno, neboť je jedinou jednotkou, která je lokalizována ve zmiňovaném I. kvadrantu. Dále můžeme v grafu identifikovat dvě skupiny měst s poměrně dobrým sociálním prostředím. Pro skupinu Zlín, Olomouc, Pardubice a Jihlava je typické vysoké zastoupení věřících, což se odráží v absenci, resp. nízkém výskytu patologických jevů, ve značné občanské sounáležitosti a v politickém občanském uvědomění. Druhou skupinu tvoří dvojice Praha a Hradec

Králové, jejichž silnou stránkou je především vysoká vzdělanost a socioprofesionální kvalita obyvatel a politické uvědomění při všeobecných volbách. Čtvrtý nejhůře vyhodnocený kvadrant grafu patří následujícím: Ústí nad Labem, Karlovým Varům, Liberci a Ostravě. Toto seskupení měst nejlépe popisuje poměrně nízká vzdělanost obyvatel, výskyt negativních společenských jevů a sociální napětí.

Graf 4.5: Faktorové zátěže vybraných proměnných (sociální prostředí)

Zdroj: vlastní výpočty

Komplexní shrnutí celé problematiky bydlení podává Tabulka 4.2. Poskytuje přehled všech použitých proměnných a dle nich určených pořadí měst. Konkrétní hodnoty jednotlivých ukazatelů jsou uvedeny v Příloze 2. Při výpočtu celkového pořadí byla dvojnásobná váha přisouzena těmto ukazatelům: velikost bytu, plocha bytu, bytová výstavba, vysokoškoláci, věřící a volební účast. Dosažené výsledky poměrně dobře korespondují s grafem faktorových skóre ukazatelů sociálního prostředí, méně pak s grafem faktorových skóre ukazatelů bytových podmínek. Město, které zaujalo vedoucí pozici, je Brno, vyhodnoceno na základě grafu jako sociálně nejkvalitnější. V těsné blízkosti za ním se umístily Olomouc, Hradec Králové, Zlín a Praha. Konec tabulky obsadilo Ústí nad Labem, dále Karlovy Vary, Plzeň a Ostrava. Ukazuje se tedy, že v celkovém hodnocení se jako důležitější projevuje komponent sociálního prostředí. Dokládá to příklad dvojice Ústí nad Labem a Ostravy, která disponuje poměrně solidními bytovými podmínkami, nicméně díky špatnému sociálnímu prostředí se v konečných výsledcích neprosadila. Mnohem důležitějším zjištěním než je samotné pořadí, je však v případě otázek bydlení minimální diferenciace mezi městy. Určíme-li pro vypočtené hodnoty váženého celkového pořadí hodnotu variačního rozpětí souboru, dostaneme 2,75. V porovnání

s problematikou ekonomické úrovně a pracovního trhu (variační rozpětí = 5,91) je to hodnota méně než poloviční. Tento rozpor vypovídá o tom, že na rozdíl od oblasti ekonomické, kde se stále prohlubuje sídelní hierarchie a narůstají regionální rozdíly, jsou podmínky k bydlení ve městech poměrně vyrovnané – negativní stránka vysokých cen je kompenzována velkou nabídkou či sociální kvalitou, a naopak.

Tabulka 4.2: Pořadí měst dle ukazatelů bydlení

Krajské město	Bytové podmínky							
	Velikost bytu	Plocha bytu	Cena bytu	Cena pozemku	Cena nájmu	Bytová výstavba		
Brno	9	4	12	11	12	2		
Olomouc	1	11	8	5	11	5		
Hradec Králové	3	7	10	10	6	10		
Zlín	4	12	7	12	4	8		
Praha	11	2	13	13	13	1		
Pardubice	2	8	11	7	5	7		
Jihlava	6	13	4	8	1	4		
České Budějovice	7	9	9	6	7	3		
Liberec	5	6	3	4	8	6		
Ostrava	13	1	2	2	9	12		
Plzeň	8	3	6	9	10	9		
Karlovy Vary	10	10	5	3	3	11		
Ústí nad Labem	12	5	1	1	2	13		
<i>Pozn.: pokračování tabulky</i>	Sociální prostředí							
Krajské město	VŠ	Trestné činy	Rozvody	Potraty	Věřící	Volební účast	Celkové pořadí *)	
Brno	2	12	1	5	2	5	4,21	1
Olomouc	3	9	11	2	3	6	4,33	2
Hradec Králové	4	3	4	10	8	1	4,54	3
Zlín	8	2	12	4	1	2	4,63	5
Praha	1	13	2	7	7	3	4,67	4
Pardubice	7	4	9	1	10	4	4,71	6
Jihlava	12	1	6	3	5	7	4,88	7
České Budějovice	5	8	10	8	6	10	5,33	8
Liberec	9	7	8	9	12	9	5,54	9
Ostrava	10	11	5	6	4	12	5,79	10
Plzeň	6	10	3	13	11	8	5,88	11
Karlovy Vary	11	5	13	11	9	11	6,83	12
Ústí nad Labem	13	6	7	12	13	13	6,96	13

Zdroj: vlastní výpočty

Poznámka: VŠ = ukazatel Vysokoškoláci

**) celkové pořadí je vypočteno ze všech dvanácti ukazatelů*

4.3 Životní prostředí a rekreace

Za třetí důležitou komponentu v souvislosti se sídelními preferencemi bývá označováno životní prostředí (Drbohlav 1990c). V této práci jsem se však rozhodla pojmut tuto složku o něco širěji.

Nezaměřím se pouze úzce na kvalitu životního prostředí, ale spíše budu hodnotit celkovou atraktivitu a využitelnost daného prostoru pro rekreaci, a to nejen v rámci území samotného města, nýbrž i jeho nejbližšího okolí. Vzhledem k tomu, že posuzovanými jednotkami jsou velká města, domnívám se, že neoddělitelnou součástí jsou i možnosti různých forem trávení volného času. Z tohoto důvodu je potřeba postihnout i kulturu a sport.

Z výše uvedeného vyplývá, že bylo pro hodnocení použito běžných ukazatelů o kvalitě životního prostředí, ale i specifických indikátorů charakterizujících atraktivitu lokalit pro cestovní ruch a rekreaci, které nejsou všeobecně známé a je potřeba je podrobněji ozřejmit. Vybrány byly následující:

1. **Emise NO_x** – představuje množství emisí oxidů dusíku vypuštěných na území okresu do ovzduší vztahované na jednotku plochy (t/km^2). Vypovídá tak o intenzitě znečištění v dané lokalitě. Tyto údaje pocházejí ze statistik Ministerstva životního prostředí a vztahují se k roku 2002.

2. **Rozloha CHÚ** – vypovídá o celkové rozloze maloplošných chráněných území v okrese (v ha). Údaje poskytl ČSÚ a vztahují se k roku 2002.

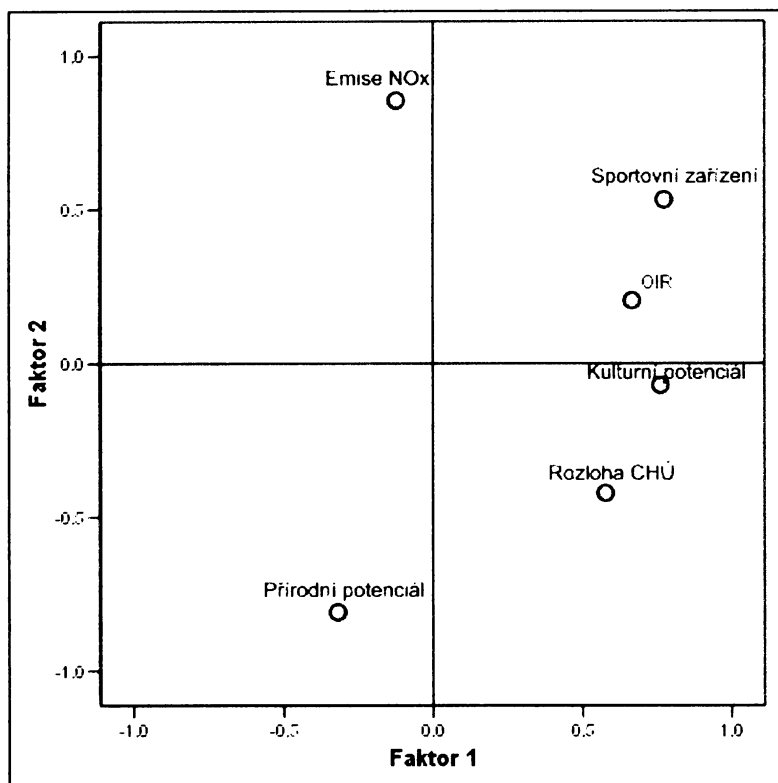
3. **Sportovní zařízení** – udává celkový počet sportovních zařízení v obci v roce 2003, tak jak je zachytila průběžná roční statistika ČSÚ.

4. **OIR** – jsou objekty individuální rekreace. Jedná se o speciální druhy ubytovacích zařízení sloužící k rekreačním účelům. Je pro ně charakteristická poměrně nízká ubytovací kapacita s omezeným okruhem uživatelů, jejich různorodost a často vysoká koncentrace na malém území (Mariot 1986). Tento ukazatel byl sledován v SLDB 1991, novější data tohoto typu v požadované struktuře bohužel nejsou k dispozici. Vzhledem k tomu, že se jedná o charakteristiku dlouhodobě se výrazně neměnicí, je možné použít i tato časově starší data.

5. **Přírodní potenciál** – vyjadřuje přírodní atraktivitu a potenciál dané obce pro cestovní ruch a rekreaci. Tento ukazatel byl převzat z doposud ojedinělé studie s názvem „Hodnocení potenciálu cestovního ruchu na území ČR“, která byla v roce 2001 vydána Ministerstvem pro místní rozvoj ve spolupráci s Ministerstvem životního prostředí. Potenciál je členěn na „odvětvové“ potenciály, tj. možnosti, které v území existují pro provozování konkrétních aktivit cestovního ruchu. Z toho vyplývá, že studie nehodnotí pouze lokalizační potenciál, ale přístupem uvažujícím vhodnost místa pro určitou rekreační aktivitu je vyjádřen i potenciál selektivní a realizační. U většiny aktivit jsou podle míry výskytu rozvojových podmínek pro tyto činnosti zavedeny 3 intenzitní stupně, avšak u několika složek je pouze ohodnocena přítomnost, respektive nepřítomnost těchto charakteristik. Hodnota celkového potenciálu je rovna součtu bodů za všechny aktivity.

6. **Kulturní potenciál** – hodnotí atraktivitu obce a její potenciál z hlediska kulturního cestovního ruchu. Metodika hodnocení možností trávení volného času kulturně-historickými akcemi je analogická jako u potenciálu přírodního, a zdrojem je tatáž publikace.

Graf 4.6: Faktorové zátěže vybraných proměnných (životní prostředí a rekreace)

Zdroj: vlastní výpočty

Výše vyčtené charakteristiky byly zpracovány a vybrány pomocí shlukové a faktorové analýzy. Z jejich výsledků můžeme vyčíst informace o vzájemné vztahovosti použitých indikátorů. Pohledem na dendrogram zjišťujeme, že nejvíce vzdálen od ostatních je svou vypovídací schopností přírodní potenciál (viz Příloha 3). Poněkud neočekávaně neodráží kvalitu a atraktivitu krajiny danou rozlohou chráněných území, a naopak nepromítá se do množství rekreačních objektů. Toto je možné přisoudit jednak nezahrnutí velkoplošných chráněných území do hodnocení, jež by bylo obtížné, jednak specifické metodice při sestavování potenciálů. Také to vypovídá o tom, že problematika atraktivity a využitelnosti území pro rekreaci je podmíněna širokým spektrem faktorů. Proto nemůže být komplexně pojatý ukazatel přírodního potenciálu výrazně závislý na některé z parciálních charakteristik. O něco více koresponduje přírodní potenciál s hodnotami emisí NO_x. V tomto případě byla identifikována signifikantní negativní závislost, což lze pozorovat v Grafu 4.6, kde jsou tyto dvě proměnné syceny stejným Faktorem 2. Druhý faktor nejlépe vysvětluje indikátory sportovní zařízení a kulturní potenciál, dále pak OIR a rozlohu CHÚ. V případě těchto proměnných už pozorujeme očekávané logické vazby. Vneseme-li do grafu jednotlivé pozorované případy, je zřejmé, že obě metropole nabízejí nejširší škálu volnočasových aktivit, a to jak kulturně-historické, tak sportovní (viz Příloha 5). Dalším na první pohled patrným výsledkem je příklad Ostravy, kterou můžeme označit za lokalitu s nejvíce znečištěným životním prostředím. Naopak nejatraktivnějšími lokalitami s nejvyšším přírodním potenciálem pro cestovní ruch jsou Karlovy Vary, Liberec a České Budějovice, tedy města, která leží v zajímavé krajině v těsné blízkosti velkoplošných chráněných území.

Tabulka 4.3: Pořadí měst dle ukazatelů životního prostředí a rekreace

	Emise NO _x	Rozloha CHÚ	Přírodní potenciál	Kulturní potenciál	OIR	Sportovní zařízení	Celkové pořadí	
Praha	10	1	13	1	2	1	3,33	1
Karlovy Vary	1	2	3	2	11	10	3,50	2
Liberec	5	3	1	10	7	5	3,67	3
Brno	8	9	6	4	1	2	4,08	4
Olomouc	4	4	9	5	9	6	4,25	5
Hradec Králové	2	11	7	6	3	8	4,83	6
České Budějovice	7	5	4	7	13	7	5,17	7
Jihlava	3	7	2	11	6	13	5,42	8
Ústí nad Labem	9	10	11	13	5	4	6,25	9
Ostrava	13	8	12	8	10	3	6,50	10
Plzeň	12	13	8	3	4	9	6,92	11
Zlín	6	12	5	12	8	11	6,97	12
Pardubice	11	6	10	9	12	12	7,42	13

Zdroj: vlastní výpočty

Celkové hodnocení měst dle problematiky životního prostředí a rekreace, ke kterému jsem dospěla, uvádí Tabulka 4.3. V konečném výpočtu byla dvojnásobná váha přisouzena těmto ukazatelům: emise NO_x, rozloha CHÚ a sportovní zařízení. Nejatraktivnějšími lokalitami byly identifikovány Praha, Karlovy Vary, Liberec, Brno a Olomouc, mezi nimiž byly zaznamenány pouze minimální rozdíly. První pozice Prahy je způsobena zejména širším tématickým záběrem této studie. To znamená, že není hodnocena sama o sobě kvalita životního prostředí, ale sledovaný zájem je přesunut spíše od oblasti možností trávení volného času, které jsou nejlepší v největších městech. Další pozici zcela oprávněně obsadily Karlovy Vary, které dnes platí za světoznámé centrum lázeňství a místo dění uznávaného mezinárodního filmového festivalu. Tradičně byl velmi dobře vyhodnocen i Liberec, město ležící v atraktivní horské krajině s nezkaženou přírodou. Jak je zřejmé z tabulky, zcela opačným příkladem jsou Pardubice – průmyslové město s mnoha exhalacemi lokalizované v rekreačně nezajímavé krajině a nedisponující ani větší nabídkou volnočasových aktivit. Špatně byl vyhodnocen také Zlín, zejména díky malé nabídce služeb pro volný čas a Plzeň díky městskému nekvalitnímu prostředí.

Na závěr můžeme ještě formulovat důležitý závěr, že nebyla zaznamenána výrazná dominance žádného z měst. Nejlépe hodnocená pětice je velmi vyrovnaná a ani další rozdíly nejsou výrazné. V tomto hodnocení se tedy ukázalo, že diference mezi městy není výrazně vyvinutá, tedy každá jednotka disponuje určitým typem atraktivity, a dále že jednotlivé atraktivní, resp. neatraktivní prostory nejsou regionálně výrazně koncentrovány.

5. Výsledky agentur pro výzkum veřejného mínění

Další kapitola bude v krátkosti věnována tomu, jak na danou problematiku pohlízejí agentury pro výzkum veřejného mínění. Ty se ve svých průzkumech čas od času zaměřují i na zkoumané téma. Přístupy k výzkumu sídelních preferencí a atraktivity měst, které používají, jsou různorodé. Níže budu prezentovat dva typy s odlišnou metodikou řešení, jejichž výsledky byly v tisku uveřejněny v průběhu února 2005.

Prvním ze zmíněných výzkumů je zástupce objektivního hodnocení atraktivity českých měst, jehož filosofie je obdobná jako v této práci. Prostřednictvím sedmnácti nejrůznějších kritérií, z nichž každé určitým způsobem vypovídá o životní úrovni, bylo hodnoceno 71 českých měst. Na tomto místě se však musím ke zvoleným indikátorům kriticky vyjádřit. Přestože obsahově se řada z těchto socioekonomických ukazatelů kryje s těmi použitými pro objektivní hodnocení v předkládané práci, po formální stránce je zde velký nedostatek. Ten spočívá v používání absolutních čísel u měst velmi odlišných velikostí, což jednak nemá příliš vysokou vypovídací hodnotu a jednak neposkytuje relevantní srovnání. V případě takto definovaných ukazatelů (např. počet vysokoškolsky vzdělaných občanů, počet zaměstnavatelů, počet osob samostatně výdělečně činných) pak logicky získáváme nadsazené hodnocení velkých měst a zcela extrémní a naddimenzované postavení Prahy. Jednotlivá města byla dle umístění v příslušných kategoriích obodována (1 až 71 bodů) a nakonec byl dle celkového součtu bodů ve všech kritériích sestaven žebříček měst.

Jak jsem již předeslala a jak se dá také předpokládat, žebříčku suverénně vévodí hlavní město Praha. Toto dominantní postavení mezi českými městy je zcela oprávněné, avšak přece jen trochu nadhodnocené vzhledem k metodickým nedostatkům. Na dalších předních příčkách se projevuje jasná převaha velkých, tedy krajských měst. Do patnáctky nejlépe hodnocených měst se nedostala pouze dvě krajská města – Ostrava a Ústí nad Labem. I přes jistou deformaci získané informace díky nerelativizovaným ukazatelům jsou vedoucí pozice krajských měst opodstatněné. Hodnoceno dle převážně ekonomických charakteristik (průměrná mzda, míra nezaměstnanosti, počet zaměstnavatelů, počet osob samostatně výdělečně činných, cena nemovitostí apod.) je vyšší životní úroveň ve městech, jež se nacházejí na hierarchicky vyšší pozici v sídelním systému. Co se týče jejich pořadí, objevují se v popředí tradičně dobře se umisťující východočeské metropole a samozřejmě také České Budějovice, jako příklad velmi dobře se rozvíjejícího a prosperujícího města. První pěti pak uzavírá první z moravských měst Brno. Jak již bylo zmíněno, nejhůře se v žebříčku dle očekávání umístila města, která se v porevolučním vývoji očividně potýkají s největšími problémy. Zajímavější je však vzájemný poměr jejich pořadí. Zatímco Ostrava se těsně nevešla do nejlepší patnáctky (17. místo), Ústí nad Labem v hodnocení dopadlo podstatně hůře. V žebříčku obsadilo s velkým odstupem za ostatními krajskými městy až konec čtvrté desítky (37. místo). Celkový žebříček měst podle životní úrovně dle hodnocení Lidových novin je uveden v Tabulce 5.1.

Tabulka 5.1: Žebříček českých měst dle životní úrovně obyvatel

1. Praha	31. Litoměřice
2. Hradec Králové	32. Český Krumlov
3. České Budějovice	33. Vsetín
4. Pardubice	34. – 35. Žďár nad Sázavou, Teplice
5. Brno	36. Kroměříž
6. Plzeň	37. Kutná Hora
7. Olomouc	38. Jindřichův Hradec
8. – 9. Karlovy Vary, Kolín	39. Klatovy
10. Mladá Boleslav	40. Třebíč
11. – 12. Zlín, Beroun	41. – 42. Děčín, Rakovník
13. Liberec	43. – 44. Ústí nad Labem, Nový Jičín
14. Kladno	45. Jablonec nad Nisou
15. Benešov	46. – 47. Prostějov, Znojmo
16. Jihlava	48. Náchod
17. Trutnov	49. Strakonice
18. – 19. Tábor, Příbram	50. Chrudim
20. Ostrava	51. Vyškov
21. Mělník	52. Přerov
22. Šumperk	53. Ústí nad Orlicí
23. Opava	54. Rychnov nad Kněžnou
24. Nymburk	55. Břeclav
25. Rokycany	...
26. Frýdek-Místek	71. Jeseník
27. Cheb	
28. Písek	
29. – 30. Blansko, Uherské Hradiště	

Zdroj: Lidové noviny (2005)

Obdobná analýza snažící se odhalit, kde se lidem žije nejlépe, byla opakovaně uveřejněna v říjnu téhož roku. Tentokrát redaktoři Lidových novin posuzovali 72 velkých českých měst a do svého srovnání zanesli průměrné měsíční mzdy, míru nezaměstnanosti, přirozený přírůstek, výši místních poplatků, ceny bydlení, energií a pohonných hmot. Toto komplexní hodnocení prostřednictvím celkem 10 ukazatelů přineslo velmi podobné výsledky jako předchozí žebříček. Rozdíl byl pouze v tom, že na základě předchozích zjištění již do zkoumání nebyla zahrnuta extrémní Praha.

Druhý typ výzkumu, který zde představím, byl proveden sociologickou agenturou STEM. Společnost v průběhu loňského roku oslovila téměř 15 tisíc obyvatel ve všech regionech Česka a dotazovala se na spokojenost s bydlením v daném kraji. Jedná se tedy o typický příklad průzkumu veřejného mínění pátrající po subjektivních názorech občanů. Pro zjištění toho, zda se lidem líbí tam, kde žijí, pokládali respondentům otázku: „Dovedete si představit žít někde jinde?“.

Na tuto otázku nejčastěji kladně odpovídali a kriticky se k místu svého bydliště vyjadřovali lidé ze severozápadních Čech – Ústecka a Karlovarska. Dvaadvacet procent obyvatel Ústeckého kraje dokonce uvedlo, že by se z regionu odstěhovalo s lehkým srdcem. Důvodem všeobecné

nespokojenosti je jednak nedostatečné zakořenění místních obyvatel vlivem poválečného dosídlování, jednak nedostatek pracovních příležitostí související s vysokou koncentrací a útlumem těžkého průmyslu. To vše se podepisuje na dlouhodobě negativní imagi tohoto regionu. Naopak nejspokojenější se svým krajem byli respondenti na jihu země. Jižní Morava spolu s jižními Čechami totiž již po desetiletí patří k regionům, k nimž mají jejich obyvatelé nejsilnější vztah. Zhruba polovina Jihočechů a Jihomoravanů na dotaz odpověděla, že si vůbec nedovede představit bydlení na jiném místě Česka.

Můžeme tedy konstatovat, že tento průzkum veřejného mínění opět potvrdil výsledky opakující se v dřívějších výzkumech (Mrklasová 1988, Siwek 1988, Drbohlav 1990). Dlouhodobě udržující se trend tak naznačuje určitou stabilitu obrazu sídelních preferencí obyvatel Česka.

6. Výzkum preferencí vysokoškolských studentů

Jádrem výzkumu percepce atraktivity a image měst bylo rozsáhlé dotazníkové šetření, jehož metodika sběru dat byla již dříve vysvětlena. Prvotní úvahou, s níž jsem do výzkumu vstupovala, byla již dříve prokázaná existence odlišností mezi realitou a vnímáním, resp. interpretací této reality jedincem (např. Drbohlav 1993, Lloyd 1976, White 1981). Domnívám se, že v případě hodnocení atraktivity měst se na tomto rozporu podílí i jejich image, která je rozšířena v povědomí obyvatel. Tu si konkrétní město sice může vytvářet záměrně, ale často se utváří zcela bezděčně (Janečková, Vašítková 1999). Jak vyplývá z literatury (Drbohlav 1989, Gould, White 1974), je důležitým atributem představ lidí zformovaných do mentálních map jejich značná setrvačnost. I zásadní změna prostředí se do představ a preferencí lidí promítá se značným zpožděním. Proto lze očekávat, že v některých ohledech bude obraz preferencí obyvatel korespondovat se staršími výzkumy provedenými v českém prostředí (Drbohlav 1990a, Hrdlička 1983, Mrklasová 1988, Siwek 1988).

Hlavním sledovaným zájmem tedy bude snaha zjistit, jak je vnímána a hodnocena atraktivita měst ze strany vysokoškolských studentů a ozřejmit, nakolik se jejich subjektivní názory liší od skutečného stavu, jenž byl nastíněn v kapitole č. 4. Budou identifikovány lokality, jež jsou v očích respondentů považovány za ideální, a v nichž se nejlépe žije, resp. pracuje a rekreuje. Na základě dat získaných dotazníkovým šetřením sestavím podle jednotlivých zkoumaných témat podrobný žebříček znázorňující pořadí měst a na závěr budu výsledky prezentovat pomocí mapy.

Specifičnost předkládaného výzkumu je zejména v tom, že je problematika sledována na skupině vysokoškolských studentů, tedy na vzorku, který sice nepředstavuje průměrnou populaci, ale složku o to významnější. Jedná se skupinu obyvatel, která je velmi citlivá ke změnám ve společnosti, a která na ně dokáže poměrně rychle reagovat svým prostorovým chováním. Podchycení názorů a preferencí právě u mladé inteligence je opodstatněné a smysluplné, neboť chování, ke kterému následně vedou, může indikovat směry alokace kvalifikovaných pracovních sil, což je pro rozvoj regionu klíčovou záležitostí.

Při vyhodnocování byl použitý dotazník metodicky rozdělen na 2 části – percepce a preference. V první části respondenti vyjadřovali svůj názor na jednotlivá města tak, jak si jej vytvořili na základě osobní zkušenosti nebo jen dle zprostředkovaných a kusých informací. Jak uvádějí ve svých studiích Gould a White (Gould 1970, Gould, White 1968, Gould, White 1974) jsou tyto informační toky velmi různorodé. Zdrojem mohou být znalosti nabyté v rámci školní výuky, zprávy objevující se v tisku, televizi či subjektivně podbarvené informace získané od přátel a známých. V této části dotazování tedy respondenti prezentovali své subjektivní vnímání geografického prostoru, své názory a dojmy, částečně založené na znalostech. Jejich úkolem bylo v každé otázce přidělit všem krajským městům bodová ohodnocení. Sečtením bodových zisků jsem pak zjistila, jakou celkovou sumu bodů za každou

tématickou oblast dané město získalo od všech respondentů. Podle dosažené sumy a průměrné hodnoty bodů byl následně sestaven žebříček pořadí měst.

V druhé části dotazníku vytvářeli žebříček respondenti přímo sami dle svých osobních preferencí. Ačkoliv jsem si vědoma, že oba typy výsledků spolu velmi úzce souvisejí a budou vykazovat vysokou vzájemnou korelaci, přesto jsem se rozhodla pro rozčlenění. Věřím, že díky tomu bude možné identifikovat zajímavé odlišnosti. Odůvodnění vyplývá z následující úvahy. Vzhledem k tomu, že na „fakticky“ orientované otázky se respondenti snaží odpovídat na základě znalostí, mohou odpovědi upravovat tak, jak se domnívají, že odpoví ostatní. Ve snaze odpovědět na příslušnou otázku „správně“ tak mohou někdy i záměrně potlačovat své pocity. Naopak v dotazu na osobní preference již mohou své názory projevit svobodně. Mohou se v nich odrážet nejrůznější faktory osobního rázu, které by se za jiných okolností neprojevily. Preference totiž mohou být ovlivněny nestandardními a náhodnými činiteli, například rozdílnými osobními zkušenostmi či zážitky.

Výše nastíněný předpoklad se projevil v mnohem vyšší variabilitě názorů mezi respondenty v případě preferencí než v případě percepce. Tuto skutečnost potvrzují hodnoty směrodatné odchylky a variance uvedené v Příloze 6. Výrazně vyšších hodnot, tedy větší rozkolísanosti názorů bylo dosaženo v případě preferencí.

6.1 Ekonomická úroveň a trh práce

První část dotazníku byla zaměřena na hodnocení pracovní a ekonomické problematiky. Respondenti měli posuzovat dostupnost pracovních příležitostí, úroveň mezd a celkovou ekonomickou prosperitu měst. Stanovení vstupní hypotézy k této problematice bylo poměrně jednoduché. Skutečnost, že česká metropole dlouhodobě vykazuje minimální míru nezaměstnanosti, nejvyšší průměrné mzdy a je místem koncentrace nejprogresivnějších ekonomických odvětví, je totiž ve všeobecném povědomí lidí poměrně dobře známá. Proto předpokládám, že bude v hodnocení pracovní atraktivity krajských měst existovat poměrně značná dominance Prahy. Analogicky můžeme odvodit, že největší neatraktivita bude respondenty přisouzena dvojici pánevních strukturálně postižených měst (Ostrava, Ústí nad Labem). Značné ekonomické i sociální problémy těchto lokalit jsou palčivými a často proklamovanými otázkami ve všech médiích.

Nejprve je nutné poznamenat, že se samozřejmě potvrdila značná souvislost mezi percepcí a preferencemi. Vzájemnou korelaci těchto výsledků popisuje Spearmanův koeficient číslem 0,929, což je v porovnání s dalšími zkoumanými tématickými oblastmi hodnota vůbec nejvyšší. Skutečnost, že nejvyšší shoda mezi vnímáním a skutečnými preferencemi panuje u ekonomické a pracovní problematiky, mne vede ke konstatování, že se lidé v těchto otázkách chovají nejvíce pragmaticky. Vzhledem k tomu, že jde o často diskutovanou problematiku, které je v médiích a vůbec ve společnosti věnována velká pozornost, získávají tak lidé dostatečné množství informací. Na jejich

základě si pak racionálně formují své preference, potažmo podle nich jednají, aniž by zohledňovali další faktory osobního rázu.

Celkové vyhodnocení části dotazníku orientované na ekonomickou a pracovní problematiku je prezentováno ve dvou následujících tabulkách. První z nich uvádí žebříček sestavený na základě percepce pracovních podmínek, druhá pořadí měst dle pracovních preferencí. Vysoká míra podobnosti diskutovaná výše je zřejmá. Podrobnější interpretace objevených pravidelností bude představena následně.

Tabulka 6.1: Pořadí měst dle percepce pracovních podmínek

Pořadí	Město	Počet respondentů	Minimum	Maximum	Suma	Průměr	St. odchylka
1	Praha	298	3,00	15,00	4 263,00	14,31	1,813
2	Brno	298	4,00	15,00	3 616,00	12,13	2,112
3	Plzeň	298	5,00	15,00	3 328,00	11,17	1,882
4	České Budějovice	298	5,00	15,00	3 020,00	10,13	1,738
5	Karlovy Vary	298	4,00	15,00	3 013,00	10,11	1,982
6	Hradec Králové	298	6,00	15,00	2 967,00	9,96	1,716
7	Pardubice	298	5,00	15,00	2 799,00	9,39	1,697
8	Liberec	298	3,00	15,00	2 779,00	9,33	1,931
9	Olomouc	298	4,00	15,00	2 730,00	9,16	1,636
10	Zlín	298	3,00	13,00	2 527,00	8,48	1,540
11	Ostrava	298	3,00	15,00	2 431,00	8,16	2,384
12	Jihlava	298	3,00	14,00	2 392,00	8,03	1,697
13	Ústí nad Labem	298	3,00	14,00	2 273,00	7,63	2,001

Zdroj: vlastní výpočty

Tabulka 6.2: Pořadí měst dle pracovních preferencí

Pořadí	Město	Počet respondentů	Minimum	Maximum	Průměr	St. odchylka
1	Praha	256	1	13	2,21	2,885
2	Brno	256	1	13	4,27	2,827
3	České Budějovice	256	1	13	4,73	2,700
4	Plzeň	256	1	13	5,04	2,804
5	Hradec Králové	256	1	13	5,67	2,518
6	Liberec	256	1	13	6,84	2,851
7	Pardubice	256	1	13	7,02	2,709
8	Karlovy Vary	256	1	13	7,34	3,017
9	Olomouc	256	1	13	8,05	2,923
10	Jihlava	256	1	13	9,42	3,110
11	Zlín	256	1	13	9,66	2,567
12	Ústí nad Labem	256	1	13	9,70	3,127
13	Ostrava	256	1	13	10,84	2,861

Zdroj: vlastní výpočty

Co se týče samotného pořadí, odhalují výsledky nejlepší hodnocení na straně největších českých měst. Ta jsou vnímána jako tradiční pracovní centra poskytující největší množství pracovních příležitostí a širokou variabilitu pozic. Sídla na nejvyšších pozicích v hierarchickém systému osídlení jsou obyvateli považována za lokality, kde není problém se pracovním uplatnit, a kde je vysoká kvalita života. V myslích lidí je zřejmě zakořeněn názor, že v těchto městech musí existovat velká poptávka po lidských zdrojích, neboť pramení z obrovské poptávky po zboží a službách všeho druhu. Dalším argumentem jsou některá progresivní odvětví, jejichž lokalizace je nutná právě zde. Tuto koncentraci ekonomických činností ještě umocňuje nejvyšší státní administrativa, která se historicky soustředí ve velkých centrech. Na základě těchto domněnek pak obyvatelé usuzují, že společné působení všech těchto skutečností jistě produkuje maximum pracovních míst a vysokou životní úroveň. Z tohoto důvodu je v pořadí lokalit na prvních místech dle percepce ekonomických a pracovních podmínek jasná paralela s velikostním pořadím měst. Dokládá to i vypočtená vzájemná pořadová korelace těchto proměnných, kde Spearmanův korelační koeficient dosahuje hodnoty 0,522. Výsledky tak naznačují, že v myslích lidí existuje jakási poněkud klamná domněnka, že populační velikost města nutně indikuje i jeho ekonomickou úspěšnost. Zajímavá je navíc skutečnost, že toto zjištění platí jak pro skupinu negeografických studentů (korelační koeficient 0,522), tak pro geografy (korelační koeficient 0,511).

Zcela logicky výslednému žebříčku vévodí Praha, jejíž výsadní postavení budu komentovat níže. Další pozice pak podle velikostního pořadí měst (při očekávané absenci Ostravy) připadly Brnu a Plzni. Tuto trojici doplňují na 4. místě velmi dobře vnímané České Budějovice. Ty v porevolučním období platí za velmi dobře se ekonomicky vyvíjející město, jehož ekonomika staví na diverzifikované struktuře průmyslu, rozvinutém sektoru služeb a příznivém podnikatelském prostředí. Bezesporu je dílem dobrého výsledku Českých Budějovic i jejich dlouhodobě se udržující silně pozitivní image, a to jak mezi obyvateli, tak investory. Tato skutečnost vyplývá též ze starších výzkumů (např. Drbohlav 1990a, Hrdlička 1983, Mrklasová 1988, Siwek 1988), které na základě preferencí obyvatel identifikovaly krajinu jižních Čech za jednu z nejatraktivnějších oblastí tehdejšího Československa. Pevné postavení Českých Budějovic v preferencích obyvatel se projevilo i ve výsledcích mého výzkumu, kde jihočeská metropole dokonce předstihla lépe vnímanou Plzeň a dostala se v rámci tohoto žebříčku na 3. místo.

Tato zjištění je ovšem nutné interpretovat s ohledem na zvolený vzorek respondentů, resp. lokalitu, kde bylo šetření provedeno. Abych tedy získala objektivnější informace o umístění Českých Budějovic, provedla jsem očištění výsledků na sledování pouze „nebudějovických“ respondentů. V oblasti percepce se tímto významný rozdíl neprojevil. Přestože jsou České Budějovice dle hodnocení ústeckých respondentů až na 5. místě, rozdíl v dosaženém bodovém hodnocení (suma nebo průměr) je minimální. To znamená, že obdobné názory na toto město sdílí většina obyvatel.

Větší ovlivnění geografickým původem respondentů se ovšem ukázalo v případě preferencí. Zatímco ústečtí respondenti přisoudili Českým Budějovicím průměrné pořadí 6,05 a až 5. místo, domácí respondenti je ohodnotili podstatně lépe – průměrné pořadí 3,31 a 2. místo v tabulce. Tento téměř dvojnásobně lepší výsledek můžeme interpretovat poměrně snadno. Jedná se o evidentní přeceňování pozitivních prvků svého domácího prostředí a podceňování prvků negativních, k čemuž má většina jedinců přirozený sklon. Takovýto způsob pozitivního ovlivnění preferencí při hodnocení místa vlastního dlouhodobého bydliště je v odborné literatuře znám jako tzv. „neighbourhood effect“ (viz např. Drbohlav 1990a, Drbohlav 1990c). Gould a White tuto pravidelnost při sestavování mentálních map britských studentů také identifikovali, nicméně označovali ji jako lokální efekt (Gould, White 1968, Gould, White 1974).

Porovnáme-li však celkové žebříčky získané ve dvou odlišných lokalitách, musíme konstatovat, že výše naznačený rozpor představuje jedinou významnou odlišnost. Určitý trend lepšího preferenčního pořadí Liberce jako blízké, známé lokality na straně ústeckých respondentů je sice naznačen, nicméně není tak výrazný. Značnou podobnost sestavených žebříčků potvrzují i pořadové korelace, kde Spearmanův korelační koeficient dosáhl u tabulky pracovních preferencí hodnoty 0,929 a u tabulky percepce pracovních podmínek hodnoty 0,949. Výše popsané podobnosti, resp. odlišnosti v preferencích jsou patrné z Tabulek 6.3 a 6.4.

Jak již bylo zmíněno výše, potvrdila se platnost hypotézy o dominantním postavení Prahy ve sféře ekonomiky a pracovního trhu, a to jak ve vnímání, tak v preferencích. Její pozice na prvním místě je zcela jednoznačná a neotřesitelná, neboť byl v obou případech odhalen obrovský odstup od celé skupiny všech ostatních měst. Například u preferenčního pořadí byl mezi prvním a druhým místem v žebříčku určen vůbec největší rozestup hodnot. Tento rozdíl mezi Prahou a Brnem činí celých 2,06 bodů preferenčního pořadí. Pohled na velikost rozestupů mezi dalšími pořadími mě vede k závěru, že v preferencích respondentů se zformovaly dvě řádovostní úrovně. Jedna je tvořena samotnou Prahou, druhou společně vytvářejí všechna ostatní krajská města. V rámci této skupiny lze navíc ještě vyčlenit nejhůře hodnocenou čtveřici, která obsadila poslední pozice též s markantnějším odstupem (Jihlava, Zlín, Ústí nad Labem, Ostrava). Výsledky tedy naznačují, že fenomén metropole neustále posilující své postavení v národní ekonomice vnímají mladí lidé, resp. vysokoškolští studenti poměrně silně. Této skutečnosti si nejen všímají, ale ukládají ji také do své mysli. Evidentně ji poté promítají i do svých preferencí, v nichž se výsadní postavení Prahy prokázalo mimo jakoukoliv pochybnost.

Další pozice za úvodní čtveřicí již nevykazují tak vysokou stabilitu. Na těchto místech figurují Karlovy Vary, Hradec Králové, Pardubice, Liberec a Olomouc, jejichž umístění se mírně proměňuje podle toho, zda zkoumáme percepce či preference, nebo zda sledujeme celý vzorek či jen určitou část respondentů. Zajímavý a jistě i poněkud neočekávaný je případ Karlových Varů. Ty dosáhly v tabulce percepce velmi dobrého umístění (5. místo) s minimálním odstupem za Českými Budějovicemi. Jsou zřejmě mladými lidmi vnímány jako lázeňské a kulturní město s mnoha příležitostmi, které

ekonomicky poměrně dobře prospívá. Na druhou stranu by zde i přes tyto výhody sami pracovat tolik nechtěli (8. místo v tabulce preferencí). Důvodem může být částečně poněkud odlehlá poloha od současného bydliště, avšak částečně se dozajista promítají i určitá „bezpečnostní“ rizika (černá ekonomika).

Tabulka 6.3: Pořadí měst dle pracovních preferencí respondentů z Českých Budějovic

České Budějovice						
Pořadí	Město	Počet respondentů	Minimum	Maximum	Průměr	St. odchylka
1	Praha	124	1	13	2,62	3,172
2	České Budějovice	124	1	13	3,31	2,268
3	Brno	124	1	13	4,32	2,887
4	Plzeň	124	1	13	5,11	2,939
5	Hradec Králové	124	1	13	5,90	2,415
6	Pardubice	124	2	13	6,94	2,477
7	Karlovy Vary	124	2	13	7,39	2,833
8	Liberec	124	1	13	7,66	2,429
9	Olomouc	124	1	13	8,13	3,095
10	Jihlava	124	1	13	8,85	3,541
11	Ústí nad Labem	124	3	13	9,81	2,527
12	Zlín	124	2	13	9,87	2,553
13	Ostrava	124	1	13	10,97	2,848

Zdroj: vlastní výpočty

Tabulka 6.4: Pořadí měst dle pracovních preferencí respondentů z Ústí nad Labem

Ústí nad Labem						
Pořadí	Město	Počet respondentů	Minimum	Maximum	Průměr	St. odchylka
1	Praha	132	1	13	1,82	2,538
2	Brno	132	1	12	4,22	2,780
3	Plzeň	132	1	12	4,96	2,680
4	Hradec Králové	132	1	12	5,46	2,602
5	České Budějovice	132	1	12	6,06	2,357
6	Liberec	132	1	13	6,97	3,007
7	Pardubice	132	1	13	7,08	2,919
8	Karlovy Vary	132	1	13	7,30	3,190
9	Olomouc	132	1	13	7,98	2,763
10	Zlín	132	1	13	9,45	2,572
11	Ústí nad Labem	132	1	13	9,61	3,608
12	Jihlava	132	2	13	9,96	2,539
13	Ostrava	132	3	13	10,71	2,878

Zdroj: vlastní výpočty

Značnou pozornost při pohledu na výsledkové tabulky poutá silná polarita Čechy versus Morava. Odhlédneme-li od umístění Brna na 2. pozici, patří dolní polovina žebříčku jasně Moravě. Pouze jediné české město se ocitlo za moravskými, a to velmi specifické Ústí nad Labem zatížené silnou negativní imagí. V preferencích se tak objevuje jakýsi západovýchodní gradient, obdobně jako

v případě polarity Česko-Slovensko v minulosti (viz Mrklasová 1988). Toto rozložení je sice zčásti odrazem obecně slabší ekonomické úrovně moravských regionů, ovšem je také silně podmíněno zvoleným vzorkem respondentů. Díky tomu, že vybraní respondenti lépe znají a mají silnější vztah k Čechám, jsou výsledky v jejich prospěch zvýrazněny. Je pravděpodobné, že při volbě respondentů z Moravy by byla pozice moravských měst naopak posílena. Nyní pozorovaná polarita by byla moravským patriotismem v tomto případě potlačena. Z tohoto důvodu by bylo přínosné provedení obdobného výzkumu i na skupině moravských studentů, což by poskytlo relevantní srovnání. Díky němu by bylo možné formulovat obecnější závěry s větší přesností a vyšší statistickou reprezentativností.

Předcházející tvrzení o podmíněnosti výsledků geografickým původem respondentů můžeme podpořit i dalším argumentem. Tím je závislost získaného hodnocení na návštěvnosti, a tedy i větší znalosti daného města. Kartogram znázorňující míru návštěvnosti jednotlivých lokalit je umístěn v Příloze 7. Určené korelace dokládají, že dobré hodnocení města je podmíněno tím, že je respondenty hojně navštěvované. Potvrzuje to značně vysoká hodnota Pearsonova korelačního koeficientu, která je v případě závislosti míry návštěvnosti na percepce pracovních podmínek 0,649 (při 5% hladině významnosti), v případě závislosti na preferenčním pořadí dokonce $-0,812$ (při 1% hladině významnosti). Vzhledem ke skutečnosti, že nejvíce jsou vždy navštěvovaná města blízká, lokalizovaná v dostupné vzdálenosti, je tímto Morava jednoznačně znevýhodněna. Můžeme tedy formulovat zjištění, že horší hodnocení vzdálenějších, tedy moravských měst je zčásti ovlivněno jejich geografickou polohou.

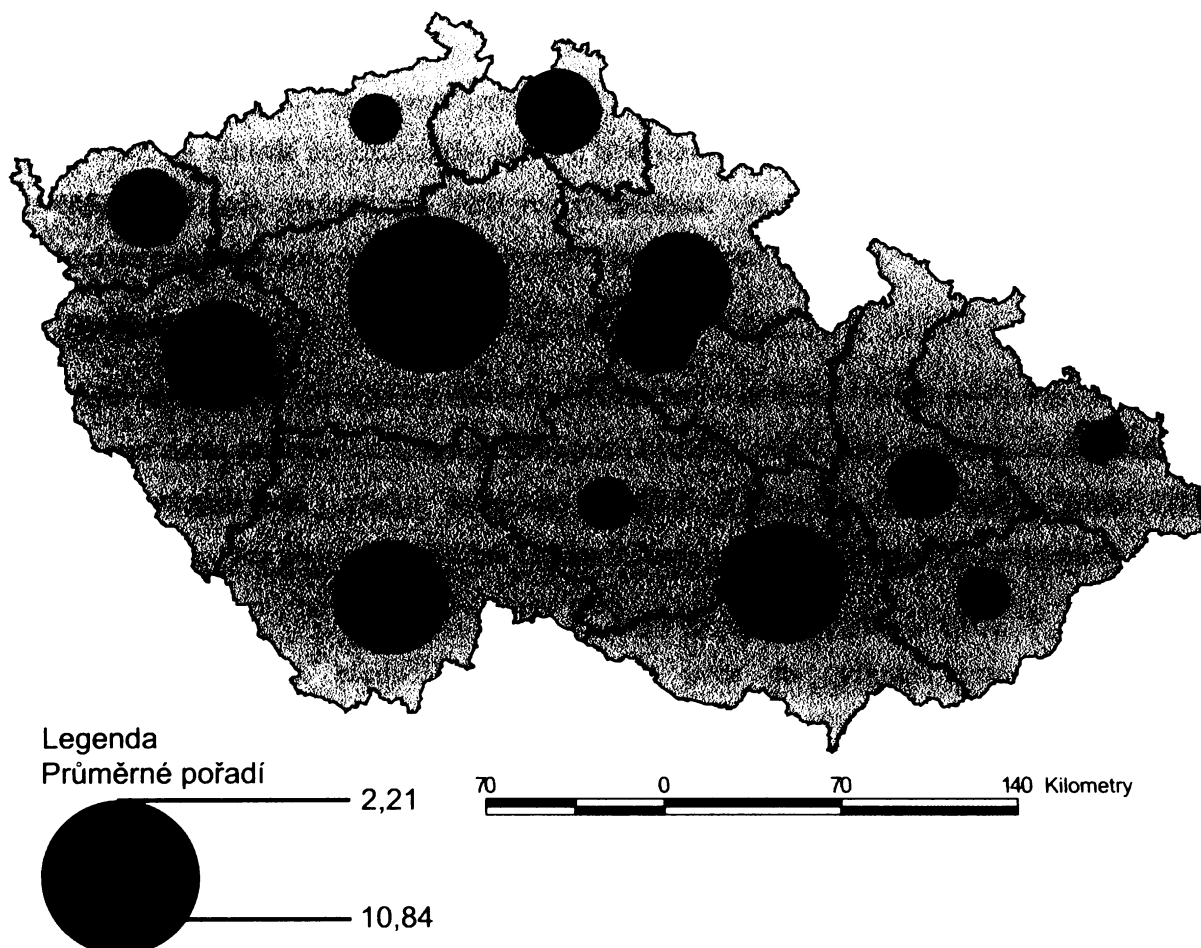
Tento závěr koresponduje i se zjištěními uvedenými v pracích Goulda a Whitea (Gould 1975, Gould, White 1974), které se týkaly míry informovanosti. Autoři ve svých studiích zkoumali míru geografických znalostí o prostředí, kterou disponují američtí univerzitní studenti. V této souvislosti potvrdili existenci faktoru vzdálenosti. Prokázali tendenci velmi rychlého poklesu znalostí v závislosti na rostoucí vzdálenosti od domovského státu respondenta. Tato skutečnost se pak promítla i do sídelních preferencí oslovených studentů, které vykazovaly podobný regionální obraz. Objevená souvislost míry návštěvnosti a preferencí u českých respondentů tedy není specifickou záležitostí, nýbrž je považována za obecnější trend.

Na druhém konci hodnotící škály se v případě percepce ocitlo Ústí nad Labem, Jihlava a Ostrava (bráno od konce), v případě preferencí Ostrava, Ústí nad Labem a Jihlavu v této trojici vystřídal Zlín. Tento posun preferencí vůči percepce je způsoben tím, že ačkoliv je „baťovský“ Zlín z hlediska ekonomického hodnocení a vnímání lépe než „venkovská“ Jihlava, upřednostňují respondenti jako místo práce spíše Jihlavu. Příčinu je možné spatřovat v geografické poloze, neboť Jihlava je lokalizována respondentům blíže a je pro ně mnohem známějším prostředím, zatímco Zlín je jim městem cizím, jak o tom vypovídá mapa návštěvnosti měst (viz Příloha 7). Tato skutečnost se samozřejmě markantně projevuje na příkladu respondentů z Českých Budějovic, neboť právě jim je

Jihlava geograficky i sociálně blízkou lokalitou. V případě ústeckých studentů tato výměna v umístění Jihlavy a Zlína pozorována nebyla. Výsledky tedy opět naznačují pozitivnější vnímání v širším smyslu chápaného domácího prostředí ze strany českobudějovických respondentů.

Zajímavou odhalenou skutečností je, že tato odlišnost mezi percepcí a preferencí Zlína se zviditelňuje při rozdělení výstupů na geografy a studenty ostatních oborů. Geografové totiž Zlínu přisoudili totožné umístění v obou oblastech. To svědčí o poněkud větších znalostech této problematiky, a zejména snaze se jimi řídit a více je zohledňovat při preferenčním chování. Na druhé straně se ukazuje, že studenti negeografických oborů ve svých preferencích více podléhají měkčím faktorům.

Obrázek 6.1: Mapa průměrného pořadí měst dle pracovních preferencí

Zdroj: dotazníkové šetření

Obdobný trend posunu pořadí v preferencích vůči pořadí dle percepce je zřejmý, sledujeme-li výsledky Ostravy. Při hodnocení stavu ekonomiky a pracovního trhu přisoudili respondenti tomuto městu 11. místo, avšak v druhé části dotazníku bylo hodnoceno nejhůře ze všech. Ve faktickém

posuzování se nejspíše ještě projevil zohlednění populační velikosti a postavení města v sídelním systému, což, jak bylo komentováno výše, lidé vnímají poměrně citlivě. Ovšem v situaci, kdy měli studenti vyjádřit své osobní preference, svůj názor na atraktivitu lokality, převládly jasně negativní vjemy. Myšlenka o uplatnění celkově špatné image města velmi silně zakořeněné v povědomí lidí, kterou jsem naznačila v úvodní části této kapitoly, je nevyvratitelná.

Očekávání o stejně špatné situaci na straně Ústí nad Labem se také naplnilo. Ovšem je nutné dodat, že v tomto případě došlo k posunu mezi percepcí a preferencemi opačným směrem. To znamená, že přestože ve faktickém hodnocení dopadla lépe Ostrava, preference respondentů jsou o něco pozitivnější vůči Ústí nad Labem. Zjištění je možné vysvětlit tím, že v této situaci Ústí nad Labem disponuje výhodou jakéhosi „domácího“ prostředí. Nicméně je zajímavé, že tuto pravidelnost nepozorujeme pouze u ústeckých respondentů, což by vypovídalo o působení tzv. „neighbourhood effectu“, nýbrž se ukazuje i při zúžení zkoumaného vzorku pouze na českobudějovické respondenty. Svým způsobem se tak opět projevuje rozdílné zohledňování měst v Čechách a na Moravě.

Přehledné zobrazení nejdůležitějších výsledků komentovaných výše poskytuje Obrázek 6.1. Tato mapa znázorňuje dosažená průměrná preferenční pořadí jednotlivých měst tak, jak byla zjištěna a vyhodnocena na základě dotazníkového šetření. Hodnota průměrného pořadí namísto přisouzeného celkového pořadí byla zvolena pro větší rozpoznatelnost vzájemných poměrů hodnot a získání přehledu o dominanci, resp. vyrovnanosti některých následujících umístění.

6.2 Bydlení

Druhým sledovaným aspektem v dotazníkovém šetření byla široce pojatá problematika bydlení. Zahrnula jsem do ní samotnou dostupnost kvalitního bydlení, dále vzhled a upravenost jednotlivých měst a v neposlední řadě i kvalitu sociálního prostředí. Z literatury (např. Gould, White 1968, Drbohlav 1990c) je totiž zřejmé, že utváření sídelních preferencí je multifaktorově podmíněno, a tak je do hodnocení potřeba zahrnout všechny dotčené sféry.

Jeden ze základních předpokladů, se kterým jsem do výzkumu vstupovala, vychází z předcházejících prací provedených v českém prostředí (Drbohlav 1990a, Hrdlička 1983, Mrklasová 1988, Siwek 1988). Týká se mnohokrát prokázané atraktivity Českých Budějovic, potažmo celého jihočeského regionu. Příčinou je to, že v představách obyvatel je tato oblast synonymem klidného kraje s kvalitním přírodním prostředím a zajímavou krajinou. Nicméně snahou bude zjistit, jak silná je dominance této lokality dnes, resp. nakolik je tato skutečnost v současnosti ještě platná. Naopak silně neatraktivními lokalitami jsou očekávána opět města pánevních oblastí orientovaná na těžbu a těžký průmysl, která mají silně narušené životní prostředí a ekonomické a sociální problémy (Ostrava, Ústí nad Labem).

Celkové výsledky týkající se sféry bydlení uspořádané do přehledných tabulek uvádím níže. První tabulka shrnuje výsledky percepcie prostředí, tzn. jak lidé vnímají a hodnotí jednotlivá města z hlediska

podmínek pro bydlení. Druhá tabulka je výsledkem požadavku respondentům sestavit preferenční pořadí měst podle toho, kde by chtěli trvale bydlet bez ohledu na ostatní faktory. Na první pohled je znovu patrná vysoká podobnost obou žebříčků. Jak již bylo ale zmíněno v předcházející podkapitole, je v tomto případě pořadová korelace dvou žebříčků slabší. Spearmanův korelační koeficient dosáhl hodnoty 0,908.

Tabulka 6.5: Pořadí měst dle percepce podmínek pro bydlení

Pořadí	Město	Počet respondentů	Minimum	Maximum	Suma	Průměr	St. odchylka
1	České Budějovice	295	4,00	15,00	3 311,00	11,22	1,722
2	Praha	295	3,00	15,00	3 127,00	10,60	2,475
3	Hradec Králové	295	4,00	14,00	3 002,00	10,18	1,768
4	Plzeň	295	3,00	15,00	2 960,00	10,03	1,922
5	Karlovy Vary	295	3,00	15,00	2 916,00	9,88	1,908
6	Pardubice	295	5,00	15,00	2 902,00	9,84	1,585
7	Olomouc	295	6,00	15,00	2 901,00	9,83	1,731
8	Liberec	295	4,00	15,00	2 880,00	9,76	1,859
9	Brno	295	4,00	14,00	2 856,00	9,68	1,864
10	Jihlava	295	3,00	13,00	2 744,00	9,30	1,690
11	Zlín	295	5,00	13,00	2 681,00	9,09	1,541
12	Ostrava	295	3,00	15,00	2 280,00	7,73	1,946
13	Ústí nad Labem	295	3,00	14,00	2 250,00	7,63	1,970

Zdroj: vlastní výpočty

Tabulka 6.6: Pořadí měst dle preferencí k bydlení

Pořadí	Město	Počet respondentů	Minimum	Maximum	Průměr	St. odchylka
1	České Budějovice	253	1	13	3,78	2,860
2	Praha	253	1	13	5,02	4,316
3	Hradec Králové	253	1	13	5,41	2,838
4	Plzeň	253	1	13	5,68	3,176
5	Brno	253	1	13	6,18	3,294
6	Liberec	253	1	13	6,36	3,137
7	Pardubice	253	1	13	6,36	2,945
8	Karlovy Vary	253	1	13	6,97	3,237
9	Olomouc	253	1	13	7,68	3,166
10	Jihlava	253	1	13	7,95	3,444
11	Zlín	253	1	13	9,18	2,913
12	Ústí nad Labem	253	1	13	9,26	3,501
13	Ostrava	253	1	13	11,00	2,788

Zdroj: vlastní výpočty

Jak vyplývá z předchozích tabulek, celkovým vítězem v kategorii bydlení se staly České Budějovice. Zdejší atraktivní krajina s kombinací krásné přírody a historických měst je pro mnohé velkým lákadlem. Navíc řadě lidí ve spojení s jižními Čechami vyvstává asociace letní dovolené, neboť se jedná o velmi oblíbenou a tradiční rekreační lokalitu České republiky. Příjemné vzpomínky

a pocity pak v lidech evokují i myšlenku trvalého bydlení. Tento výsledek tedy znovu potvrzuje v minulosti odhalená a několikrát potvrzená zjištění. Pohled na hodnotu průměru získaných bodů, resp. na rozdíl bodů na nejvyšších pořadích dle percepce však nenasvědčuje příliš velké dominanci. Je zajímavé, že stejně tak je tomu i na dalších místech. S výjimkou dvojice dle očekávání umístěné na konci žebříčku vykazují rozdíly mezi jednotlivými pořadími jen velmi malé diference. Z toho můžeme odvodit, že respondenti mezi městy nepozorují velké odlišnosti a hodnotí je vcelku obdobně. Jejich názory na podmínky pro bydlení ve sledovaných městech nejsou s výjimkou Ústí nad Labem a Ostravy jasně vyhraněné.

Trochu odlišná situace panuje na poli preferencí. V nich se již projevuje mnohem dominantnější postavení Českých Budějovic vůči ostatním. Rozdíl hodnoty dosaženého průměrného preferenčního pořadí mezi prvním a druhým místem v žebříčku je markantní – 1,24. Na základě tohoto výsledku by bylo možné konstatovat, že ačkoliv v podmínkách pro bydlení v různých městech respondenti nespátřují velké odlišnosti, a tudíž jejich hodnocení nevykazuje velkou diferenciaci, v identifikaci ideálního místa pro vlastní bydlení mají poměrně jasno. Souhrnné výsledky tak naznačují, že volba Českých Budějovic je ze strany zkoumaného vzorku studentů jednoznačnou záležitostí. Nicméně toto zjištění je potřeba analyzovat poněkud hlouběji a v širších souvislostech.

Porovnáme-li sílu a stabilitu pozice lídra v kategorii bydlení s kategorií práce, objevujeme významnou skutečnost. Určení preferencí v oblasti pracovní je totiž mnohem jednoznačnější a vykazuje hlouběji vyvinutou míru hierarchické organizace. Ačkoliv můžeme označit obě města za dominantní centra zájmu, registrujeme mezi nimi markantní rozdíly. Nejenže je odstup prvního pořadí Prahy v pracovní oblasti mnohem znatelnější, ale i celkově získala lepší preferenční pořadí. Zatímco průměrné pořadí Prahy je pouze 2,21, u Českých Budějovic je získaná hodnota podstatně horší – 3,78. Z tohoto vzájemného porovnání můžeme usuzovat, že přestože se jedná v příslušných kategoriích o první pozice, náleží každé město k odlišné řádovostní úrovni. Síla dominance je tedy v případě Prahy prokazatelně vyšší a její pozice lídra mnohem stabilnější. Zjišťujeme tedy, že větší názorovou shodu vykazují studenti v oblasti ekonomické a pracovní. Vyšší rozkolísanost preferencí pro trvalé bydlení dokládá i standardní (směrodatná) odchylka, jejíž hodnoty jsou zachyceny v Tabulce 6.2 a Tabulce 6.6.

Jak se prokázalo v předchozí části práce řešící ekonomickou a pracovní problematiku, mohou být výše popsané trendy zřetelně zobrazeny geografickým původem respondentů. Z tohoto důvodu budu výsledky Českých Budějovic analyzovat ještě jednou, přičemž tentokrát na ně bude pohlíženo očima ústeckých a českobudějovických respondentů zvláště, tzn., že vlastně budeme sledovat jistou dichotomii. Při tomto odděleném vyhodnocení se potvrzuje hypotéza o výrazně pozitivnějším hodnocení ze strany místních respondentů, než jaký je obecný trend. Od skupiny českobudějovických studentů totiž bylo dosaženo vůbec nejlepšího hodnocení. Získané průměrné preferenční pořadí 2,22 je o více než 40 % lepší hodnotou než je průměrná hodnota dosažená v rámci celého podchyceného vzorku studentů (viz

Tabulka 6.7). Jednoznačné působení tzv. „neighbourhood effectu“ musíme konstatovat při srovnání tohoto výsledku s odpověďmi očištěného, tedy pouze ústeckého vzorku respondentů. Při vyhodnocení takto zúženého vzorku nejenže České Budějovice nezískaly dominantní prvenství, ale dokonce klesly v žebříčku až na 3. místo, přičemž hodnota preferenčního pořadí je více než dvojnásobně vyšší, tzn. horší (viz Tabulka 6.8). Popsané odlišnosti v preferencích těchto dvou skupin považuji za klíčové pro formulování dalších závěrů.

Tabulka 6.7: Pořadí měst dle preferencí k bydlení respondentů z Českých Budějovic

České Budějovice						
Pořadí	Město	Počet respondentů	Minimum	Maximum	Průměr	St. odchylka
1	České Budějovice	122	1	13	3,22	2,055
2	Praha	122	1	13	5,38	4,502
3	Plzeň	122	1	13	5,81	3,296
4	Brno	122	1	13	5,90	3,309
5	Hradec Králové	122	1	13	5,91	2,802
6	Pardubice	122	1	13	6,38	2,667
7	Liberec	122	1	13	6,93	2,745
8	Karlovy Vary	122	2	13	7,21	3,002
9	Jihlava	122	1	13	7,34	3,687
10	Olomouc	122	1	13	7,75	3,049
11	Zlín	122	1	13	9,43	2,772
12	Ústí nad Labem	122	3	13	9,61	2,692
13	Ostrava	122	1	13	11,01	2,859

Zdroj: vlastní výpočty

Tabulka 6.8: Pořadí měst dle preferencí k bydlení respondentů z Ústí nad Labem

Ústí nad Labem						
Pořadí	Město	Počet respondentů	Minimum	Maximum	Průměr	St. odchylka
1	Praha	131	1	13	4,68	4,124
2	Hradec Králové	131	1	12	4,95	2,802
3	České Budějovice	131	1	13	5,24	2,740
4	Plzeň	131	1	12	5,56	3,069
5	Liberec	131	1	13	5,82	3,387
6	Pardubice	131	1	13	6,34	3,193
7	Brno	131	1	13	6,44	3,270
8	Karlovy Vary	131	1	13	6,75	3,438
9	Olomouc	131	1	13	7,60	3,281
10	Jihlava	131	1	13	8,52	3,107
11	Ústí nad Labem	131	1	13	8,93	4,097
12	Zlín	131	1	13	8,95	3,030
13	Ostrava	131	2	13	11,00	2,732

Zdroj: vlastní výpočty

Odhalení těchto poněkud atypických odpovědí ústeckých studentů, které neodpovídají trendům v druhé části vzorku, je velmi podstatné. Přestože jako ostatní studenti označili za nejatraktivnější lokalitu pro bydlení České Budějovice, ve svých individuálních preferencích vyjádřili největší sympatie Praze a Hradci Králové. Teprve poté se v žebříčku měst, kde by dotazovaní nejraději bydleli, umístily České Budějovice. Tento stav je částečně dán tím, že celkově jsou dosažené výsledky u ústeckého vzorku mnohem vyrovnanější a rozdíly mezi jednotlivými městy menší. To znamená, že názory ústeckých respondentů jsou mnohem různorodější a že v nich neexistuje tak silná rigidita, ať už ve smyslu předpojatosti vůči lokalitě nebo její dominanci. Tento výsledek lze také interpretovat tak, že se ústečtí studenti jednoduše domnívají, že je „téměř všude lépe“ než v samotném Ústí nad Labem.

Tento výsledek však vypovídá především o tom, že ústečtí studenti ve svých preferencích pro trvalé bydlení více zohledňují jiné faktory než studenti českobudějovičtí. Ekologický faktor, který byl dominantní v minulosti (viz Drbohlav 1990b, Mrklasová 1988), již nemá tak důležitou váhu a mírně ustupuje do pozadí. Příčinou je zřejmě i to, že v regionu došlo k útlumu těžby a významnému zlepšení životního prostředí. Mnohem závažnější je ale skutečnost, že se do popředí v současnosti dostal faktor, který se díky nivelizačním snahám komunistického režimu dříve nemohl naplno projevit. V dnešní kapitalistické společnosti se tedy jako klíčový faktor ovlivňující sídelní preference mladých lidí prosazuje faktor ekonomický. V případě respondentů z Ústí nad Labem se jedná o výsledek zcela relevantní a očekávaný, neboť stav ekonomiky a pracovního trhu je v tomto regionu nejtěživějším problémem. Nicméně stejný trend je možné pozorovat i v případě českobudějovických respondentů, kde se Praha umístila hned na druhém místě.

Další pořadí za Českými Budějovicemi v celkových výsledcích preferencí připadla Praze, Hradci Králové, Plzni a Brnu. Je vidět, že se znovu prosazují stejná města jako v předcházející části. Paralela mezi pracovními a sídelními preferencemi je zřejmá. Z výše uvedeného můžeme formulovat závěr, že výběr místa pro trvalé bydlení u mladých lidí úzce souvisí s preferencí lokality jako místa pracoviště. Ukazuje se, že skupina vysokoškolských studentů je skupinou obyvatel, která v souvislosti s brzkým nástupem do zaměstnání ve svých preferencích podstatně zohledňuje faktory ekonomické a pracovní. Tato skutečnost odpovídá současnému stylu života mladých lidí, neboť ti po ukončení studia většinou nezakládají ihned rodinu, ale soustřeďují se spíše na budování profesní kariéry. Logicky je pro ně tedy důležitější aspekt možnosti pracovního uplatnění a dobrého finančního ohodnocení než např. kvalita životního prostředí či sociální prostředí ve městě.

Vedle výše popsaného „neighbourhood effectu“ byla u českobudějovických respondentů identifikována ještě jedna odlišnost. V tabulce percepce překvapivě do popředí vystoupily Karlovy Vary, což se jinde neprojevilo. V představách studentů zřejmě toto věhlasné lázeňské město v atraktivní krajině odpovídá příjemné lokalitě pro trvalé bydlení. Je pro ně asociací pro místo relaxace a odpočinku, tedy i vhodným městem pro klidný život a bydlení. Nicméně co se týče skutečných

preferencí, klesají Karlovy Vary v tabulce až na 8. místo. Z toho vyplývá, že ačkoliv jim připadá toto město atraktivní, zajímavé a hodnotí jej velmi dobře, ve skutečnosti by v něm žít nechtěli.

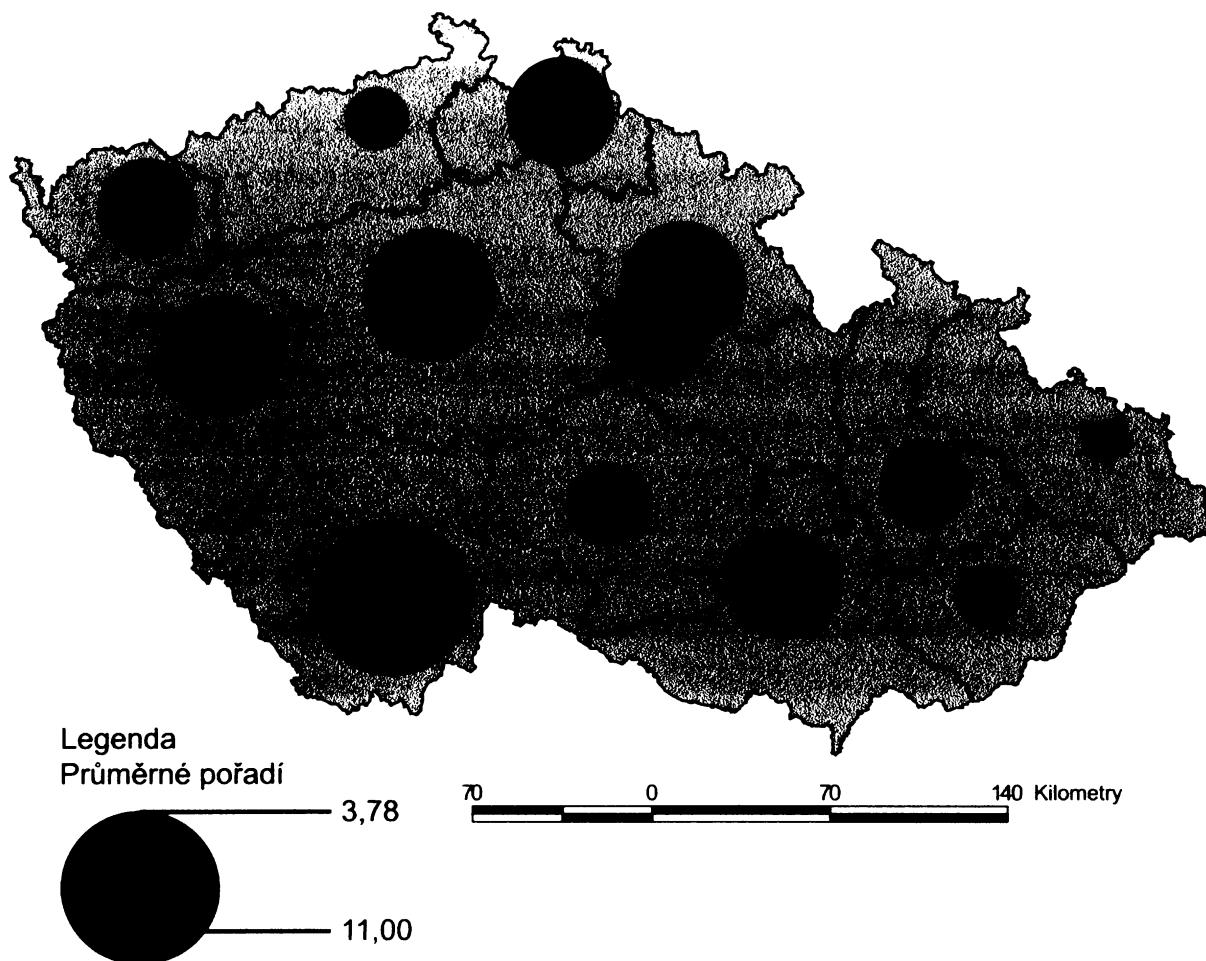
Když budeme na celkové výsledky pohlížet z hlediska kategorie geograf versus negeograf, můžeme rozpoznat také určité nuance. Jedním z lehce pozorovatelných jevů je, že vysoké preferenční ohodnocování Českých Budějovic je především dílem studentů negeografických oborů (průměrné preferenční pořadí 3,51). Na straně geografů je hodnocení mnohem střízlivější a umírněnější (průměrné preferenční pořadí 4,31). Přestože jako nejlepší lokalitu hodnotí také České Budějovice, jsou si vědomi, že situace ve zkoumaných městech je vyrovnanější. Proto jsou jejich individuální preference rozptýlenější mezi více lokalitami a rozdíl mezi 1. a 2. pořadím činí jen 0,62.

Velice dobře (3. místo) je ze strany studentů geografie hodnocena i Olomouc, která se v jiných tabulkách na předních místech neobjevila. V tomto případě se zřejmě ve větší míře projeví geografické vědomosti, kterými ostatní studenti nedisponují. Podstatný vliv na výsledek má jistě i větší míra znalosti ve smyslu osobní zkušenosti respondenta. Míra návštěvnosti Olomouce je totiž u geografů výrazně vyšší, tj. 58,2 % v porovnání s 38,4 % u ostatních studentů. Nicméně přestože mezi geografy panuje na Olomouc poměrně pozitivní názor, v jejich preferencích se tato skutečnost neodráží (až 8. místo v žebříčku). Jednoduchý argument, kterým je geografická poloha, je nasnadě. Je zřejmé, že studenti město znají a shledávají jej atraktivním, ovšem v reálné situaci výběru bydliště by se pro něj nerozhodli. Volili by raději jiné, podle jejich vlastního hodnocení i horší, ale zato české město.

Toto zjištění souvisí s další zkoumanou problematikou, a to závislostí preferencí na návštěvnosti, tedy míře znalosti příslušného města. V této otázce byla identifikována poměrně silná negativní korelace mezi preferenčním pořadím měst pro trvalé bydlení a mírou návštěvnosti města (Pearsonův korelační koeficient $-0,765$). Tato závislost je signifikantní na 1% hladině významnosti. Z těchto zjištění můžeme vyvozovat, že studenti by za místo trvalého bydliště nejvíce volili města, která dobře znají a mají s nimi zkušenosti. Neradi by se stěhovali na velkou vzdálenost, do lokality, která je jim v podstatě cizí.

Zajímavější než samotné pořadí měst v celkovém žebříčku percepce je pohled na rozložení počtu dosažených bodů, resp. na rozdíly mezi jednotlivými pořadími měst. První úroveň vzniklé hierarchie atraktivity tvoří České Budějovice, jejichž dominantní postavení již bylo diskutováno. Druhou řádovostní úroveň tvoří trojice Praha, Hradec Králové a Plzeň. Za nimi následuje skupina měst, která je velmi vyrovnaná. Rozdíly mezi nimi jsou minimální, a tak se jejich vzájemné pořadí v jednotlivých parciálních tabulkách mírně proměňuje. Poslední kategorii a nejnižší hierarchickou úroveň dle atraktivity měst vytváří dvojice Ostrava a Ústí nad Labem, jež obsadila poslední dvě místa s obrovským odstupem za ostatními. Tento špatný výsledek je samozřejmě očekávaný a opět potvrzuje dlouhodobou negativní image a tradiční neatraktivitu těchto lokalit.

Obrázek 6.2: Mapa průměrného pořadí měst dle preferencí k bydlení

Zdroj: dotazníkové šetření

Obdobně vypadající hierarchii atraktivity objevíme při porovnání vzájemných rozdílů mezi průměrnými preferenčními pořadími. Ačkoliv hodnoty ve střední části tabulky nejsou tolik vyrovnané, v celkovém obraze je jasná analogie. Zajímavá změna nastala pouze na samotném konci tabulky. Zatímco u percepce se Ústí nad Labem a Ostrava na posledních místech v jednotlivých parciálních tabulkách různě střídaly, je pořadí v otázce preferencí jednoznačné. Projevuje se zde jakýsi sousedský efekt v širším pojetí, tedy v rivalitě Čechy versus Morava. Ostrava se totiž v preferencích propadá na úplné dno tabulky, aniž by jí jakékoliv město mohlo v této neatraktivitě konkurovat. Naopak Ústí nad Labem, které bylo původně hodnoceno srovnatelně špatně, získává výhodu „domácího prostředí“ respondentů, a tak dosahuje vzhledem k Ostravě mnohem lepšího hodnocení. Původní tradiční dvojice měst se rozpadá a Ústí nad Labem se nyní přiřazuje k 11. městu – ke Zlínu. Vůbec nejmarkantnější rozdíl hodnot v celém preferenčním žebříčku tak vzniká mezi poslední Ostravou a všemi ostatními městy – tj. 1,74.

Na závěr jsem ještě provedla srovnání hodnot rozpětí dosažených průměrných bodových hodnocení (percepce) a průměrných pořadí (preferencí) pro zkoumanou oblast ekonomickou, resp. pracovní a problematiku bydlení. V obou případech vykazuje vyšší hodnotu rozpětí tematika ekonomická a pracovní. Dokazuje to skutečnost, že mladí lidé citlivě vnímají, že v oblasti ekonomiky a pracovního trhu existuje nejen mezi regiony, ale i samotnými krajskými městy značná diference. Regionální rozdíly v otázce bydlení očividně nejsou považovány za tak významné.

6.3 Životní prostředí a rekreace

Třetí část sestaveného dotazníku byla orientovaná na široce pojatou problematiku životního prostředí a rekreace. Respondenti v ní měli hodnotit města z hlediska kvality přírodních komponent životního prostředí, atraktivity okolní krajiny, ale i z hlediska škály nabízených možností rekreace, trávení volného času a zábavy. K této tematice jsem si stanovila vstupní hypotézu o negativní korelaci získaných výsledků s pořadím dosaženým pro oblast ekonomickou a pracovní. Předpokládám, že města fungující jako ekonomická a pracovní centra mívají zhoršenou kvalitu životního prostředí, vysokou hustotu zalidnění, trpí kongescemi a hlučností, tedy vykazují charakteristiky nepříznivé pro klidný odpočinek a rekreaci.

Nejdříve byla stejně jako u předchozích částí zkoumána vzájemná závislost mezi percepcí a preferencemi. Zajímavým zjištěním je, že právě v této problematice vykazují výsledky nejmenší sílu korelace (ve srovnání s tematikou práce a bydlení). Pearsonův korelační koeficient dosáhl hodnoty 0,830, přičemž statistická reprezentativnost je 99%. Tento stav vypovídá o tom, že ačkoliv respondenti disponují množstvím informací o rekreační atraktivitě jednotlivých měst, nepromítají své znalosti tak velkou měrou do preferencí. To znamená, že v otázce výběru lokality pro odpočinek, rekreaci a trávení volného času se lidé mnohem více rozhodují na základě svých subjektivních pocitů, dojmů a osobních zkušeností, ne dle svých reálných znalostí.

Za nejdůležitější činitel, který podmiňuje rozdíly v hodnocení a skutečných preferencích, jsem určila vzdálenost, resp. dopravní dostupnost. Poměrně jasně se totiž ukazuje, že s narůstající vzdáleností města směrem na východ klesají jeho preference. Toto tvrzení je možné doložit příkladem nejlépe hodnocené trojice moravských měst – tj. Brno, Jihlava a Olomouc (viz Tabulka 6.9 a 6.10). Zatímco v tabulce percepce se umístila hned za celkově nejlepší čtveřicí měst, v případě vyjádřených preferencí byl výsledek podstatně horší (tj. 8., 9. a 10. místo), neboť ji předstihla další trojice měst českých. Vezmeme-li v úvahu geografický původ sledovaných respondentů, je výsledek hodnocení v tabulce percepce pro trojici moravských měst poměrně příznivý. Znamená totiž, že dokázala v očích ústeckých a českobudějovických studentů odolat konkurenci dalších velkých českých měst.

Tabulka 6.9: Pořadí měst dle percepce rekreačních možností

Pořadí	Město	Počet respondentů	Minimum	Maximum	Suma	Průměr	St. odchylka
1	České Budějovice	297	3,00	15,00	3 304,00	11,12	1,886
2	Karlovy Vary	296	3,00	15,00	3 122,00	10,55	1,976
3	Liberec	297	4,00	15,00	3 011,00	10,14	2,210
4	Hradec Králové	297	3,00	14,00	2 936,00	9,89	1,845
5	Brno	297	3,00	14,00	2 887,00	9,72	1,878
6	Jihlava	297	3,00	15,00	2 853,00	9,61	1,773
7	Olomouc	297	3,00	15,00	2 838,00	9,56	1,845
8	Pardubice	297	3,00	14,00	2 825,00	9,51	1,752
9	Plzeň	297	4,00	15,00	2 822,00	9,50	1,900
10	Praha	297	3,00	15,00	2 785,00	9,38	2,045
11	Zlín	297	3,00	14,00	2 706,00	9,11	1,815
12	Ústí nad Labem	297	3,00	14,00	2 258,00	7,60	1,960
13	Ostrava	296	3,00	13,00	2 088,00	7,05	1,946

Zdroj: vlastní výpočty

Tabulka 6.10: Pořadí měst dle rekreačních preferencí

Pořadí	Město	Počet respondentů	Minimum	Maximum	Průměr	St. odchylka
1	České Budějovice	254	1	13	3,36	2,520
2	Karlovy Vary	254	1	13	4,82	3,292
3	Liberec	254	1	13	5,85	3,406
4	Hradec Králové	254	1	12	5,87	2,731
5	Plzeň	254	1	13	6,63	3,174
6	Praha	254	1	13	6,65	4,148
7	Pardubice	254	1	13	6,86	2,884
8	Brno	254	1	13	6,97	3,194
9	Olomouc	253	1	13	7,08	3,469
10	Jihlava	254	1	13	7,28	3,610
11	Zlín	254	1	20	8,26	3,189
12	Ústí nad Labem	254	1	13	10,13	3,021
13	Ostrava	254	1	13	11,22	2,558

Zdroj: vlastní výpočty

Nicméně v rekreačních preferencích se opět projevuje konkurenční boj mezi Čechami a Moravou, který končí poměrně jasnou polaritou v konečném uspořádání preferenčního žebříčku. Již dříve identifikovanou příčinou je určitá forma šířeji pojatého sousedského efektu, kdy respondenti dávají vědomě v preferencích vyniknout „domácím“, tedy českým městům na úkor moravských. Přestože v problematice rekreace a trávení volného času vnímají některá česká města podstatně hůře a domnívají se o nich, že nejsou pro rekreaci tak vhodná, v preferencích je přesto upřednostňují. Za tímto jednáním stojí výše uvedený argument vzdálenosti. Jednoduše respondenti raději volí lokalitu bližší, i když není tak atraktivní, než kvalitnější lokalitu ve větší vzdálenosti.

Skupina měst vnímaná respondenty jako nejatraktivnější a také z jejich strany nejvíce preferovaná je v obou případech totožná. Zvítězily České Budějovice, druhé místo patří Karlovým Varům, třetí skončil Liberec. V těsné blízkosti za nimi s minimálním bodovým odstupem se umístil Hradec

Králové. Můžeme konstatovat, že vedoucí postavení této čtveřice měst není velkým překvapením a je svým způsobem oprávněné i očekávané. České Budějovice a potažmo celé jižní Čechy představují tradiční velmi oblíbenou oblast individuální rekreace. Nabízejí ideální propojení atraktivní krajiny, kvalitního přírodního prostředí a historických památek. Karlovy Vary jsou dalším tradičním místem rekreace a odpočinku, ovšem v jiné podobě. Jsou lázeňským centrem světového významu, výstavním a upraveným městem pro turisty, a v neposlední řadě místem konání mezinárodního filmového festivalu. Zcela odlišný typ rekreace a trávení volného času poskytuje Liberec. Díky své lokalizaci v Jizerských horách je střediskem zimního cestovního ruchu a navíc nabízí širokou škálu sportovního vyžití. Hradec Králové pak mezi obyvatelstvem platí za historické, architektonicky zajímavé město se zázemím Orlických hor.

Odstup Českých Budějovic jako prvního města v pořadí je v tabulce preferencí značný, dokonce je vyšší než u problematiky bydlení (1,46). Můžeme tedy hovořit o poměrně silné dominanci Českých Budějovic z hlediska rekreační atraktivity. Navíc je potřeba dodat, že na rozdíl od problematiky bydlení není tento výsledek zkreslen působením tzv. „neighbourhood effectu“. Při pohledu na dílčí žebříčky sestavené na jedné straně pouze českobudějovickými a na straně druhé pouze ústeckými respondenty totiž zjišťujeme, že České Budějovice zvítězily v obou případech. Přirozeně jsou preference místních studentů výrazně lepší a poněkud zvyšují bodový rozdíl zjištěný v celkových výsledcích, objevenou skutečnost o dominanci Českých Budějovic v rekreační atraktivitě však nezpochybnují. Rozdíl průměrného pořadí mezi druhým a třetím místem v celkové tabulce je také poměrně velký, obdobně tomu je i u druhého konce žebříčku.

Naopak v tabulce percepce není náskok Českých Budějovic zdaleka tak markantní a ani mezi dalšími pořadími nejsou na rozdíl od preferencí velké rozdíly. S výjimkou poslední dvojice měst vykazuje celý žebříček průměrných bodových hodnocení velmi vyrovnané hodnoty. Tato situace značí, že při použití veškerých dostupných informací neshledávají respondenti v problematice rekreace velké regionální rozdíly. Většině měst přisoudili velmi obdobné průměrné bodové ohodnocení, a to v rozsahu 9 – 10 bodů. Jakmile je však otázka zaměřena na osobní preference, výrazněji do popředí vystupují faktory psychologického rázu – osobní sympatie, vztah k lokalitě, individuální pozitivní či negativní zkušenosti. Na závěr tedy můžeme konstatovat, že zatímco vnímání a hodnocení vhodnosti a atraktivity jednotlivých lokalit pro rekreaci je poměrně vyrovnané a nejednoznačně určené, v otázce preferencí jsou názory studentů vyhraněnější.

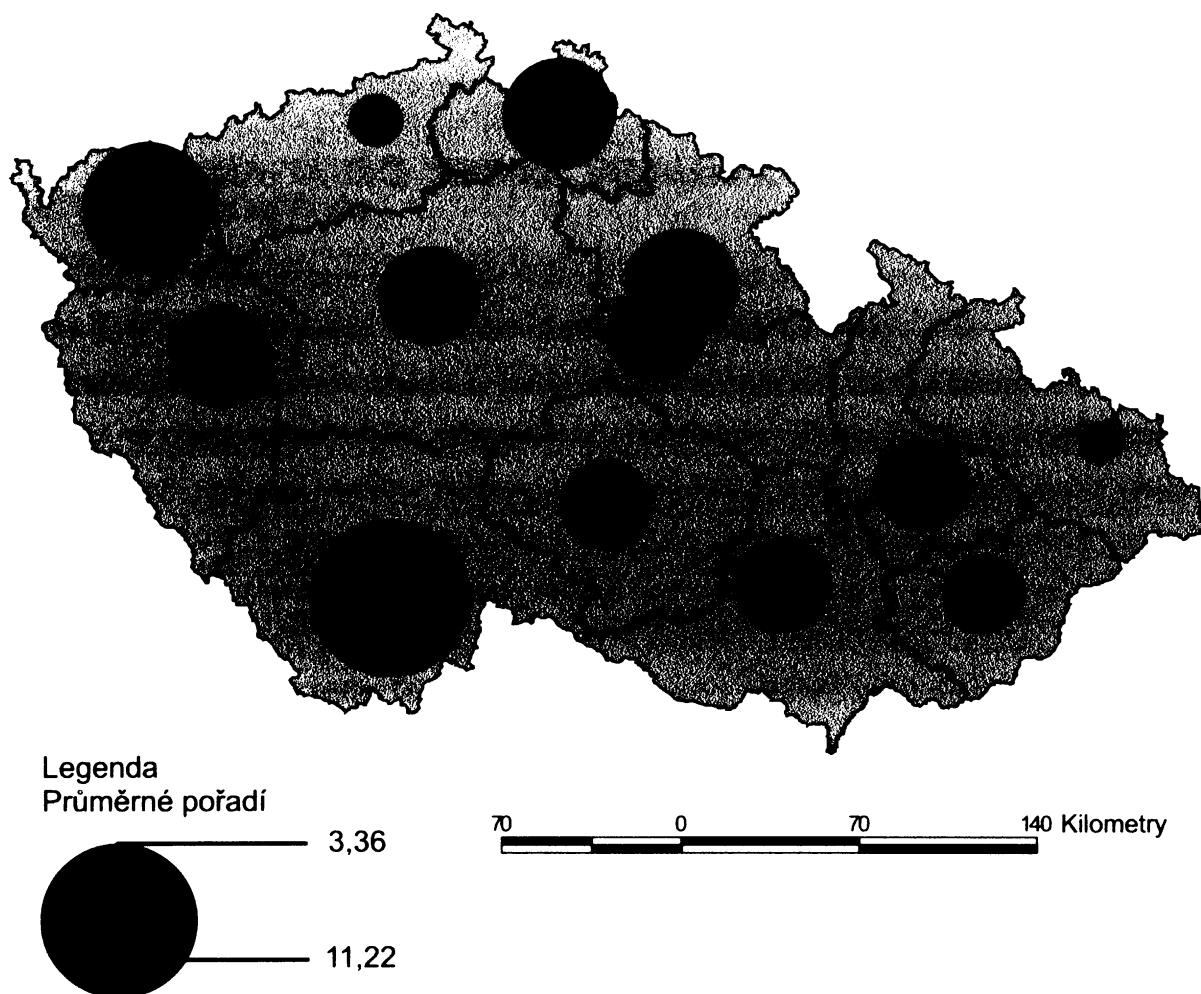
Velmi zajímavé je sledovat ve výsledných žebříčcích vzájemné umístění Prahy a Brna, jež reprezentují konkurenční soubor Čech a Moravy. Vzájemné srovnání v tabulce percepce je dosti povzbudivé pro moravskou metropoli, která se umístila na 5. místě (Praha obsadila 10. místo). Příčinou může být to, že historický klenot Čech trpí zahlceností turisty, kongescemi a kriminalitou, což vrhá na jinak velmi atraktivní lokalitu v očích mnoha lidí špatné světlo. Navíc historické krásy Brna jsou ještě doplněny rekreační oblastí v těsném zázemí centra města, což posiluje jeho atraktivitu.

Nicméně v oblasti individuálních preferencí se objevuje opačný výsledek. I přes obeznámenost s atraktivitou Brna, potažmo dalších moravských měst, v osobních preferencích studenti více uvádějí lokality české, které jsou pro ně dostupnější. Vzájemný souboj metropolí tedy vychází ve prospěch hlavního města – 6. versus 8. pořadí. Ve výsledku tedy můžeme jejich vzájemné soupeření uzavřít s tím, že v problematice rekreace a trávení volného času relativně lépe prospívá Brno a Praha trpí určitými nevýhodami velkoměsta. Zčásti může být toto zjištění ovlivněno určitou nasyceností Prahou, neboť téměř všichni respondenti již Prahu navštívili a mnozí vícekrát (viz Příloha 7), a touhou poznat a navštívit i jiné, ještě ne tolik známé lokality.

Vůbec největší bodový skok ve výsledných hodnotách byl dosažen u poslední dvojice měst – Ostravy a Ústí nad Labem, a to v obou tabulkách. Jejich odstup od ostatních sledovaných měst je velmi výrazný a symbolizuje jejich jednoznačně negativní vnímání ze strany respondentů. Tato objevená skutečnost je v celkovém obraze výsledků poněkud překvapivá, protože převažující trend v datech popisujících percepci je ve znamení vyrovnanosti a minimálních odlišností. To znamená, že přestože respondenti v dotazníku obecně vyjadřují názor, že každá lokalita disponuje alespoň nějakou atraktivitou pro rekreaci, města Ostrava a Ústí nad Labem jsou jimi nade vší pochybnost kategoricky odmítnuta. Tato nejhůře hodnocená dvojice měst se tak pro mladé lidi stává odstrašujícím případem, synonymem pro nevzhledné, průmyslové město se zdevastovanou krajinou. Dalo by se dokonce říci, že tato myšlenka je dnes všeobecně sdíleným společenským předsudkem. Tato zjištění jsou velmi důležitá a v praxi mohou být využita v komplexním teritoriálním marketingu (viz Janečková, Vašítková 1999).

Na závěr byla ještě zkoumána v úvodu naznačená hypotéza o vzájemném negativním vztahu výsledných žebříčků za oblast rekreace a práce. Pomocí Spearmanova korelačního koeficientu proto byly sledovány pořadové korelace pro tematiku preferencí i percepce a objevena následující zjištění. Žebříčky preferenčních pořadí vykazují pozitivní korelaci, prokázanou na 1% hladině významnosti (korelační koeficient 0,692). Na druhou stranu při srovnání pořadí měst dle percepce statisticky významná korelace prokázána nebyla (korelační koeficient 0,396). Z těchto zjištění můžeme vyvozovat, že se respondenti skutečně snažili hodnotit města dle jednotlivých sledovaných sfér odděleně a objektivně, a tak se výsledky podstatně odlišují. Ovšem co se týče preferencí, vykazují mezi sebou statisticky potvrzené pozitivní korelace, což svědčí o tom, že jsou určovány mnohem jednoznačněji a komplexněji, bez většího zohlednění konkrétní problematiky. V důsledku působení silné negativní, resp. pozitivní image, „neighbourhood effectu“ či konkurence Čech a Moravy jsou často dány a priori. Zkoumaná hypotéza popisující vztah mezi pracovními a rekreačními preferencemi negativně se tedy na sledovaném vzorku studentů neprokázala.

Obrázek 6.3: Mapa průměrného pořadí měst dle rekreačních preferencí

Zdroj: dotazníkové šetření

6.4 Geografická poloha

Poslední tématickou oblastí, kterou jsem zařadila do terénního šetření, je geografická poloha. Domnívám se totiž, že se jedná o poměrně významný faktor mající vliv na prostorové chování lidí, a tak je relevantní věnovat mu větší pozornost (viz Saarinen, In: Downs, Stea, ed. 1973). Navíc jsem se při vyhodnocování předchozích částí dotazníku přesvědčila, že při formování preferencí mladých lidí hraje podstatnou roli. Tuto skutečnost dokládají ve své knize i Gould a White, neboť konstatují, že citový vztah jedince k místům se poměrně zřetelně mění v závislosti na jeho odhadu, jak daleko se od něj místo nachází (Gould, White 1974).

V této kapitole však budu na geografickou polohu nazírat z trochu odlišného úhlu pohledu. Sledovaná výzkumná otázka tkví v tom, jaký vliv na vnímání geografické polohy města má jeho image. Při stanovení hypotéz jsem vycházela z myšlenky uvedené ve výše zmíněné práci, která říká, že „*pozitivní image může redukovat efekt vzdálenosti*“ (Gould, White 1974, s. 17). Budu proto ověřovat, zda existuje pravidelnost, že negativní image měst má špatný vliv na jejich percepci, a tak

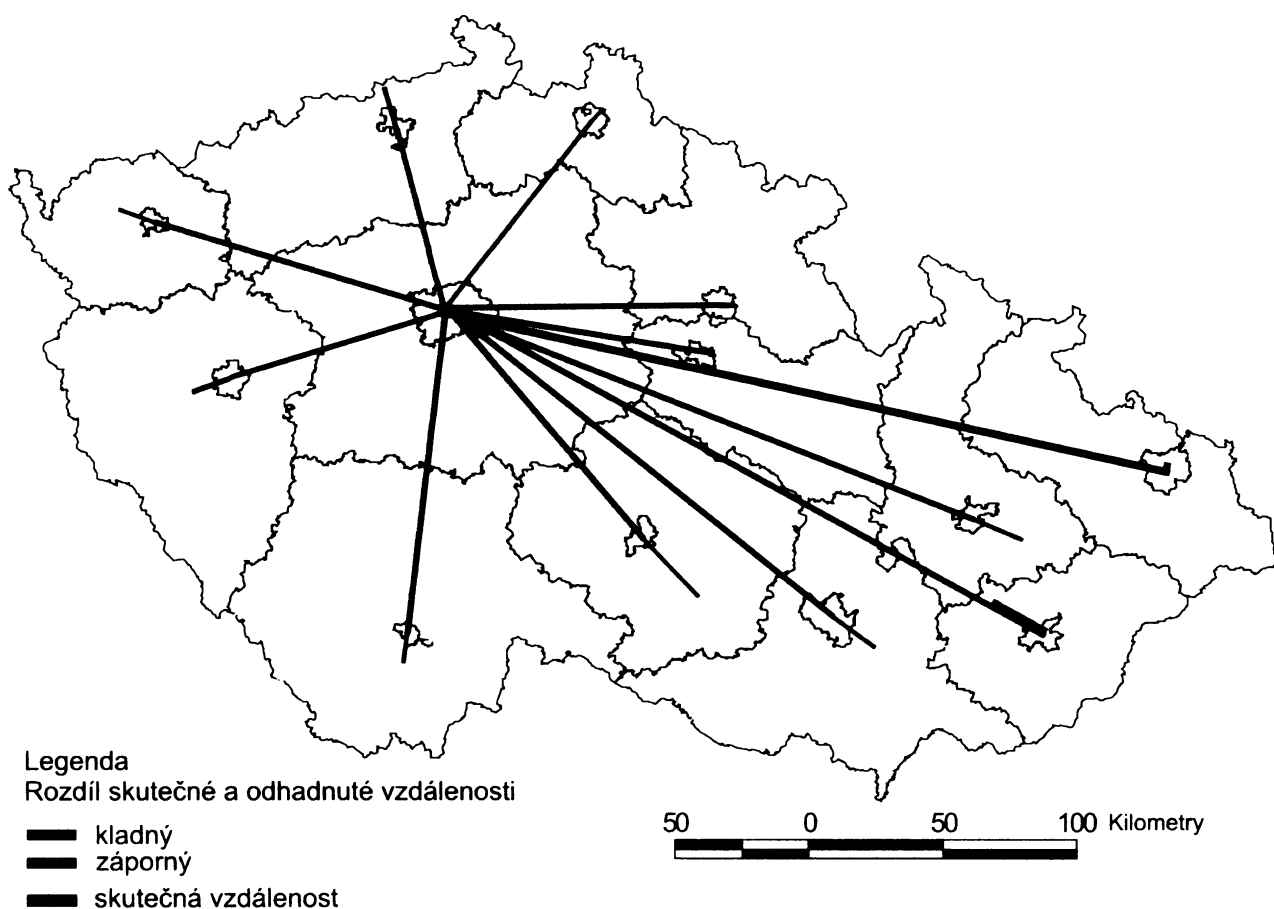
jsou tato města lidmi vnímána menší, s geografickou polohou ve větší vzdálenosti od hlavního města než je tomu ve skutečnosti. Analogicky byla určena hypotéza popisující vliv pozitivní image města na vnímání jeho geografické polohy. Na základě stanovených hypotéz byly určeny dvě otázky do dotazníku týkající se na kilometrovou vzdálenost jednotlivých měst od Prahy a jejich populační velikost.

6.4.1 Vzdálenost od Prahy

Nejdříve se budu věnovat otázce, jak studenti vnímají vzdálenosti měst. Pro srovnávání a další výpočty byla určena skutečná vzdálenost jednotlivých měst od Prahy, a to pomocí trasového vyhledávače na serveru www.atlas.cz se zadáním nalezení nejkratší trasy. Z kilometrových odhadů uvedených ve všech dotaznících byl určen průměr, přičemž bylo zjištěno, že jeho hodnota je téměř ve všech případech vyšší než skutečná vzdálenost města od Prahy. Grafické znázornění těchto výsledků přináší Obrázek 6.4. V mapce je pomocí černé spojnice zakreslena skutečná vzdálenost města od Prahy a barevně naznačena vzdálenost jakou vnímají respondenti. Ve směru spojnice Praha – příslušné město je nanesen kladný, popřípadě záporný rozdíl skutečné a odhadované vzdálenosti. Díky této grafické metodě můžeme vidět, jakou geografickou polohu, přesněji vzdálenost od hlavního města jednotlivým lokalitám respondenti přisoudili. Z mapy je patrný obecný trend ve vnímání prostoru a geografické polohy krajských měst, který spočívá v nadsazování jejich vzdálenosti od metropole. Docházíme tak k důležitému závěru, že prostor vymezující na mapě Českou republiku je chápán poněkud rozsáhlejší než ve skutečnosti opravdu je. Můžeme spekulovat o tom, že se ze strany mladé generace projevuje pozitivní vidění republiky v rámci evropského prostoru, a že je tato malá země vnímána vůči ostatním jako rovnocenný partner.

Jedinou skutečně významnou výjimkou je Zlín, kde je vzdálenost odhadnutá všemi studenty (včetně geografů) menší než skutečná. Vybočení z obecného trendu v případě Zlína není zcela neobvyklé a neočekávané. Příčinu je možno hledat ve skutečnosti, že se jedná o město, o němž studenti vykazují velmi nízkou úroveň znalostí. Zlín je totiž pro zkoumané studenty ze všech krajských měst nejméně známý, což potvrzuje vůbec nejnižší dosažená míra návštěvnosti mezi všemi městy – pouhých 15 % respondentů někdy zavítalo do Zlína (viz Příloha 7). Díky tomu jim chybí nejen faktické znalosti o geografické poloze, ale i základní asociace a představy spojené s tímto městem. Odvoditelnou příčinou této situace poskytující jednoduché vysvětlení je právě jeho geografická poloha na východní Moravě. Pro respondenty studující v severních, resp. jižních Čechách a často i v těchto lokalitách bydlící je tak městem nejvíce vzdáleným a nejhůře dostupným. Ojedinelý výsledek odhadu vzdálenosti dosažený v případě Zlína proto přisuzují neznalosti respondentů (tipování) spíše než jeho výborné imagi.

Obrázek 6.4: Mapa percepce vzdálenosti krajských měst od Prahy

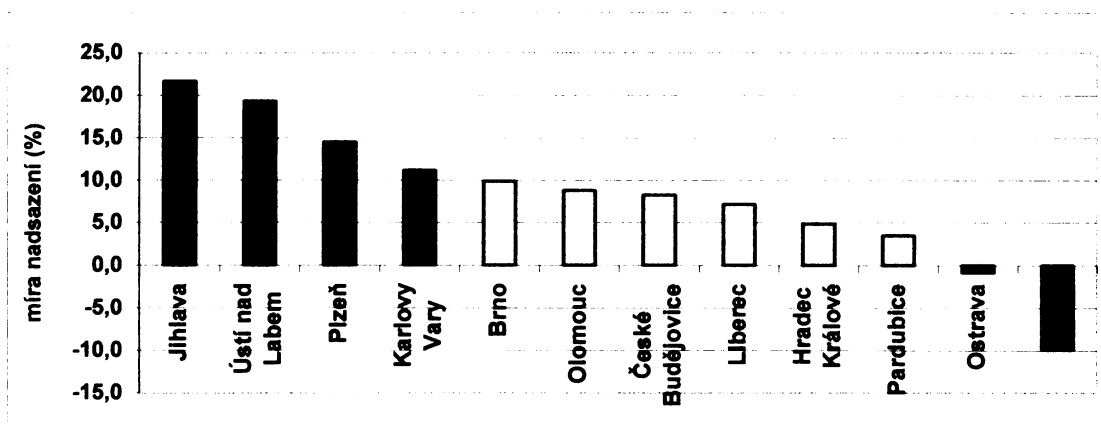

Zdroj: dotazníkové šetření
<http://mapy2.atlas.cz>

Nejednoznačné postavení se projevilo v případě Ostravy. Dříve odhalený trend nadsazování vzdálenosti se prokázal u početnější pozorované skupiny negeografických studentů, avšak u geografů nikoli. V agregovaných výsledcích díky tomu vypočtená hodnota zhruba odpovídá reálné situaci. Identifikované podhodnocení skutečné vzdálenosti nedosáhlo ani 1 %. Odůvodnění tohoto zjištění je zřejmě paralelní se situací Zlína. Ačkoliv zjištění týkající se této dvojice měst představují spíše výjimečné případy, získané výsledky naznačují, že vnímání vzdálenosti nesouvisí s imáží města, jak bylo předpokládáno.

Nicméně jsem se rozhodla provést ještě hlubší analýzu, neboť z mapky na Obrázku 6.4 je patrné, že velikost nadsazení vzdálenosti není u všech měst stejná, nýbrž se odlišuje. Detailnější obraz o percepci vzdálenosti daného města nám poskytne míra nadsazení. Určíme tedy, kolikaprocentní je nadsazení odhadnuté vzdálenosti města vůči vzdálenosti skutečné. Hodnoty tohoto ukazatele přehledně zobrazuje Graf 6.1, který navíc barevně odlišuje kategorii výrazného a mírného nadsazení, respektive podhodnocení. Z grafu vyplývá, že nejvyšší míru nadsazení překračující 10 % vykazují města Jihlava, Ústí nad Labem, Plzeň a Karlovy Vary. Vidíme tedy, že na jedné straně se do této kategorie zařadila všeobecně špatně vnímaná a neatraktivní města jako Ústí nad Labem a Jihlava, na druhé straně ve všech kategoriích poměrně dobře hodnocená Plzeň.

Graf 6.1: Míra nadsazení, resp. podhodnocení odhadnuté vzdálenosti krajských měst od Prahy

Zdroj: dotazníkové šetření
www.atlas.cz

Na základě těchto zjištění tedy nelze potvrdit v úvodu stanovenou hypotézu. Objevily se sice určité náznaky, že vnímání vzdálenosti může souviset i s imagí města, ovšem bylo také odhaleno, že mnohem větší měrou závisí na znalosti místa. V této souvislosti byla zkoumána korelace mezi mírou nadsazení vzdálenosti a mírou návštěvnosti města, přičemž byla na 5% hladině významnosti prokázána pozitivní závislost (Pearsonův korelační koeficient 0,612). To znamená, že čím méně určité město respondenti znají, tím méně nadhodnocují, přesněji podhodnocují jeho skutečnou vzdálenost od Prahy. Jinak řečeno se o to v menší míře projevuje dříve popsany obecný trend v určování vzdálenosti města od metropole. Objevujeme tak, že ve vztahu k původně navrhované hypotéze je reálná situace spíše opačná. Vnímání vyšší vzdálenosti města má totiž v tomto smyslu spíše význam pozitivní než negativní.

Porovnáme-li výsledky geografů a ostatních studentů, zjistíme, že odpovědi studentů geografie jsou vesměs trochu přesnější, tedy více odpovídající skutečnosti. Nicméně rozdíly mezi těmito dvěma skupinami respondentů nelze označit za významné, neboť ani v jediném případě se udané kilometrové hodnoty neliší o více než 10 %. Tento stav je poněkud zářející, neboť jsem do výzkumu vstupovala s hypotézou, že odpovědi geografů se budou díky jejich odborným znalostem od ostatních studentů výrazně lišit. Tuto situaci můžeme interpretovat jako nenaplnění očekávání o rozsahu faktických znalostí na straně geografů. Bereme-li v úvahu, že tito studenti jsou budoucí učitelé zeměpisu, jsou jejich rozporuplné faktické znalosti o Česku poněkud znepokojující. Nicméně mnohem nepříznivější situaci geografických znalostí studentů – budoucích učitelů odhalil ve své studii provedené v USA J. J. Chiodo (Chiodo 1993).

Zaměříme-li se podobným způsobem na rozdíly v odhadech mezi respondenty z Českých Budějovic a Ústí nad Labem, zjišťujeme, že odlišnosti jsou výraznější. Ve třech případech (Pardubice, Liberec, Hradec Králové) přesahuje rozdíl určených kilometrových hodnot 10 %. Většinou jsou přesnější odhady českobudějovických respondentů, ústečtí lépe odhadli vzdálenější moravská města a samozřejmě Ústí nad Labem. Tyto naznačené skutečnosti potvrzuje i zjištění, že určíme-li sumu

absolutních hodnot vzájemných odchylek mezi skupinou geografů a negeografů a obdobně mezi skupinou českobudějovických a ústeckých studentů, dostaneme vyšší hodnotu v případě srovnávání lokalit. Na závěr tedy můžeme konstatovat, že mnohem více se liší odpovědi respondentů v závislosti na lokalitě než na oboru studia.

6.4.2 Populační velikost

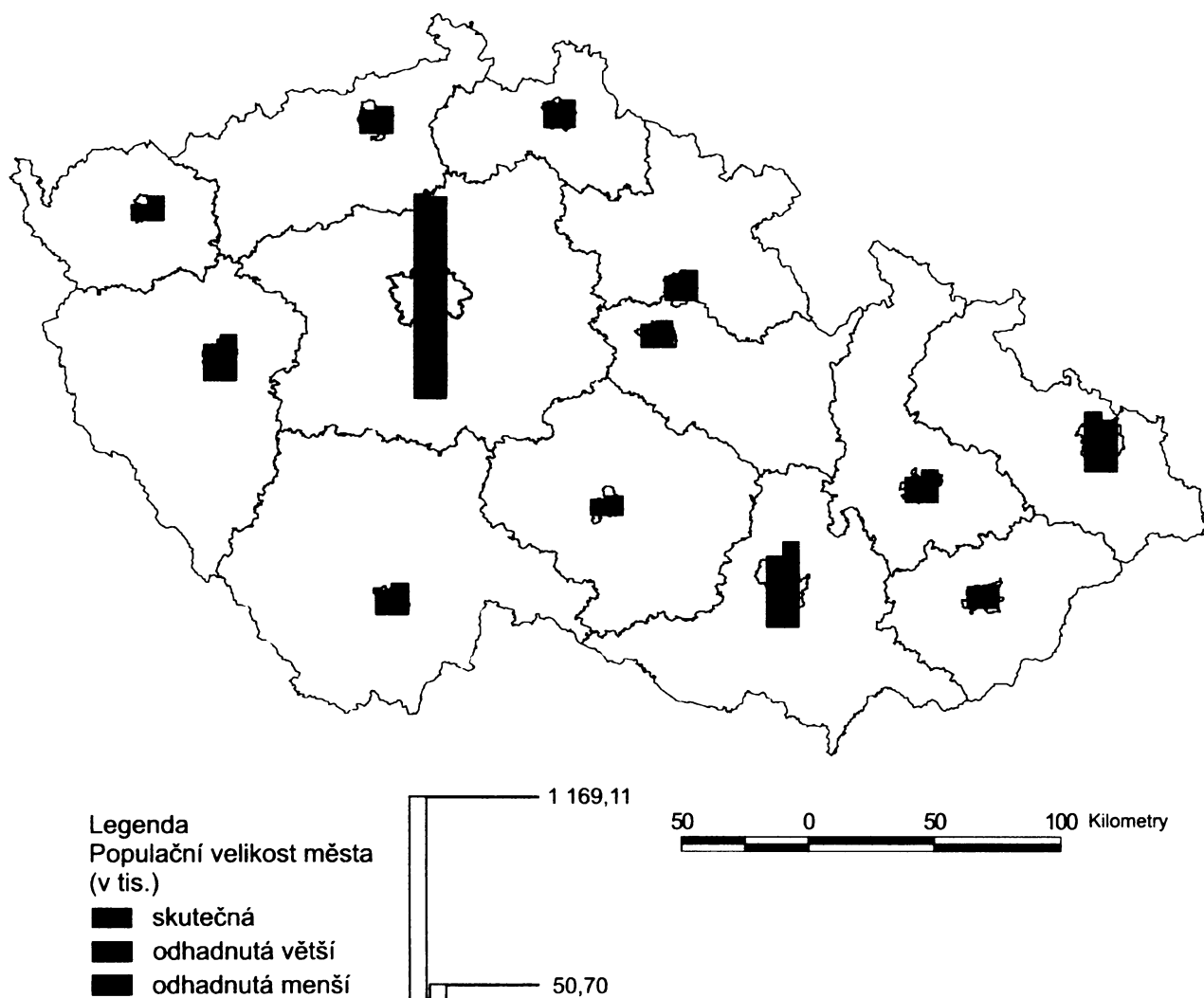
Při vyhodnocení odpovědí tázajících se na populační velikost měst jsem opět zjistila, že odhadnuté velikosti jsou téměř ve všech případech větší než skutečné. Pouze v případě Ostravy byla velikost významně podhodnocena, a to o 21,9 %. Tato skutečnost naznačuje, že hypotéza o negativním vlivu špatné image města na vnímání jeho velikosti by mohla být správná. Ovšem mírné podhodnocení populační velikosti (asi o 2 %) se objevilo i u Prahy, což by naznačovalo trend opačný. Je však nutné si uvědomit, že tento 2% rozdíl je minimální a spíše než podcenění velikosti značí její vůbec nejpřesnější určení. Tento výsledek je naprosto logický. Obyvatelé vždy nejlépe znají populační velikost hlavního města, neboť se jedná o základní školní znalost, potažmo pak i svého vlastního místa bydliště. I v případě, že se u ostatních lokalit příliš neorientují, alespoň rámcovou znalost metropole vždy mají, což dokazují i výsledky a zkušenosti z mého terénního výzkumu.

Výsledky zkoumání percepce populační velikosti měst jsou graficky znázorněny na Obrázku 6.5. Z této mapy jasně vyplývá všeobecný odhalený trend nadhodnocování skutečné populační velikosti měst. Modře vyznačené případy, u nichž je respondenty odhadovaná velikost menší, již byly komentovány. Pro hlubší analýzu a zjištění podrobnějších vztahů byly opět určeny hodnoty míry nadsazení. Podle nich byla identifikována další města, která jsou vzhledem k ostatním hodnocena spíše hůře. Míru velikostního nadsazení 15 % nepřesáhly tyto lokality – Zlín, Pardubice a Ústí nad Labem, tedy města, která mají u obyvatel spíše špatnou pověst. Z výsledků předchozích kapitol již víme, že se tato místa v preferenčních žebříčcích umístila spíše u konce tabulky. Na základě výše popsaných skutečností tedy můžeme tuto problematiku uzavřít s tím, že se potvrzuje vstupní hypotéza o špatném vlivu negativní image města na vnímání jeho populační velikosti.

Když vzájemně porovnáváme výsledky za skupinu geografů a studentů negeografických oborů, odhalujeme v tomto případě, na rozdíl od problematiky vzdálenosti, mnohem výraznější rozdíly v datech. Jasně se v nich projevuje očekávaná vyšší míra znalostí na straně geografů. S výjimkou přesně určené Prahy se u všech měst odhadnutá populační velikost ze strany geografů a negeografů liší o více než 15 %, což již považuji za významné. Proto je možné konstatovat, že se pro případ percepce populační velikosti měst podařilo potvrdit hypotézu, že existují významné rozdíly v hodnocení ze strany geografů a ostatních studentů. Na druhou stranu významné rozdíly v odpovědích získaných od respondentů z Českých Budějovic a Ústí nad Labem odhaleny nebyly. Poněkud výraznější odchylka se objevila pouze při hodnocení Jihlavy, kdy se udané hodnoty lišily o 28,5 %. Ve všech ostatních

případech nepřesahují zjištěné odchylky hodnotu 15 %. Za povšimnutí ale jistě stojí znovu se objevující trend přesnějších odpovědí ze strany studentů z Českých Budějovic.

Obrázek 6.5: Mapa percepce populační velikosti krajských měst

*Zdroj: dotazníkové šetření
SLDB 2001*

6.5 Komplexně pojaté sídelní preference

Poslední otázka v dotazníku byla směřována na výzkum sídelních preferencí v tradičním smyslu (viz Drbohlav 1990a, Hrdlička 1983, Mrklasová 1988, Siwek 19988). Respondenti byli požádáni určit preferenční pořadí krajských měst při zohlednění všech hledisek a faktorů dohromady. Zatímco v předchozích otázkách byli nuceni celou problematiku analyzovat a redukovat na jednotlivá hlediska, tentokrát byli požádáni o komplexní pohled na sídelní preference. Sledovaným cílem v této části práce je určit, zda je vůbec možné danou tematiku navrženým způsobem strukturovat a rozkládat na jednotlivá hlediska. V odborné literatuře se totiž objevují názory, že se jedná o tak komplexní

problematiku, že jednotlivá hlediska od sebe nelze oddělit (např. Gould, White 1974). S argumentem vysoké komplexnosti a multifaktorové podmíněnosti sídelních preferencí samozřejmě souhlasím, ale chtěla bych také podotknout, že role jednotlivých faktorů je jistě různorodá. Proto se pokusím zjistit, které z hledisek má při formování sídelních preferencí největší váhu. V následující části práce proto budu zjišťovat, který z výše sestavených preferenčních žebříčků (pracovní preference, preference k bydlení, rekreační preference) je nejvíce podobný a nejvíce odpovídá výslednému žebříčku celkových sídelních preferencí.

Z tohoto důvodu byly určeny vzájemné pořadové korelace všech získaných žebříčků a dle hodnoty Spearmanova korelačního koeficientu rozhodnuto o síle jejich závislosti. Bylo zjištěno, že celkové sídelní preference vykazují nejvyšší míru závislosti vůči faktoru bydlení (0,990), nepatrně slabší vůči faktoru práce (0,929). Problematika rekreační se do obrazu výsledných sídelních preferencí promítá výrazně méně (0,830). Z těchto zjištění jsem logicky došla k závěru, že i korelace mezi hlediskem bydlení a práce musí být vysoká (0,949). Dodávám, že všech těchto výsledků bylo dosaženo na 1% hladině významnosti.

Tabulka 6.11: Pořadí měst dle celkových sídelních preferencí

Pořadí	Město	Počet respondentů	Minimum	Maximum	Průměr	St. odchylka
1	České Budějovice	259	1	13	3,73	2,821
2	Praha	259	1	13	5,10	4,173
3	Hradec Králové	259	1	13	5,53	2,823
4	Plzeň	259	1	13	5,71	3,253
5	Liberec	259	1	13	5,88	3,015
6	Brno	259	1	12	5,99	3,113
7	Pardubice	259	1	13	6,50	2,915
8	Karlovy Vary	259	1	13	6,83	3,212
9	Olomouc	259	1	13	7,68	3,210
10	Jihlava	259	1	13	7,83	3,641
11	Zlín	259	1	13	9,15	2,740
12	Ústí nad Labem	259	1	13	9,43	3,446
13	Ostrava	259	1	13	11,52	2,259

Zdroj: vlastní výpočty

Byla tedy odhalena důležitá skutečnost, že pro většinu respondentů je problematika bydlení a práce v podstatě neoddělitelná. Příčinou je to, že tyto dva faktory spolu silně korespondují a navzájem se významně ovlivňují. Právě z tohoto důvodu o nich nelze uvažovat odděleně. Z těchto zjištění můžeme vyvozovat, že pro respondenty je ideální představou ztotožnění místa bydliště s místem pracoviště. Tato skutečnost je vzhledem k výběru respondentů opodstatněná. Pro mladé vysokoškoláky je v blízké budoucnosti prioritní budování kariéry a získání dobré pracovní pozice, čemuž se přizpůsobuje i místo bydliště. Proto jsou lokality vysoce hodnocené jako pracovní centra současně atraktivní i pro trvalé bydlení. Pro mladé lidi je důležité bydlet v moderním ekonomicky

dobře prospívajícím městě, být v centru dění, ale současně i v takovém městě, které odpovídá jejich představě o klidném bydlení v příjemném, upraveném a zajímavém prostředí.

Zmíněným pravidelnostem objeveným v datech odpovídají i konkrétní výsledky v žebříčku sídelních preferencí. Na prvních pozicích se objevuje tradiční čtveřice, která je již známá z problematiky preferencí k bydlení, resp. pracovních preferencí – tj. České Budějovice, Praha, Hradec Králové a Plzeň. Ideální lokalitou pro trvalé bydlení i při zohlednění všech faktorů a okolností se staly České Budějovice, a to se značným náskokem. Odstup vítězného města od druhého v pořadí činí 1,37 bodů průměrného preferenčního pořadí, což je s výjimkou poslední umístěné Ostravy v rámci celého žebříčku rozdíl vůbec nejvýraznější. Dosažená průměrná preferenční pořadí dalších měst jsou mnohem vyrovnanější, pouze konec tabulky je o něco více strukturován. Zjištěné dominantní postavení Českých Budějovic potvrzuje očekávání, a také trend odhalený a několikrát potvrzený ve starších pracích (Drbohlav 1990a, Hrdlička 1983, Mrklasová 1988, Siwek 1988). Ukazuje se, že image klidné a příjemné lokality v krásné přírodě, kterou si České Budějovice v průběhu několika desetiletí vybudovaly, zůstává nejen stále aktuální, ale ještě se posiluje. V porevolučním období se totiž navíc připojil faktor příznivého ekonomického vývoje a prosperity města, na který mladí vysokoškoláci berou zřetel. Tato silně pozitivní image se stále pevněji zakořeňuje v myslích obyvatel, a to i v případě těch, kteří České Budějovice z vlastní zkušenosti neznají.

Budeme-li však výsledky analyzovat podrobněji (viz Tabulka 6.12 a 6.13), zjistíme, že mezi odpověďmi českobudějovických a ústeckých respondentů je jeden významný rozdíl. Studenti z Ústí nad Labem totiž za nejlepší lokalitu neoznačili České Budějovice, nýbrž Prahu. Znamená to, že v tomto celkovém hodnocení dochází k obdobné situaci jako u preferencí k bydlení. Domácí respondenti hodnotí České Budějovice výrazně lépe než ostatní a přisuzují jim extrémně dobré preferenční pořadí 2,12, což je v celkových výsledcích posouvá výrazně nahoru. Ze strany ústeckých studentů se jim však tak dobrého hodnocení nedostává, získaly průměrné preferenční pořadí pouze 5,22, což znamená až 3. místo. Tento výsledek jednoznačně ukazuje na jedné straně vyšší důležitost ekonomických, resp. pracovních faktorů u respondentů z Ústí nad Labem, na straně druhé silné působení pozitivního „neighbourhood effect“ (sousedského efektu) v prostředí Českých Budějovic. Vzhledem k těmto specifickým je proto problematické konstatovat jednoznačný závěr o dominantním postavení Českých Budějovic v sídelních preferencích mladých lidí.

Druhé místo v celkovém žebříčku obsadila Praha, to znamená město, které si již dlouhou dobu udržuje výrazné dominantní postavení v ekonomické a pracovní problematice a velmi dobře sekunduje Českým Budějovicím v otázce bydlení. Nicméně rozdělení výsledků dle lokality provedeného šetření odhaluje jisté odlišnosti. Výrazně lépe Prahu ohodnotili respondenti z Ústí nad Labem, pro něž je klíčový ekonomický faktor. U českobudějovických dostává na 2. místě spíše přednost velikostně srovnatelný Hradec Králové a Praha se zřejmě i díky velkoměstskému charakteru propadá až na 3. pozici.

Tabulka 6.12: Pořadí měst dle komplexních sídelních preferencí respondentů z Českých Budějovic

České Budějovice						
Pořadí	Město	Počet respondentů	Minimum	Maximum	Průměr	St. Odchylka
1	České Budějovice	125	1	13	2,12	2,108
2	Hradec Králové	125	1	13	5,64	2,695
3	Praha	125	1	13	5,70	4,102
4	Brno	125	1	12	6,02	3,149
5	Plzeň	125	1	13	6,04	3,584
6	Pardubice	125	1	13	6,49	2,711
7	Liberec	125	1	13	6,82	2,771
8	Karlovy Vary	125	1	13	6,86	3,154
9	Jihlava	125	1	13	7,04	3,751
10	Olomouc	125	1	13	7,84	3,117
11	Zlín	125	1	13	9,27	2,607
12	Ústí nad Labem	125	3	13	9,68	2,717
13	Ostrava	125	1	13	11,52	2,415

Zdroj: vlastní výpočty

Tabulka 6.13: Pořadí měst dle komplexních sídelních preferencí respondentů z Ústí nad Labem

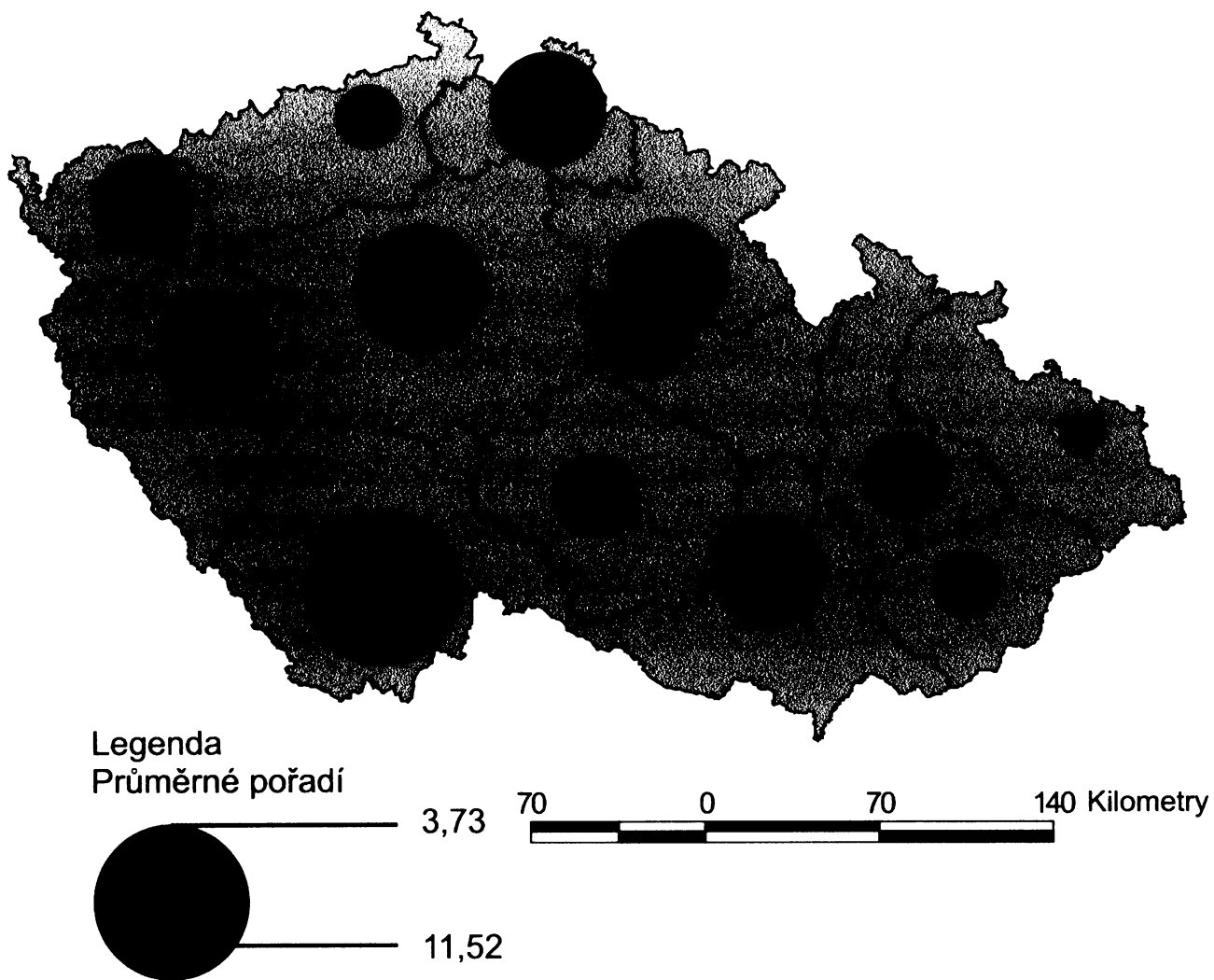
Ústí nad Labem						
Pořadí	Město	Počet respondentů	Minimum	Maximum	Průměr	St. odchylka
1	Praha	134	1	13	4,53	4,174
2	Liberec	134	1	13	5,00	2,978
3	České Budějovice	134	1	12	5,22	2,571
4	Plzeň	134	1	12	5,40	2,889
5	Hradec Králové	134	1	12	5,42	2,944
6	Brno	134	1	12	5,97	3,090
7	Pardubice	134	1	13	6,51	3,104
8	Karlovy Vary	134	1	13	6,80	3,276
9	Olomouc	134	1	13	7,54	3,299
10	Jihlava	134	1	13	8,56	3,388
11	Zlín	134	1	13	9,04	2,864
12	Ústí nad Labem	134	1	13	9,20	4,005
13	Ostrava	134	4	13	11,51	2,112

Zdroj: vlastní výpočty

Poměrně dobrou pozici (5. místo) si udržel i Liberec, a to především díky preferencím ústeckých respondentů. V jejich případě má Liberec v preferencích funkci jakési náhrady domácího prostředí za samotné Ústí nad Labem, které je všeobecně odmítáno. V tomto případě se tedy díky geografické blízkosti také projevuje „neighbourhood effect“. Pro tento argument mluví rozdíly dosažených výsledků za dvě šetřené lokality; respondenti z Ústí nad Labem určili 5,00 (2. místo), respondenti z Českých Budějovic 6,82 (7. místo).

Konec tabulky obsadila také již často identifikovaná dvojice, respektive trojice měst – Ostrava, Ústí nad Labem a Zlín. Výsledek Ostravy je tentokrát extrémně špatný a odsuzuje toto město do pozice, kdy nemá šanci uplatnit se v konkurenčním boji ani s dalšími městy na konci žebříčku. Od předposledního Ústí nad Labem ji dělí skok 2,09 bodů preferenčního pořadí. Právě na příkladu Ústí nad Labem se ukazuje, jak velký vliv může mít zvolený vzorek respondentů na konečné výsledky. Přestože v jednotlivých hodnocených kategoriích je jeho umístění srovnatelné, někdy i horší než u Ostravy, přece jen se projevuje širěji chápaný sousedský efekt, který výsledné preference upravuje jednoznačně ve prospěch Ústí nad Labem. Musíme mít proto stále na zřeteli, v jaké lokalitě byl proveden terénní výzkum, a s tímto ohledem pak formulovat závěry. Z tohoto důvodu je větší zobecnění výsledků na celou Českou republiku problematické a nenárokují si jej ve velké míře provádět.

Obrázek 6.6: Mapa průměrného pořadí měst dle komplexních sídelních preferencí

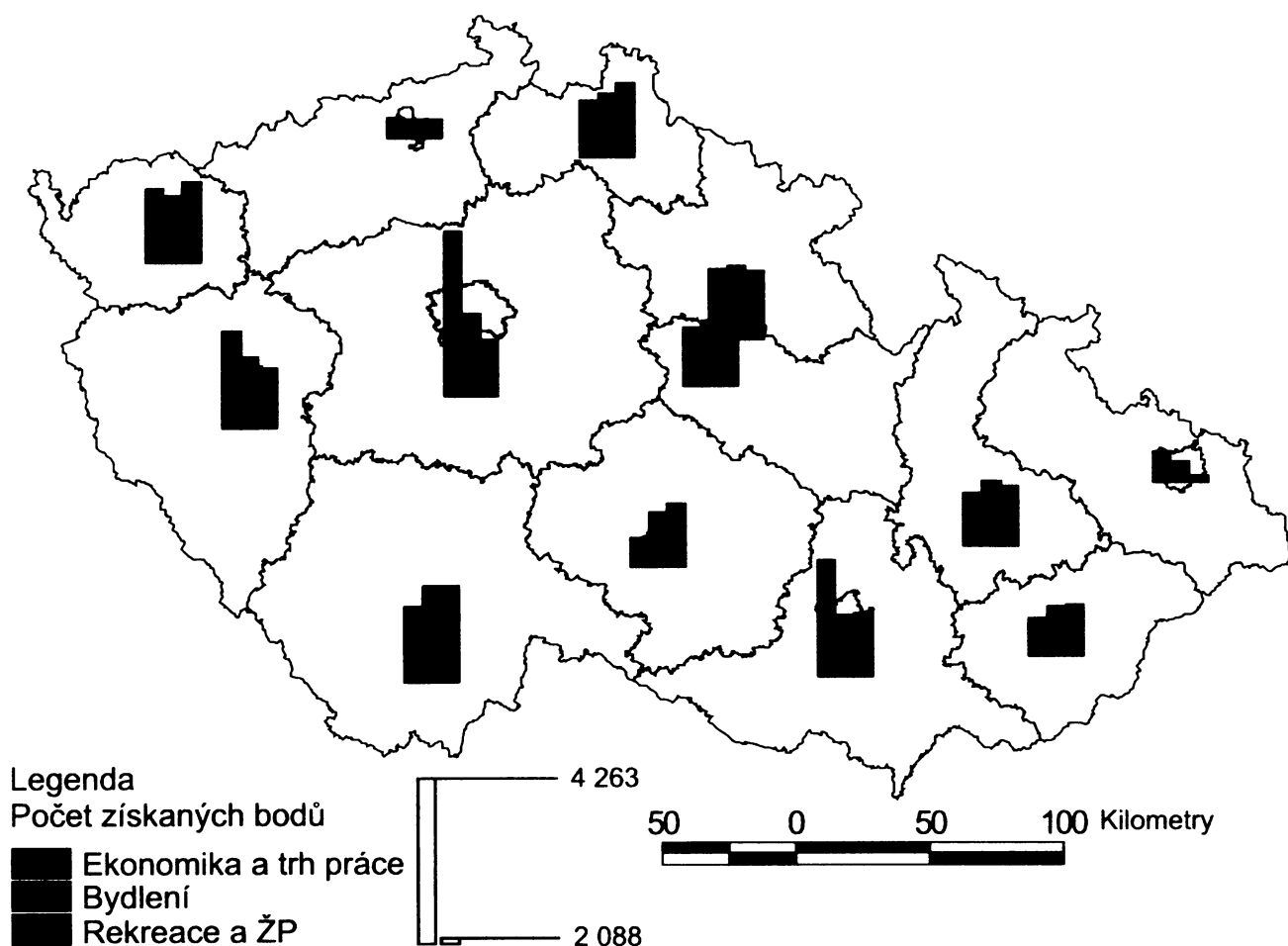
Zdroj: dotazníkové šetření

Vedle výše zmíněné tradičně negativně hodnocené dvojice, která je předvídatelná a opodstatněná, byla objevena další pravidelnost v podobě špatného umístění Zlína. Ukázalo se, že toto město disponuje mezi respondenty negativní imagí, ovšem z jiných důvodů než je tomu v případě dříve uvedené dvojice. Zde je pravděpodobnou příčinou odlehlá geografická poloha a lokalizace v periferní oblasti, ale i naprostá neznalost lokality, což může být vůbec nejzávažnější.

7. Srovnání subjektivního a objektivního hodnocení

Cílem následující části práce bude snaha o syntézu dvou dříve uvedených analytických kapitol. Předložím tedy shrnutí některých poznatků z předchozí části, a dále srovnání výsledků subjektivních názorů respondentů s objektivním hlediskem. Budu diskutovat v úvodu představenou hypotézu, která tvrdí, že v souvislosti s působením image měst je subjektivní vnímání a hodnocení jejich atraktivity odlišné od hodnocení prostřednictvím objektivnějších měřítek (socioekonomických ukazatelů). Metodou bude porovnávání pořadí měst získané na základě hodnocení pomocí relativně objektivních charakteristik s pořadím dle subjektivního hodnocení uvedeného v dotaznících. Nastolena je proto klíčová otázka, zda se skutečný stav města popsany pomocí různých kvantifikovatelných ukazatelů významně liší od jeho atraktivity a image vnímané ze strany lidí.

Obrázek 7.1: Mapa percepce krajských měst

Zdroj: dotazníkové šetření

Jak naznačuje výše uvedená mapa, budu se nejdříve věnovat shrnutí problematiky percepce. Stručně okomentuji pouze souhrnné výsledky, neboť byla tomuto tématu věnována pozornost již dříve. Zatímco v předcházející kapitole jsem se zabývala vždy každou tématickou oblastí odděleně, nyní nabízím hodnocení komplexní. Pro lepší přehlednost a srovnatelnost jsem výsledky vnímání ze strany respondentů, tj. celkové počty přisouzených bodů za každou tematiku vynesla do mapy (viz Obrázek 7.1). Z ní jsou dobře patrné rozdíly získaných bodových hodnocení mezi jednotlivými městy, ale i mezi jednotlivými sledovanými sférami. Na základě toho, jak je výška v každé trojici sloupců vyrovnaná, můžeme usuzovat na to, jakou převažující funkci městu respondenti přisuzují.

Na první pohled je patrné, že některá města nejsou pro mladé vysokoškoláky ničím specifická a nepřikládají proto výrazně větší význam žádné ze sfér. V jejich případě je hodnocení u všech oblastí poměrně vyrovnané a značí vyváženost všech funkcí města v očích respondentů. Takovými příklady jsou Hradec Králové, Pardubice či Ústí nad Labem. Naopak existují lokality, které jsou ze strany studentů vnímány jako vhodné lokality specificky pro určitou funkci. Tato situace se týká zejména největších měst (Praha, Brno, Plzeň), a to v otázkách ekonomiky a pracovního trhu. Jak již bylo diskutováno dříve, příčina tkví v tom, že populační velikost lidé chápou jako asociaci pro pracovní centrum regionu. Trochu překvapivě se k popsané skupině měst řadí i Ostrava, která sice získala velmi nízký absolutní počet bodů, ovšem v porovnání s dalšími sférami se jedná o relativně nejvýznamnější funkci. Kromě tohoto seskupení měst existují i taková, která jsou díky svému životnímu prostředí a krajině studenty označovaná jako nejvíce vhodná pro rekreaci a odpočinek. Díky této skutečnosti mají často poměrně významnou i sféru bydlení, neboť tyto dvě oblasti vykazují vzájemnou pozitivní korelaci podle pořadí prokázanou na 5% hladině významnosti (Spearmanův korelační koeficient 0,555). Příkladem takto vnímaných měst jsou České Budějovice, Liberec, Karlovy Vary, Jihlava či Zlín. Celkové počty získaných bodů za jednotlivé zkoumané sféry pro všechna města jsou podrobně uvedeny v Tabulkách 6.1, 6.5 a 6.9.

Vedle vnímané funkční specializace měst je možné z mapy vyčíst i sílu dominance lídrů jednotlivých kategorií. Jednoznačné je vedoucí a dominantní postavení Prahy v problematice pracovní. Nejenže je bodový zisk absolutně nejvyšší i v porovnání s vítězi dalších kategorií, ale i odstup od druhého v pořadí Brna byl určen jako vůbec nejmarkantnější. Tato dvě umístění dělí rozdíl více než 600 bodů. Zajímavým objevem je, že také rozestup mezi druhým a třetím městem v pořadí je značně vysoký, dokonce vyšší než u prvních pozic zbývajících dvou zkoumaných oblastí.

Z Obrázku 7.1 jasně vidíme, že výsledky sfér bydlení a rekreace a životní prostředí jsou mnohem vyrovnanější. Ani u prvního města v pořadí nemůžeme příliš hovořit o dominantním postavení, protože dosažené bodové rozdíly se pohybují kolem 200 bodů. Pomineme-li v obou kategoriích města umístěná na prvních třech pozicích, je určení dalších pořadí pohledem na mapku značně problematické. To je důkazem skutečně vysoké vyrovnanosti bodových hodnot téměř v celém

žebříčku. Dobře identifikovatelné rozdíly a větší strukturování žebříčku se vztahují až k několika městům, která skončila na konci sestavené tabulky.

Vzhledem k tomu, že byla již dříve diskutována souvislost sídelních preferencí se skutečnými migračními proudy (Drbohlav 1990a, Hrdlička 1983), rozhodla jsem se na závěr ještě provést i toto stručné porovnání. Vycházela jsem z dat o realizované migraci uskutečněné v průběhu pětiletého období (2000 – 2004). V jednotlivých krajských městech byl sledován počet přistěhovalých celkem a dále počet přistěhovalých mladých, tj. ve věku odpovídajícím sledovanému vzorku respondentů (20 – 29 let). Použitou srovnávací metodou bylo opět určení pořadových korelací měst dle migračních toků a jednotlivých kategorií preferencí. Získané výsledky jsou uvedeny v Tabulce 7.1. Z nich je patrné, že v případě pracovní problematiky se podařilo na 5% hladině významnosti prokázat souvislost preferencí s uskutečněnými migračními toky. Identifikovaná závislost s ukazatelem Přistěhovalí celkem má korelační koeficient 0,594, s ukazatelem Přistěhovalí mladí je to 0,568. V případě preferencí k bydlení činí tyto koeficienty 0,456, resp. 0,418, což také naznačuje jistou souvislost, ovšem při použitém vzorku respondentů nebylo dosaženo požadované reprezentativnosti. Z tabulky je dále zřejmé, že rekreační preference odhalené na zkoumaném vzorku studentů na uskutečněnou migraci vliv nemají. Výše uvedená zjištění jasně potvrzují odhalenou skutečnost o klíčovém významu ekonomického faktoru při migraci mladých lidí a dokládá, že existuje souvislost mezi preferencemi a prostorovým chováním obyvatel.

Tabulka 7.1: Pořadové korelace migračních proudů a preferencí

		Přistěhovalí celkem	Přistěhovalí mladí
Pracovní preference	Korelační koeficient	0,594	0,568
	Signifikance	0,032	0,043
	N	13	13
Preference k bydlení	Korelační koeficient	0,456	0,418
	Signifikance	0,117	0,156
	N	13	13
Rekreační preference	Korelační koeficient	0,033	-0,005
	Signifikance	0,915	0,986
	N	13	13

Zdroj: vlastní výpočty

Abych dospěla ke konečnému závěru, který bude konstatovat, zda se hodnocení a nazírání respondentů na jednotlivá města skutečně významně liší od reálné situace, vypočetla jsem vzájemné pořadové korelace těchto výsledků. Na základě Spearmanova korelačního koeficientu a signifikance je možno rozhodnout o pravdivosti předpokladu. Výsledné hodnoty těchto ukazatelů jsou uvedeny v Tabulce 7.2. Z ní je patrné, že v případě tematiky práce byla identifikována závislost s hodnotou korelačního koeficientu 0,703. Tento výsledek proto musíme interpretovat jako vysokou míru podobnosti obou srovnávaných žebříčků a neexistenci statisticky významných odlišností. Příčinu

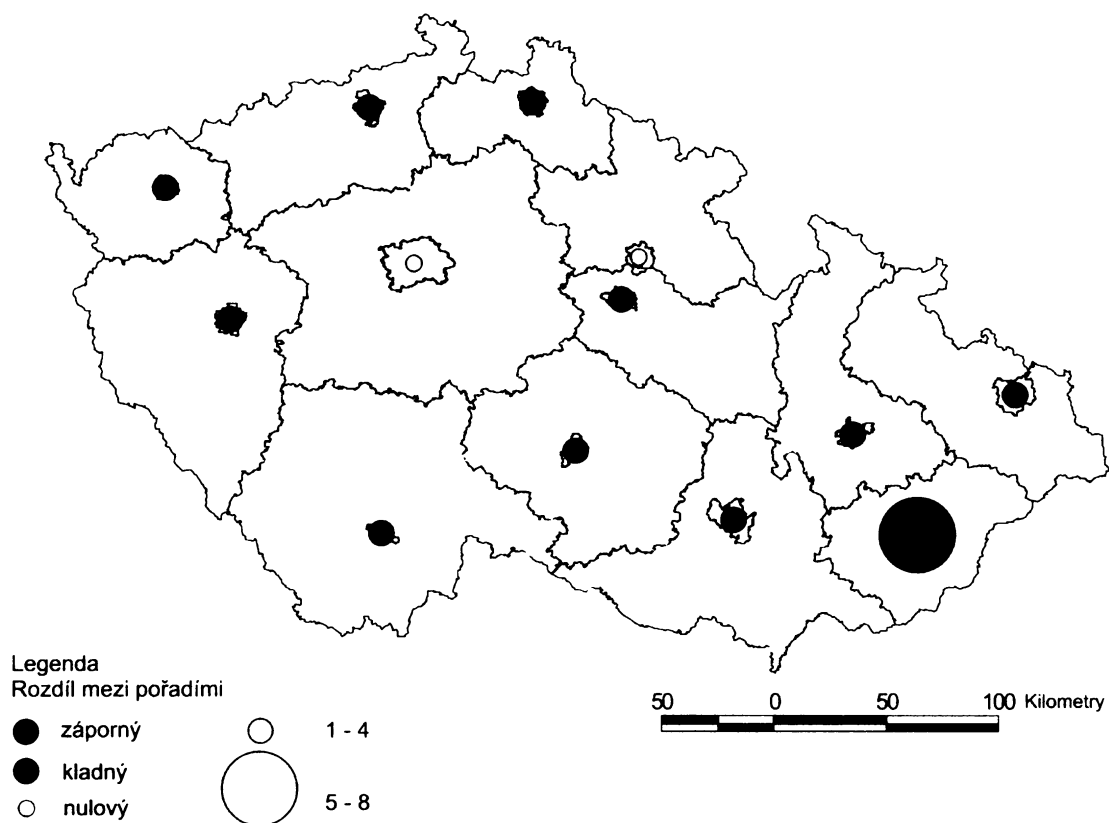
tohoto zjištění je možné hledat v důležitosti této problematiky pro respondenty. Jak vyplynulo z předcházející kapitoly, je ekonomický faktor pro mladé vysokoškoláky klíčový a jsou na něj poměrně dost citliví. Z tohoto důvodu situaci ekonomiky a pracovního trhu pozorně sledují a mají o ní dostatek informací. Je tedy zřejmé, že díky těmto skutečnostem se respondenti chovají pragmaticky a jejich preference se vysoce shodují s objektivním hodnocením. Tato zjištění jsou názorně zobrazena na Obrázku 7.2, z něhož jsou patrné pouze malé odchylky určeného preferenčního pořadí od pořadí stanoveného na základě objektivních socioekonomických charakteristik. Ukázalo se tedy, že v ekonomických a pracovních otázkách nejsou studenti ovlivněni subjektivním hlediskem natolik jako u ostatních sledovaných sfér.

Tabulka 7.2: Pořadové korelace subjektivního a objektivního hodnocení

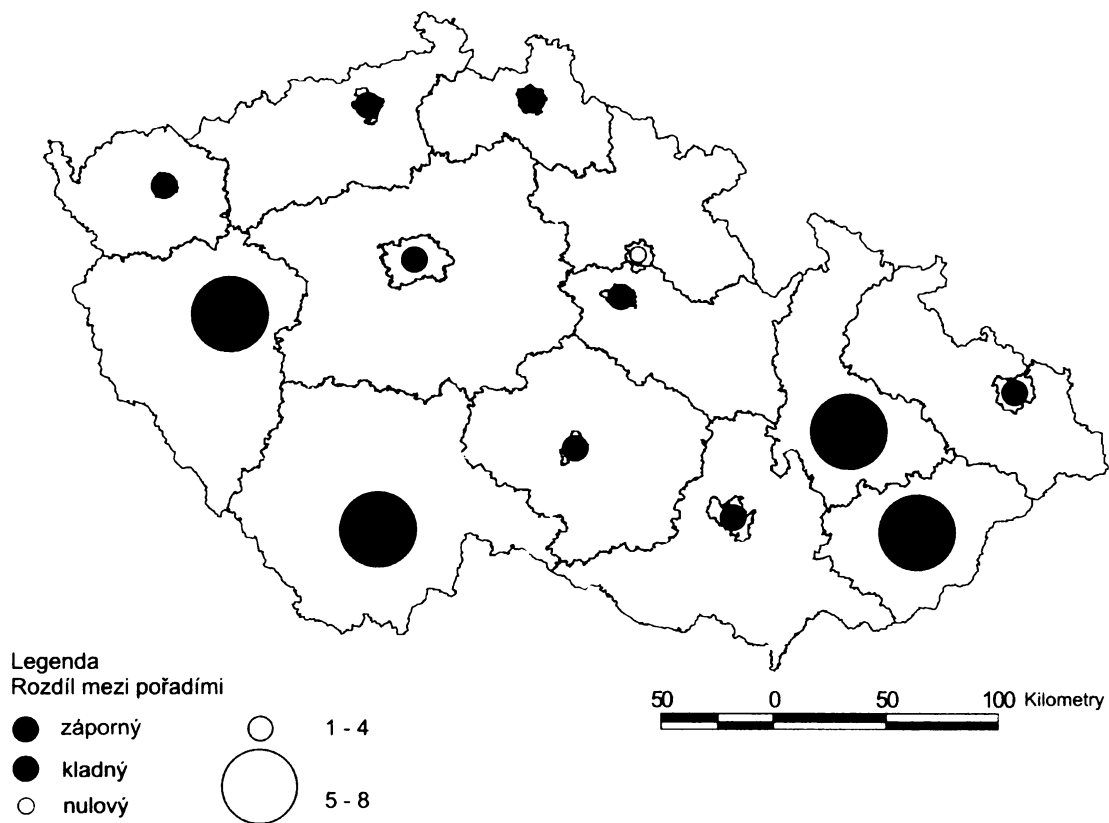
		Subjektivní práce	Objektivní práce
Subjektivní práce	Korelační koeficient	1,000	0,703
	Signifikance		0,007
	N	13	13
Objektivní práce	Korelační koeficient	0,703	1,000
	Signifikance	0,007	
	N	13	13
		Subjektivní bydlení	Objektivní bydlení
Subjektivní bydlení	Korelační koeficient	1,000	0,278
	Signifikance		0,358
	N	13	13
Objektivní bydlení	Korelační koeficient	0,278	1,000
	Signifikance	0,358	
	N	13	13
		Subjektivní rekreace	Objektivní rekreace
Subjektivní rekreace	Korelační koeficient	1,000	0,473
	Signifikance		0,103
	N	13	13
Objektivní rekreace	Korelační koeficient	0,473	1,000
	Signifikance	0,103	
	N	13	13

Zdroj: vlastní výpočty

Obrázek 7.2: Mapa rozdílů subjektivních pracovních preferencí a objektivního hodnocení

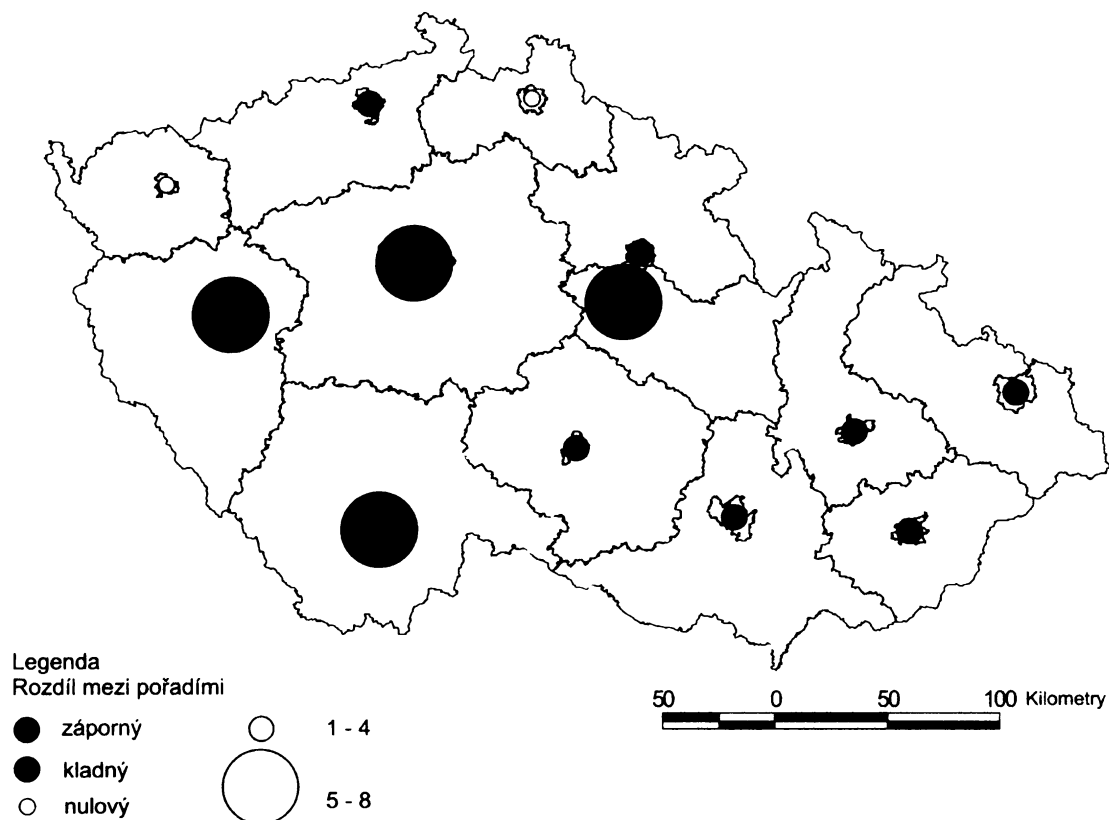

Obrázek 7.3: Mapa rozdílů subjektivních preferencí k bydlení a objektivního hodnocení

*Zdroj: dotazníkové šetření
vlastní výpočty*

Obrázek 7.4: Mapa rozdílů subjektivních rekreačních preferencí a objektivního hodnocení

*Zdroj: dotazníkové šetření
vlastní výpočty*

U dalších dvou témat byly vypočtené korelační koeficienty nízké, takže nebyla prokázána existence výraznější závislosti mezi subjektivními a objektivními žebříčky. To znamená, že v sestavených pořadích se vyskytují statisticky významné odlišnosti. Tuto skutečnost potvrzují i mapy na Obrázcích 7.3 a 7.4, které zobrazují rozdíly v pořadí mezi subjektivními preferencemi a objektivním hodnocením. Je zřejmé, že vypočtené odchylky jsou vyšší než v případě problematiky pracovní. Můžeme tedy konstatovat závěr, že výpovědi respondentů jsou v těchto oblastech značně ovlivněny subjektivními názory, imagí měst, osobními zkušenostmi, znalostí a blízkostí lokality. Poslední uvedené faktory se odráží zejména v polaritě Čechy versus Morava, která je nejvíce patrná v případě otázek bydlení (viz Obrázek 7.3). Co se týče základní vstupní hypotézy, můžeme tuto otázku uzavřít konstatováním, že byla potvrzena. Vnímání atraktivity měst ze strany obyvatel je skutečně ovlivněno subjektivními faktory, a proto se jejich preferenční chování liší od objektivního hodnocení. Pouze v případě ekonomické a pracovní problematiky nejsou odhalené odlišnosti natolik velké, aby je bylo možno označit za statisticky významné.

8. Závěr

První myšlenka, která byla základním východiskem předkládané práce, spočívá v existenci odlišnosti mezi realitou a vnímáním, resp. interpretací této reality jedincem (např. Drbohlav 1993). Lze tedy usuzovat, že i v případě vnímání a hodnocení atraktivity měst se tento rozpor objevuje. Navíc se domnívám, že se na něm zčásti podílí image měst, která je rozšířená v povědomí obyvatel. V úvodu této studie jsem si proto stanovila jako hlavní cíl práce zjistit, jak je ze strany obyvatel vnímána atraktivita krajských měst v Česku. Zajímalo mne, zda a jakým způsobem je jejich percepce ovlivněna imagí, potažmo dalšími měkkými faktory. Mou snahou tudíž bylo ozřejmit, nakolik se subjektivní názory lidí liší od skutečného stavu ve městech.

Specifičnost předkládaného výzkumu tkví zejména v tom, že výše uvedené otázky byly sledovány na studentech vysokých škol. Jsou to totiž právě jejich prostorové představy a preference, které mohou být v budoucnu nadměru důležité, neboť se jedná o nejvzdělanější a nejvíce mobilní část populace (Gould, White 1968, 1974). Velmi citlivě vnímají změny ve společnosti a dokáží na ně poměrně rychle reagovat svým prostorovým chováním. Podchycení názorů a preferencí právě u mladé inteligence je tedy opodstatněné a smysluplné, neboť chování, ke kterému následně vedou, může indikovat směry alokace kvalifikovaných pracovních sil, což je pro rozvoj regionu klíčovou záležitostí.

Celá práce byla strukturována do tří výzkumných témat, která považuji v souvislosti s formováním sídelních preferencí a potenciální migrací za nejdůležitější – tj. ekonomická úroveň a trh práce, bydlení, životní prostředí a rekreace. Za tyto tématické oblasti byla nejdříve pomocí kvantifikovatelných ukazatelů podána stručná charakteristika jednotlivých krajských měst. Objektivnost tohoto hodnocení byla zajištěna použitím více parciálních, ale citlivých indikátorů, jejichž kombinací bylo získáno poměrně syntetické posouzení situace. Prostřednictvím vícerozměrných statistických metod byly také analyzovány vzájemné vztahy mezi těmito vybranými ukazateli. Stěžejní částí diplomové práce však bylo terénní šetření zaměřené na hodnocení atraktivity a image krajských měst ze strany vysokoškolských studentů. Na základě získaných dotazníků byly identifikovány lokality, jež jsou v očích mladých lidí považovány za ideální, v nichž se nejlépe žije, resp. pracuje a rekreuje. Podle bodových zisků bylo možné usuzovat i na to, jakou funkci u každého města respondenti vnímají jako zásadní.

Za územní zaměření předkládané studie lze v širším pojetí označit celou Českou republiku, neboť byly do zkoumání zahrnuty všechny kraje. Pro dobrou porovnatelnost sledovaných jednotek byla zvolena pouze kategorie krajských měst, neboť představují jednu shodnou řádovostní úroveň v hierarchickém systému osídlení. Jednalo se sice o poměrně malou skupinu jednotek, ovšem zahrnutí dalších menších měst by značně zkomplikovalo hodnocení a závěrečnou interpretaci výsledků. Tento

způsob zkoumání navíc umožnil lépe postihnout a identifikovat vzájemné vztahy a rozdíly mezi administrativně stejně významnými centry (samozřejmě s výjimkou hlavního města).

V zásadě bylo použito tří typů zdrojových dat, jež se navzájem odlišují svým charakterem i způsobem pořízení. Za prvé jsem vycházela ze statistických dat získaných centrálními institucemi (ČSÚ, MPSV, MŽP), která byla použita přímo, v modifikované formě nebo byla využita pro výpočet specifických ukazatelů. Ovšem u problematiky prostorových percepce a sídelních preferencí je nezbytné využívat také metod měkkých, které dokáží zohlednit a lépe postihnout psychologickou podstatu zkoumaných jevů. Za druhé jsem tedy pracovala s výsledky průzkumů, které byly mezi obyvateli provedeny agenturami pro výzkum veřejného mínění. Nicméně je nutné říci, že tyto práce vykazují řadu metodologických nedostatků.

Jako hlavní metodu výzkumu jsem proto zvolila vlastní terénní dotazníkové šetření, jehož jednoznačnou výhodou je spolehlivost osobního sběru dat a unikátnost získaných informací. Pro větší přehlednost a zúžení výzkumu bylo nutné provést zeštíhlení základního souboru pouze na studenty ze dvou měst, neboť jinak by byla studie příliš náročná a zřejmě by svým rozsahem překračovala požadavky této diplomové práce. Záměrně byla vybrána dvojice velikostně srovnatelných měst s jednou regionální univerzitou, obdobným počtem studentů, ale zcela opačnou imagí – tj. České Budějovice a Ústí nad Labem. Samotný sběr dat byl proveden dvěma trochu odlišnými způsoby v závislosti na oboru studia respondenta. Díky spolupráci s geografickými katedrami (na Přírodovědecké fakultě ÚJEP Ústí nad Labem a Pedagogické fakultě JU České Budějovice) bylo šetření mezi studenty geografie provedeno přímo v rámci jejich výuky na cvičeních a seminářích, čímž se podařilo podchytit převážnou většinu základního souboru. U negeografických oborů probíhal výběr respondentů na jednotlivých fakultách nebo vysokoškolských kolejích způsobem oslovení každého „n“-tého člověka. Navíc byl výběr směřován tak, aby byl splněn požadavek na kvótní charakteristiku „obor studia“, tj. aby struktura výběrového souboru odpovídala procentuálnímu zastoupení studentů univerzity ve studijních oborech. Jsem si vědoma, že statisticky nejvhodnější metodou je výběr náhodný, ovšem z důvodu ochrany osobních údajů nejsou k dispozici potřebná data (chybí opora souboru), a tak bylo nutné podstoupit určité riziko nižší reprezentativnosti a zvolit metodu jinou. Celkem bylo zpracovááno 302 validních dotazníků.

Na základě dat získaných dotazníkovým šetřením jsem sestavila podle jednotlivých zkoumaných témat vždy dva podrobné žebříčky měst, a to dle percepce a preferencí. Byla prokázána předpokládaná vysoká souvislost mezi těmito dvěma žebříčky a potvrzena vyšší variabilita výsledků na straně preferencí, neboť se více uplatňují faktory osobního rázu.

Další zajímavou objevenou skutečností je poměrně silná polarita mezi Čechami a Moravou, jež je způsobena šířeji pojatým sousedským efektem. To znamená, že přestože respondenti vnímají některá česká města podstatně hůře a domnívají se o nich, že nejsou pro daný účel tak vhodná, v preferencích

jim dávají vědomě vyniknout. Raději upřednostňují lokalitu bližší, i když není tolik atraktivní, než kvalitnější lokalitu ve větší vzdálenosti. Toto preferenční chování je podmíněno potvrzenou závislostí hodnocení měst na jejich návštěvnosti, a tedy i větší znalosti ze strany studentů. Tento závěr koresponduje i s tvrzeními uvedenými v pracích Goulda a Whitea (Gould 1975, Gould, White 1974), a potvrzuje obecný trend. Vzhledem k tomu, že míra návštěvnosti souvisí s polohou, resp. dopravní dostupností, můžeme konstatovat, že horší hodnocení moravských měst je zčásti ovlivněno jejich odlehlejší geografickou polohou.

Další obecnou pravidelností, kterou se podařilo prokázat, a to pro případ respondentů z Českých Budějovic, je tzv. „neighbourhood effect“. Jedná se o evidentní přeceňování pozitivních prvků svého domácího prostředí a podceňování prvků negativních, k čemuž má většina jedinců přirozený sklon (Drbohlav 1990c). Takovéto významné pozitivní ovlivnění preferencí při hodnocení vlastního dlouhodobého bydliště bylo pozorováno ve sféře ekonomiky i bydlení. V otázkách životního prostředí a rekreace bylo hodnocení českobudějovických studentů vůči ústeckým pozmeněno jen minimálně.

Největší neatraktivita byla ve všech sledovaných problematikách prisouzena dvojici pánevních strukturálně postižených měst (Ostrava, Ústí nad Labem). Jejich odstup od ostatních je velmi výrazný a symbolizuje jednoznačně negativní vnímání ze strany respondentů, a to bez ohledu na osobní zkušenost. Tato města jsou kategoricky odmítána, stávají se pro mladé lidi odstrašujícím případem, asociací pro nevzhledné, průmyslové město se zdevastovanou krajinou. Můžeme dokonce říci, že tato myšlenka se stala všeobecně sdíleným společenským předsudkem. Další pravidelnost byla objevena v tom, že výše uvedenou dvojici měst ve špatném umístění většinou doplňuje Zlín. Příčina jeho negativní image je však odlišná. Je jí odlehlá geografická poloha a lokalizace v periferní oblasti, ale i naprostá neznalost lokality, což může být vůbec nejzávažnější.

V první zkoumané sféře, tj. ekonomická úroveň a trh práce byla potvrzena platnost hypotézy o dominantním postavení Prahy. Její odstup od dalších měst je tak obrovský, že lze v preferencích respondentů identifikovat pouze dvě hierarchické úrovně – Praha versus všechna ostatní krajská města. Výsledky tedy ukazují, že fenomén metropole neustále posilující své postavení v národní ekonomice mladí lidé silně vnímají a tento jev následně promítají do svých preferencí. Mezi nejlépe hodnocená města dále patří města populačně největší, tzn. sídla na nejvyšších pozicích v hierarchickém systému osídlení. Tato paralela s velikostním pořadím měst naznačuje, že v myslích lidí existuje určitá klamná domněnka, že populační velikost města nutně indikuje i jeho ekonomickou úspěšnost.

V otázce bydlení se prokázala mnohokrát potvrzená dominance Českých Budějovic (Drbohlav 1990a, Hrdlička 1983, Mrklasová 1988, Siwek 1988). Nicméně při porovnání síly a stability pozice lídra v kategorii bydlení s kategorií ekonomickou bylo zjištěno, že v případě Prahy jsou tyto veličiny prokazatelně vyšší. Názory na problematiku bydlení tedy nejsou vyhraněné, ale spíše rozkolísané.

Z toho vyplývá, že respondenti mezi městy nepozorují tak velké regionální rozdíly jako v oblasti ekonomické, kde jsou vnímány velmi citlivě. Ve sféře životního prostředí a rekreace se v úvodu naznačenou hypotézu o vzájemném negativním vztahu mezi pracovními a rekreačními preferencemi na sledovaném vzorku studentů prokázat nepodařilo.

Co se týče odlišností v preferencích dle geografického původu respondentů, bylo zjištěno, že názory ústeckých studentů na místo bydliště jsou mnohem různorodější, a že v nich neexistuje tak silná rigidita, ať už ve smyslu předpojatosti vůči lokalitě nebo její dominanci. Navíc při utváření jejich preferencí hraje klíčovou roli jiný faktor, a to faktor ekonomický.

Při sledování problematiky z hlediska kategorie geograf versus negeograf nebyly v preferencích objeveny markantnější rozdíly, jak bylo předpokládáno. Drobná nuance byla identifikována pouze v tom, že individuální preference geografů jsou vyrovnanější a rozptýlenější mezi více lokalitami, a že studenti negeografických oborů o něco více podléhají měkkým faktorům. Hypotézu o existenci významných rozdílů v hodnocení z důvodu vyšší míry znalostí u geografů se podařilo prokázat pouze pro případ percepce populační velikosti měst. Očekávání o větším rozsahu faktických znalostí, a tedy o hodnocení více odpovídajícím reálné situaci na straně geografů se nenaplnilo. Navíc bylo odhaleno, že faktické odpovědi respondentů se mnohem více liší v závislosti na lokalitě než na oboru studia.

Dále byla sledována výzkumná otázka týkající se souvislosti image města a vnímání jeho geografické polohy ze strany respondenta. Byl odhalen obecný trend spočívající v nadsazování vzdálenosti jednotlivých měst od metropole a objeveno, že reálná situace je vzhledem k navrhované hypotéze spíše opačná. To znamená, že vnímání vyšší vzdálenosti města má pro studenty význam pozitivní. U populační velikosti měst byl obecný trend nadsazování velikosti objeven také, a navíc potvrzena vstupní hypotéza o špatném vlivu negativní image města na vnímání jeho populační velikosti.

Při sledování komplexně pojatých sídelních preferencí (v tradičním smyslu) bylo objeveno, že hlediska práce a bydlení jsou pro mladé lidi v podstatě neoddělitelná. Vzhledem k tomu, že pro mladé vysokoškoláky je v blízké budoucnosti prioritní budování kariéry a získání dobré pracovní pozice, přizpůsobuje se tomu i místo bydliště. Ideální představou vyjádřenou v preferencích je tedy ztotožnění místa pracoviště a bydliště, a tak atraktivní pracovní centra odpovídají lokalitám atraktivním pro trvalé bydlení. Městem, které nejlépe odpovídá výše popsaným představám respondentů, jsou České Budějovice.

Ke stanovení konečného závěru o pravdivosti základní vstupní hypotézy byla použita pořadová korelace žebříčků získaných na základě subjektivního a objektivního hodnocení. Dle jejich výsledků můžeme konstatovat, že percepce atraktivity krajských měst je skutečně dosti ovlivněna subjektivními faktory (image města, osobní zkušenosti, znalost a blízkost lokality, individuální názory), a proto se preferenční chování obyvatel liší od hodnocení prostřednictvím objektivních měřítek

(socioekonomických ukazatelů). Klíčová hypotéza tohoto výzkumu tedy byla potvrzena. Pouze v případě ekonomické a pracovní problematiky nejsou odhalené diference natolik velké, aby je bylo možné označit za statisticky významné. Příčinou je skutečnost, že právě ekonomický faktor je pro mladé vysokoškoláky klíčový a jsou na něj poměrně citliví. Z tohoto důvodu ekonomickou situaci pozorně sledují, mají dostatek informací a díky tomu se v ekonomických a pracovních otázkách chovají pragmaticky a nejsou ovlivněni subjektivním hlediskem tolik jako u ostatních sledovaných témat.

Na závěr této práce je ovšem ještě nutno dodat, že veškeré výše uvedené skutečnosti a tvrzení jsou vysloveny s ohledem na charakter sledovaného vzorku respondentů a použitou metodu výzkumu. Z tohoto důvodu si nenárokují provádět větší zobecnění na celou Českou republiku. Aby bylo možné formulovat obecnější závěry s větší přesností a vyšší statistickou reprezentativností, bylo by potřebné provést obdobný výzkum na rozsáhlejší výběrovém vzorku studentů. Přínosné by bylo zejména rozšířit geografické zaměření studie i na moravská města, resp. univerzity, neboť bychom tímto získali relevantní srovnání a skutečný obraz polarity Čechy versus Morava. Další možnost jak navázat na tento výzkum se nabízí ve využití použité metodiky a sestaveného dotazníku na jinou kategorii obyvatelstva či provést podobné šetření se zaměřením na větší skupinu měst.

9. Seznam literatury a použitých zdrojů

9.1 Seznam literatury

- APPLEYARD D. (1973): Notes on urban perception and knowledge. In: Downs R. M., Stea D. (ed.): Image and environment: cognitive mapping and spatial behavior. Aldine, Chicago, s. 109-114.
- BLAŽEK J. (2002): Teorie regionálního rozvoje. Karolinum, Praha, s. 211.
- DISMAN M. (2002): Jak se vyrábí sociologická znalost. Karolinum, Praha, s. 374.
- DOWNS R. M., STEA D. (1973): Cognitive maps and spatial behavior: process and products. In: Downs R. M., Stea D. (ed.): Image and environment: cognitive mapping and spatial behavior. Aldine, Chicago, s. 8-26.
- DOWNS R. M., STEA D. (ed.) (1973): Image and environment: cognitive mapping and spatial behavior. Aldine, Chicago, s. 439.
- DRBOHLAV D. (1989a): Migrační motivace, regionální a sídelní preference obyvatelstva. Kandidátská disertační práce. PřF UK, Praha, s. 236.
- DRBOHLAV D. (1989b): Migrační atraktivita měst ČR (a její motivační specifikace). Sborník ČSGS, č. 1, s. 5-18.
- DRBOHLAV D. (1990a): Regional and residential preferences of the population (example of high school students in three selected cities of the Czech republic). Acta Universitatis Carolinae, č. 2, s. 51-72.
- DRBOHLAV D. (1990b): Důvody regionálních a sídelních preferencí obyvatelstva ČR. Sborník ČSGS, č. 1, s. 13-29.
- DRBOHLAV, D. (1990c): Migrační motivace, regionální a sídelní preference obyvatelstva – teoretická východiska v československé a zahraniční literatuře. Sociologický časopis, č. 5, s. 358-374.
- DRBOHLAV D. (1993): Behaviorální přístup v geografii. In: Sýkora L. (ed.): Teoretické přístupy a vybrané problémy v současné geografii. KSGRR, Praha, s. 31-41.
- FRANCESCATO D., MEBANE W. (1973): How citizens view two great cities: Milan and Rome. In: Downs R. M., Stea D. (ed.): Image and environment: cognitive mapping and spatial behavior. Aldine, Chicago, s. 131-147.
- GOLD J. R. (1980): An Introduction to behavioural geography. Oxford University Press, New York, s. 290.
- GOLD J. R., GOODEY B. (1983): Behavioral and perceptual geography. Progress in Human Geography, č. 4, s. 578-586.

- GOLD J. R., GOODEY B. (1989): Environmental perception: the relationship with age. *Progress in Human Geography*, č. 1, s. 99-106.
- GOODEY B. (1971): Perception of the environment. Occasional paper 17, University of Birmingham, Birmingham, s. 54-61.
- GOULD P. R., WHITE R. R. (1968): The Mental maps of British school leavers. *Regional Studies*, č. 2, s. 161-182.
- GOULD P. R. (1973): On Mental maps. In: Downs R. M., Stea D. (ed.): *Image and environment: cognitive mapping and spatial behavior*. Aldine, Chicago, s. 182-220.
- GOULD P. R., WHITE R. R. (1974): *Mental maps*. Penguin Books, Baltimore, s. 199.
- GOULD P. R. (1975): People in information space: The Mental maps and information surfaces of Sweden. The Royal University of Lund, Department of Geography, Lund, s. 151.
- GOURLEY J., MacCABE CH., SAARINEN T. F. (1993): Comparison of sketch maps drawn by students from Armidale, Australia and Dunedin, New Zealand. *New Zealand Journal of Geography*, č. 96, s. 8-15.
- HAMPL M. a kol. (2001): *Regionální vývoj: specifika české transformace, evropská integrace a obecná teorie*. PpF UK, Praha, s. 328.
- HAMPL M. (2005): *Geografická organizace společnosti v České republice: transformační procesy a jejich obecný kontext*. PpF UK, Praha, s. 147.
- HEATWOLE CH. A. (1993): Changes in mental maps. *Journal of Geography*, č. 2, s. 50-55.
- HEŘMANOVÁ E. (1991): Vybrané vícerozměrné statistické metody v geografii. Státní pedagogické nakladatelství, Praha, s. 133.
- HRDLIČKA M. (1983): Preference sídelních prostorů Čech. *Demografie*, 25, č. 1, s. 48-58.
- CHIODO J. J. (1993): Mental maps: Preservice teachers' awareness of the world. *Journal of Geography*, č. 3, s. 110-117.
- JANEČKOVÁ L., VAŠTÍKOVÁ M. (1999): *Marketing měst a obcí*. Grada, Praha, s. 178.
- JOHNSTON R. J. (ed.) (1993): *The Dictionary of human geography (second edition)*. Blackwell, Oxford, s. 576.
- KOTÁL P. (1997): *Analýza mentálních map Prahy*. Bakalářská práce, KSGRR, Praha, s. 47.
- KRUPAT E. (1985): *People in cities: The Urban environment and its effects*. Cambridge series in environment and behavior, Cambridge university press, s. 82.
- KÜHNEL K. (1982): *Migration and settlement: 16 Czechoslovakia*. IIASA, Laxenburg, s. 125.

- LLOYD R. E (1976): Cognition, preference and behavior in space: an examination of the structural linkages. *Economic Geography*, č. 3, s. 241-253.
- LYNCH K. (1960): *The Image of the city*. MIT Press, Cambridge, s. 200.
- MADANIPOUR A. (1996): *Design of urban space: an inquiry into a socio-spatial process*. John Wiley and Sons, Chichester, s. 241.
- MARIOT, P. (1986): Cestovný ruch – prepych alebo nevyhnutnosť? In: Sborník referátů ze 6. semináře ČGS „Rekreace a volný čas“. ČGS, Praha, s. 4 – 15.
- MONIOVÁ E., KIČMEROVÁ L. (2005): Zvítězila Praha, prohrál Jeseník. *Lidové noviny*, 1. února 2005, s. 15-20.
- MRKLASOVÁ, M. (1988): Migrační a sídelní preference ústeckých středoškoláků. *Demografie*, č. 4, s. 323-328.
- ORLEANS P. (1973): Differential cognition of urban residents: effects of social scale on mapping. In: Downs R. M., Stea D. (ed.): *Image and environment: cognitive mapping and spatial behavior*. Aldine, Chicago, s. 115-130.
- PACIONE M. (1982): Space preference, locational decisions and the dispersal of civil servants from London. *Environment and Planning A*, č. 3, s. 323-333.
- PELLENBARG P. H., MEESTER W. J. (1984): Location decisions and spatial cognition. In: de Smidt M., Wever E. (ed.): *A Profile of Dutch economic geography*. Van Gorcum, Assen, s. 105-128.
- POCOCK D. C. D. (1979): The Contribution of mental maps in perception studies. *Geography*, s. 279-286.
- RUSHTON G. (1969): Analysis of spatial behavior by revealed space preference. *Annals of the Association of American geographers*, č. 59, s. 391-400.
- SAARINEN T. F. (1973): Student views of the world. In: Downs R. M., Stea D. (ed.): *Image and environment: cognitive mapping and spatial behavior*. Aldine, Chicago, s. 148-161.
- SAARINEN T. F., SEAMON D., SELL J. L. (ed.) (1984): *Environmental perception and behavior: an inventory and prospect*. Research paper 209, University of Chicago, Chicago, s. 263.
- SAARINEN T. F. (1987): Centering of mental maps of the world. Discussion paper, Department of Geography, University of Arizona, s. 41.
- SIWEK T. (1988): Území Československa očima studentů geografie. *Sborník ČSGS*, č. 1, s. 31-37.
- SLAVÍK V., SEDLÁK M. (1997): Sídelné a regionálne preferencie žiakov stredných škôl v Skalici. *Acta facultatis rerum naturalium Universitatis Comenianae*, č. 40, s. 39-54.

SPILKOVÁ J. (2002): Nový fenomén nákupní centrum: behaviorální přístupy v pražském kontextu. Diplomová práce. KSGRR, Praha, s. 141.

TROWBRIDGE C. (1913): Fundamental methods of orientation and imaginary maps. Science, č. 38, s. 888-897.

ULACK R., RAITZ K. (1982): Perceptions of Appalachia. Environment and Perception, č. 6, s. 725-752.

VACA J. (2005): Doma nejlíp? To platí hlavně na jihu Čech. MF DNES, 9. února 2005, s. 12-13.

WHITE S. E. (1981): The Influence of urban residential preferences on spatial behavior. The Geographical Review, č. 2, s.176-187.

9.2 Použité zdroje a prameny

- Databáze katastrálních území ČR. Interní materiál KSGRR, PřF UK, 2004.
- Dojíždka a vyjíždka do zaměstnání a škol 1991: Okres Brno-město. FSÚ, Praha, 1992, s. 54.
- Dojíždka a vyjíždka do zaměstnání a škol 1991: Okres České Budějovice. FSÚ, Praha, 1992, s. 67.
- Dojíždka a vyjíždka do zaměstnání a škol 1991: Okres Hradec Králové. FSÚ, Praha, 1992, s. 62.
- Dojíždka a vyjíždka do zaměstnání a škol 1991: Okres Jihlava. FSÚ, Praha, 1992, s. 75.
- Dojíždka a vyjíždka do zaměstnání a škol 1991: Okres Karlovy Vary. FSÚ, Praha, 1992, s. 59.
- Dojíždka a vyjíždka do zaměstnání a škol 1991: Okres Liberec. FSÚ, Praha, 1992, s. 64.
- Dojíždka a vyjíždka do zaměstnání a škol 1991: Okres Olomouc. FSÚ, Praha, 1992, s. 73.
- Dojíždka a vyjíždka do zaměstnání a škol 1991: Okres Ostrava-město. FSÚ, Praha, 1992, s. 50.
- Dojíždka a vyjíždka do zaměstnání a škol 1991: Okres Pardubice. FSÚ, Praha, 1992, s. 67.
- Dojíždka a vyjíždka do zaměstnání a škol 1991: Okres Plzeň-město. FSÚ, Praha, 1992, s. 52.
- Dojíždka a vyjíždka do zaměstnání a škol 1991: Okres Praha-hlavní město. FSÚ, Praha, 1992, s. 55.
- Dojíždka a vyjíždka do zaměstnání a škol 1991: Okres Ústí nad Labem. FSÚ, Praha, 1992, s. 66.
- Dojíždka a vyjíždka do zaměstnání a škol 1991: Okres Zlín. FSÚ, Praha, 1992, s. 68.
- Hledat cestu. <http://mapy2.atlas.cz>, 12. 12. 2005.
- Hodnocení potenciálu cestovního ruchu na území ČR. MMR a MŽP, Praha, 2001, s. 22.
- Mapa krajů. www.asbs.cz/www/media/images/cz/design/mapa_kraje.gif, 12. 3. 2006
- Nezaměstnanost v obcích a mikroregionech 12/2005. <http://portal.mpsv.cz>, 20. 1. 2006.
- Okresy ČR v roce 2003. ČSÚ, Praha, 2004, s. 165.
- Pohyb obyvatelstva v České republice v roce 2000. ČSÚ, Praha, 2001, s. 311.
- Pohyb obyvatelstva v České republice v roce 2001. ČSÚ, Praha, 2002, s. 299.
- Pohyb obyvatelstva v České republice v roce 2002. ČSÚ, Praha, 2003, s. 295.
- Pohyb obyvatelstva v České republice v roce 2003. ČSÚ, Praha, 2004, s. 295.
- Pohyb obyvatelstva v České republice v roce 2004. ČSÚ, Praha, 2005, s. 307.
- Regionální statistika ceny práce. <http://portal.mpsv.cz>, 20. 1. 2006.
- Sčítání lidu, domů a bytů 2001 – Dojíždka do zaměstnání a škol: Okres Brno-město. ČSÚ, Praha, 2004, s. 102.

Sčítání lidu, domů a bytů 2001 – Dojížděka do zaměstnání a škol: Okres České Budějovice. ČSÚ, Praha, 2004, s. 105.

Sčítání lidu, domů a bytů 2001 – Dojížděka do zaměstnání a škol: Okres Hradec Králové. ČSÚ, Praha, 2004, s. 95.

Sčítání lidu, domů a bytů 2001 – Dojížděka do zaměstnání a škol: Okres Jihlava. ČSÚ, Praha, 2004, s. 88.

Sčítání lidu, domů a bytů 2001 – Dojížděka do zaměstnání a škol: Okres Karlovy Vary. ČSÚ, Praha, 2004, s. 96.

Sčítání lidu, domů a bytů 2001 – Dojížděka do zaměstnání a škol: Okres Liberec. ČSÚ, Praha, 2004, s. 102.

Sčítání lidu, domů a bytů 2001 – Dojížděka do zaměstnání a škol: Okres Olomouc. ČSÚ, Praha, 2004, s. 100.

Sčítání lidu, domů a bytů 2001 – Dojížděka do zaměstnání a škol: Okres Ostrava-město. ČSÚ, Praha, 2004, s. 94.

Sčítání lidu, domů a bytů 2001 – Dojížděka do zaměstnání a škol: Okres Pardubice. ČSÚ, Praha, 2004, s. 96.

Sčítání lidu, domů a bytů 2001 – Dojížděka do zaměstnání a škol: Okres Plzeň-město. ČSÚ, Praha, 2004, s. 103.

Sčítání lidu, domů a bytů 2001 – Dojížděka do zaměstnání a škol: Okres Praha-hlavní město. ČSÚ, Praha, 2004, s. 107.

Sčítání lidu, domů a bytů 2001 – Dojížděka do zaměstnání a škol: Okres Ústí nad Labem. ČSÚ, Praha, 2004, s. 91.

Sčítání lidu, domů a bytů 2001 – Dojížděka do zaměstnání a škol: Okres Zlín. ČSÚ, Praha, 2004, s. 87.

Souhrnné tabulky za obce SLDB 2001. www.czso.cz, 7. 2. 2004.

Statistická ročenka životního prostředí České republiky 2002. MŽP, Praha, 2002, s. 565.

Územní přehledy o volební účasti. www.volby.cz/pls/ps2002-win/psm, 10. 12. 2005.

Vybrané statistické údaje za základní územní jednotky. www.statnisprava.cz, 10. 12. 2005.

Výroční zpráva o činnosti JU České Budějovice za rok 2004. www.jcu.cz/documents/annual_report, 24. 11. 2005.

Výroční zpráva o činnosti ÚJEP Ústí nad Labem za rok 2004. <http://fos.ujep.cz>, 24. 11. 2005.

10. Seznam obrázků, grafů a tabulek

10.1 Seznam obrázků

Obrázek 2.1: Schéma konstrukce mentálních map.....	14
Obrázek 3.1: Zkoumané území.....	26
Obrázek 6.1: Mapa průměrného pořadí měst dle pracovních preferencí.....	56
Obrázek 6.2: Mapa průměrného pořadí měst dle preferencí k bydlení	63
Obrázek 6.3: Mapa průměrného pořadí měst dle rekreačních preferencí.....	68
Obrázek 6.4: Mapa percepce vzdálenosti krajských měst od Prahy.....	70
Obrázek 6.5: Mapa percepce populační velikosti krajských měst.....	73
Obrázek 6.6: Mapa průměrného pořadí měst dle komplexních sídelních preferencí	77
Obrázek 7.1: Mapa percepce krajských měst	79
Obrázek 7.2: Mapa rozdílů subjektivních pracovních preferencí a objektivního hodnocení	83
Obrázek 7.3: Mapa rozdílů subjektivních preferencí k bydlení a objektivního hodnocení	83

10.2 Seznam grafů

Graf 3.1: Struktura šetřeného vzorku respondentů dle geografických a negeografických oborů.....	28
Graf 3.2 a 3.3: Struktura šetřeného vzorku dle ročníku studia a pohlaví respondenta	30
Graf 3.4: Struktura šetřeného vzorku dle věku respondenta.....	30
Graf 4.1: Dendrogram vyjadřující postupné shlukování proměnných	34
Graf 4.2: Rotované faktorové zátěže vybraných proměnných (ekonomická úroveň a trh práce)	35
Graf 4.3: Faktorová skóre ekonomických ukazatelů krajských měst	36
Graf 4.4: Rotované faktorové zátěže vybraných proměnných (bytové podmínky).....	40
Graf 4.5: Faktorové zátěže vybraných proměnných (sociální prostředí).....	41
Graf 4.6: Faktorové zátěže vybraných proměnných (životní prostředí a rekreace).....	44
Graf 6.1: Míra nadsazení, resp. podhodnocení odhadnuté vzdálenosti krajských měst od Prahy.....	71

10.3 Seznam tabulek

Tabulka 3.1: Struktura šetřeného vzorku respondentů dle studijních oborů	29
Tabulka 4.1: Pořadí měst dle ukazatelů ekonomické úrovně a trhu práce	37
Tabulka 4.2: Pořadí měst dle ukazatelů bydlení.....	42
Tabulka 4.3: Pořadí měst dle ukazatelů životního prostředí a rekreace	45
Tabulka 5.1: Žebříček českých měst dle životní úrovně obyvatel.....	47
Tabulka 6.1: Pořadí měst dle percepce pracovních podmínek	51
Tabulka 6.2: Pořadí měst dle pracovních preferencí	51
Tabulka 6.3: Pořadí měst dle pracovních preferencí respondentů z Českých Budějovic.....	54
Tabulka 6.4: Pořadí měst dle pracovních preferencí respondentů z Ústí nad Labem	54
Tabulka 6.5: Pořadí měst dle percepce podmínek pro bydlení.....	58
Tabulka 6.6: Pořadí měst dle preferencí k bydlení.....	58
Tabulka 6.7: Pořadí měst dle preferencí k bydlení respondentů z Českých Budějovic.....	60
Tabulka 6.8: Pořadí měst dle preferencí k bydlení respondentů z Ústí nad Labem	60
Tabulka 6.9: Pořadí měst dle percepce rekreačních možností.....	65
Tabulka 6.10: Pořadí měst dle rekreačních preferencí	65
Tabulka 6.11: Pořadí měst dle celkových sídelních preferencí	74
Tabulka 6.12: Pořadí měst dle komplexních sídelních preferencí respondentů z Českých Budějovic .	76
Tabulka 6.13: Pořadí měst dle komplexních sídelních preferencí respondentů z Ústí nad Labem	76
Tabulka 7.1: Pořadové korelace migračních proudů a preferencí	81
Tabulka 7.2: Pořadové korelace subjektivního a objektivního hodnocení	82

11. Seznam příloh

Příloha 1: Korelační matice použitých ukazatelů

Příloha 2: Přehled hodnot použitých ukazatelů

Příloha 3: Dendrogramy vyjadřující postupné shlukování proměnných

Příloha 4: Faktorová skóre ukazatelů bytových podmínek a sociálního prostředí

Příloha 5: Faktorová skóre ukazatelů životního prostředí a rekreace

Příloha 6: Hodnoty směrodatné odchylky a variance pro percepci a preference

Příloha 7: Kartogram míry návštěvnosti krajských měst

Příloha 8: Geografická poloha a populační velikost krajských měst

Příloha 9: Dotazník k terénnímu šetření

12. Přílohy

Příloha 1: Korelační matice použitých ukazatelů

	Míra nezaměstnanosti	Mzdy	Podnikatelská aktivita	Zaměstnavatelé	VŠ	Index změny PPP
Míra nezaměstnanosti	1,000	-0,245	-0,537	-0,360	-0,453	-0,576
Mzdy	-0,245	1,000	0,353	-0,616	0,451	-0,041
Podnikatelská aktivita	-0,537	0,353	1,000	0,070	0,590	0,311
Zaměstnavatelé	-0,360	-0,616	0,070	1,000	-0,122	0,388
Vysokoškoláci	-0,453	0,451	0,590	-0,122	1,000	0,267
Index změny PPP	-0,576	-0,041	0,311	0,388	0,267	1,000
	Velikost bytu	Plocha bytu	Cena bytu	Cena pozemku	Nájmy	Bytová výstavba
Velikost bytu	1	-0,642	0,125	0,303	-0,224	-0,163
Plocha bytu	-0,642	1	-0,177	-0,217	0,355	0,063
Cena bytu	0,125	-0,177	1	0,774	0,734	0,904
Cena pozemku	0,303	-0,217	0,774	1	0,549	0,647
Nájmy	-0,224	0,355	0,734	0,549	1	0,817
Bytová výstavba	-0,163	0,063	0,904	0,647	0,817	1
	Trestné činy	Rozvody	Potraty	Volební účast	Věřící	VŠ
Trestné činy	1	-0,502	0,039	0,218	0,000	0,634
Rozvody	-0,502	1	-0,059	-0,266	0,011	-0,526
Potraty	0,039	-0,059	1	-0,378	-0,599	-0,237
Volební účast	0,218	-0,266	-0,378	1	0,317	0,611
Věřící	0,000	0,011	-0,599	0,317	1	0,345
Vysokoškoláci	0,634	-0,526	-0,237	0,611	0,345	1
	Emise NOx	Rozloha CHÚ	Přírodní potenciál	Kulturní potenciál	OIR	Sportovní zařízení
Emise NOx	1	-0,283	-0,564	0,044	-0,116	0,307
Rozloha CHÚ	-0,283	1	-0,017	0,396	-0,144	0,267
Přírodní potenciál	-0,564	-0,017	1	-0,130	-0,192	-0,646
Kulturní potenciál	0,044	0,396	-0,130	1	0,373	0,358
OIR	-0,116	-0,144	-0,192	0,373	1	0,676
Sportovní zařízení	0,307	0,267	-0,646	0,358	0,676	1

Zdroj: vlastní výpočty

Příloha 2: Přehled hodnot použitých ukazatelů

	Míra nezaměstnanosti	Mzdy	Podnikatelé	VŠ	Zaměstnavatelé	Index změny PPP
Praha	3,5	22643	648	18,8	41	99,1
České Budějovice	4,5	17 681	495	12,9	66	99,6
Plzeň	5,6	19 103	502	12,5	36	87,2
Karlovy Vary	8,6	15 308	532	9,7	79	93,7
Ústí nad Labem	12,9	17 543	415	8,2	40	78,1
Liberec	7,0	17 162	585	11,1	50	96,7
Hradec Králové	5,4	17 143	498	14,5	58	92,6
Pardubice	6,0	17 242	455	12,2	62	87,0
Jihlava	7,0	17 933	385	9,5	58	102,0
Brno	9,5	17 542	551	17,9	41	90,6
Olomouc	8,1	16 189	441	15,5	69	96,2
Zlín	6,7	16 695	543	12,1	89	88,6
Ostrava	15,2	18 661	404	10,5	30	73,9

	Velikost bytu	Plocha bytu	Cena bytu	Nájmy	Cena pozemku	Bytová výstavba
Praha	43,1	17,4	44000	2521	4400	5 924
České Budějovice	44,2	15,9	24000	1414	1600	910
Plzeň	44,0	16,9	23000	1743	2500	353
Karlovy Vary	43,2	15,9	22000	1245	1300	285
Ústí nad Labem	41,8	16,4	14000	1245	650	84
Liberec	46,1	16,3	19500	1593	1400	580
Hradec Králové	46,5	16,2	25000	1384	2500	345
Pardubice	44,8	15,9	25000	1384	1600	532
Jihlava	45,3	14,9	21500	1117	2000	640
Brno	44,0	16,5	27000	1865	3300	1240
Olomouc	45,4	15,8	23500	1744	1500	629
Zlín	46,3	14,9	23000	1337	4000	466
Ostrava	41,5	22,8	15000	1684	1000	243
	VŠ	Trestné činy	Rozvody	Potraty	Věřící	Volební účast
Praha	18,8	97 302	3,8	50,7	24,51	60,0
České Budějovice	12,9	6 245	7,3	51,9	28,86	55,1
Plzeň	12,5	8 085	4,6	61,2	20,24	56,7
Karlovy Vary	9,7	4 592	10,1	57,0	21,65	53,8
Ústí nad Labem	8,2	5 571	6,1	60,0	15,65	51,4
Liberec	11,1	5 899	6,3	52,1	17,07	56,3
Hradec Králové	14,5	4 007	5,4	56,6	21,82	63,3
Pardubice	12,2	4 584	6,8	35,0	21,42	59,6
Jihlava	9,5	2 365	5,9	41,9	29,46	57,1
Brno	17,9	18 225	3,8	43,1	35,73	58,3
Olomouc	15,5	6 857	7,5	40,9	30,15	57,7
Zlín	12,1	3 955	7,8	41,9	40,20	61,0
Ostrava	10,5	14 092	5,7	48,6	29,49	53,3

	Emise NOx	Rozloha CHÚ	Přírodní potenciál	Kulturní potenciál	OIR	Sportovní zařízení
Praha	7,15	2133,3	7	225	3412	318
České Budějovice	1,44	1239,4	49	191	9	75
Plzeň	22	65,7	42	217	1832	67
Karlovy Vary	0,3	1736,5	56	224	148	63
Ústí nad Labem	5,06	314,7	29	77	1111	104
Liberec	0,9	1611,7	66	134	445	100
Hradec Králové	0,4	207,2	42	195	2282	71
Pardubice	13,32	686,9	32	135	93	50
Jihlava	0,62	497,6	59	132	459	46
Brno	4,37	326,6	43	207	7444	259
Olomouc	0,77	1424,6	39	202	355	79
Zlín	1,39	167,6	47	99	397	55
Ostrava	59,82	403,4	14	167	159	207

Zdroj: SLDB 2001, 1991

Okresy ČR v roce 2003

Statistická ročenka životního prostředí České republiky 2002

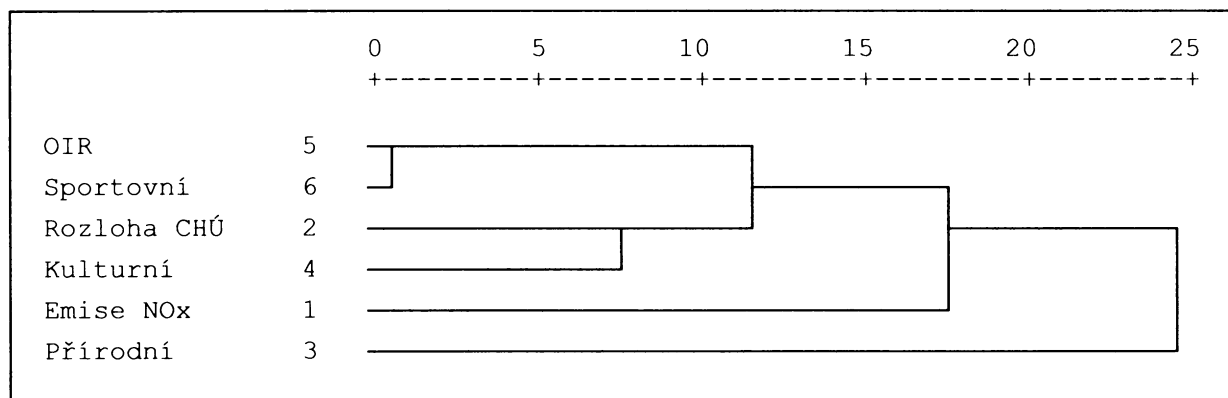
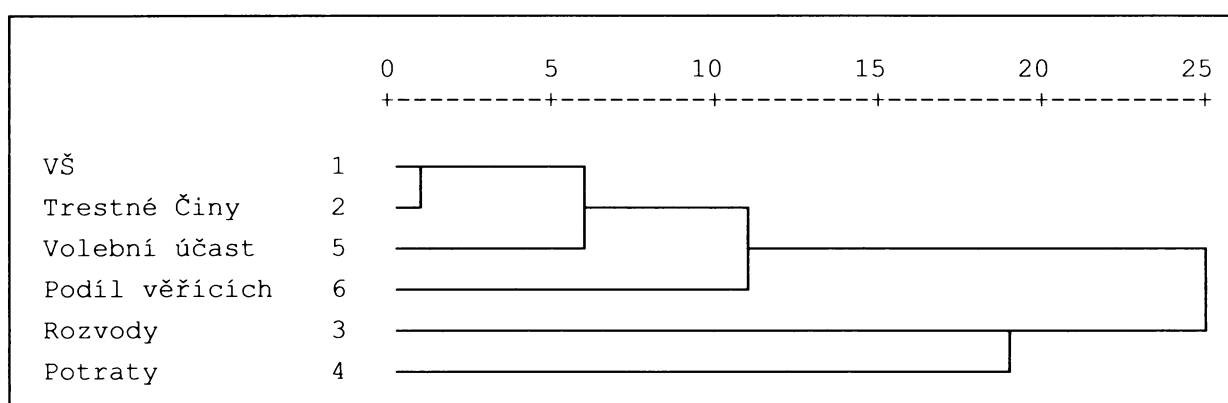
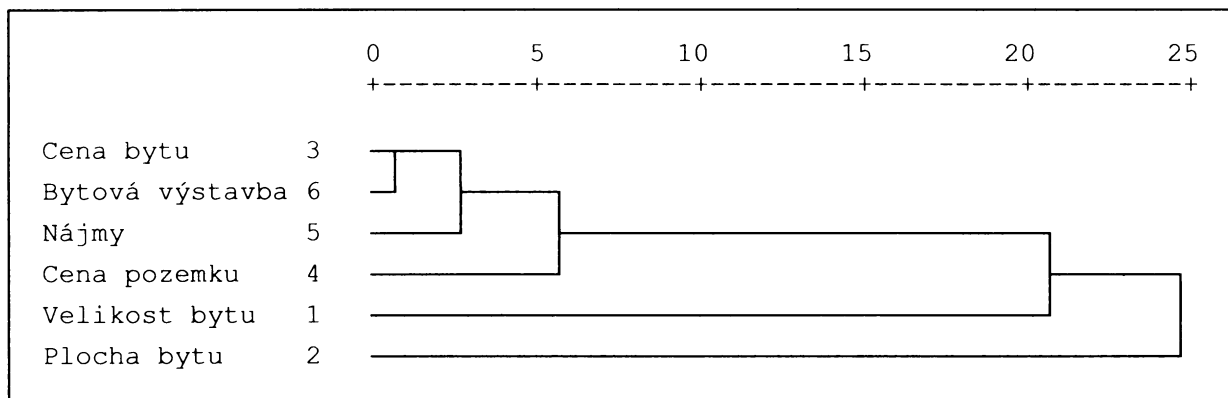
Hypoteční banka

Hodnocení potenciálu cestovního ruchu na území ČR

Pohyby obyvatelstva v ČR v roce 2003

Databáze k. ú. ČR

Příloha 3: Dendrogramy vyjadřující postupné shlukování proměnných

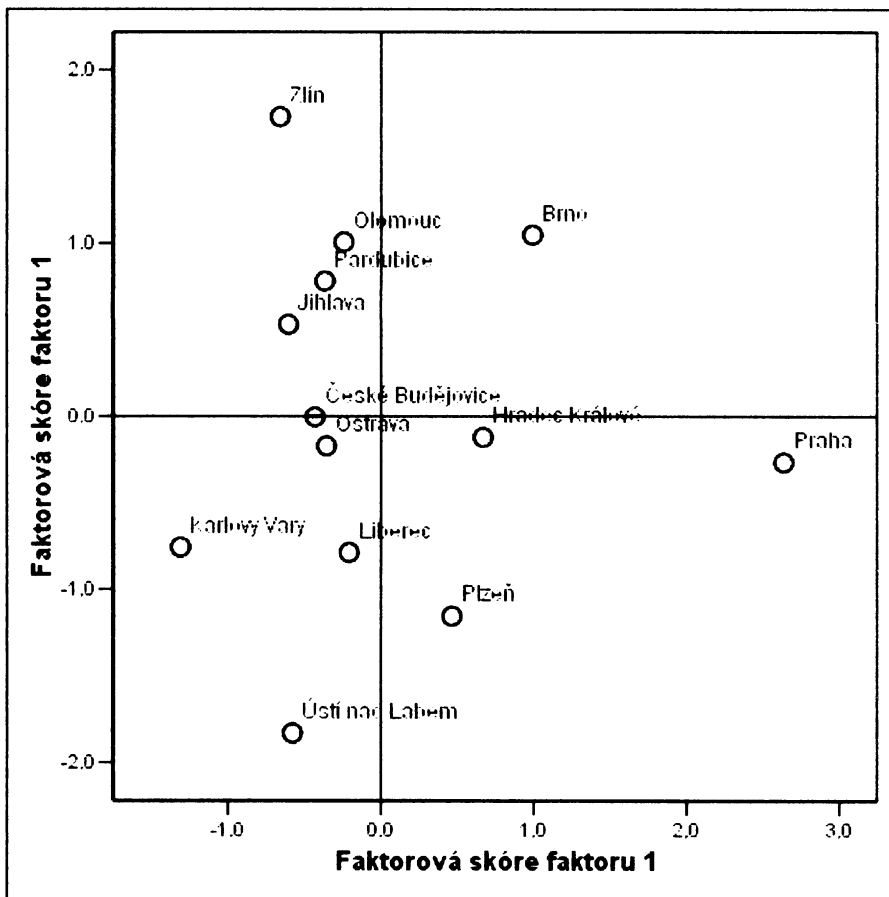
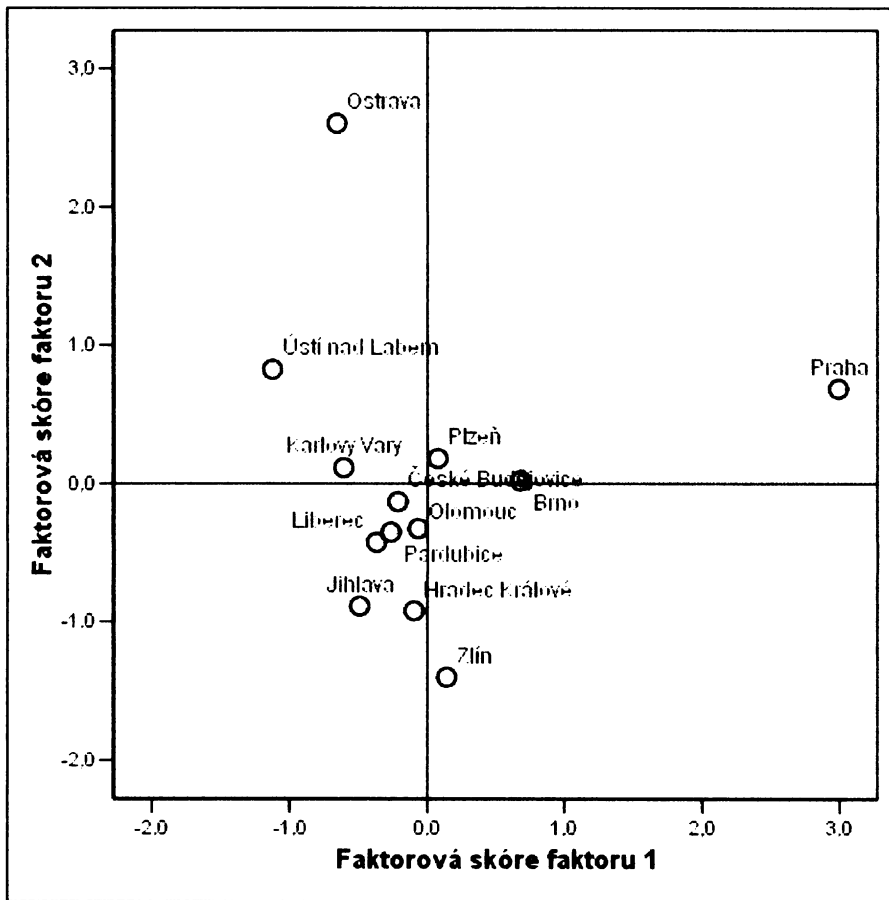

Zdroj: vlastní výpočty

Poznámka: Sportovní = ukazatel Sportovní zařízení, Kulturní = ukazatel Kulturní potenciál, Přírodní = ukazatel Přírodní potenciál.

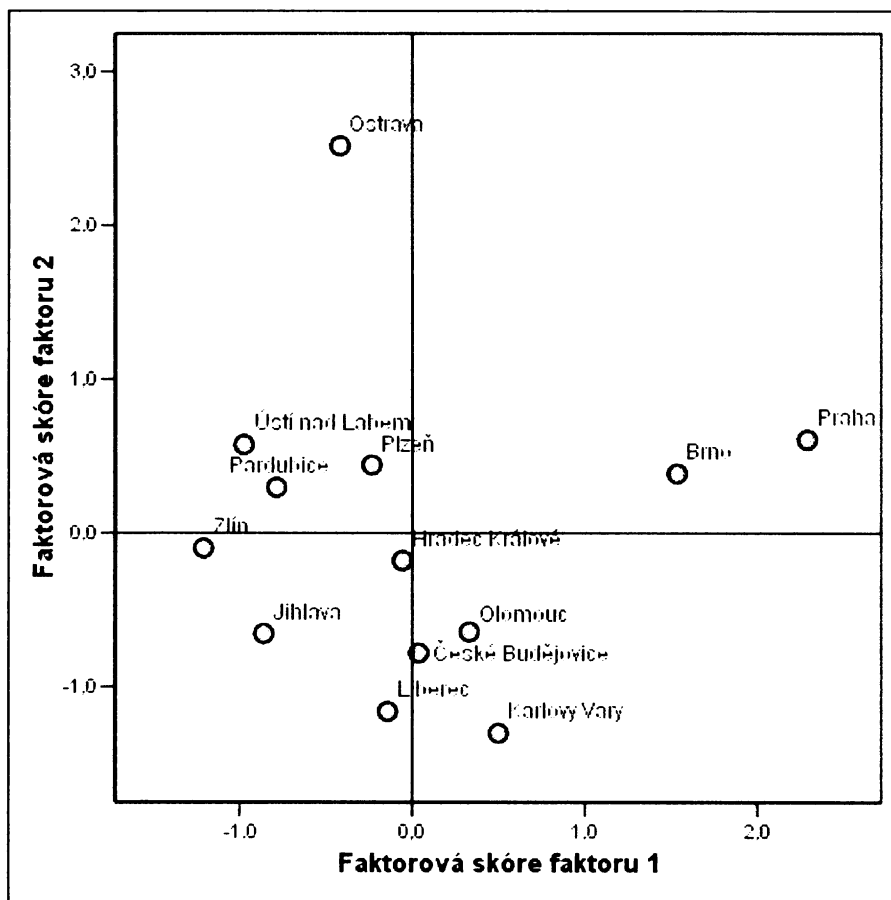
Byla použita hierarchická shluková analýza, metoda shlukování mezi skupinami a euklidovské vzdálenosti.

Příloha 4: Faktorová skóre ukazatelů bytových podmínek a sociálního prostředí

Zdroj: vlastní výpočty

Příloha 5: Faktorová skóre ukazatelů životního prostředí a rekreace

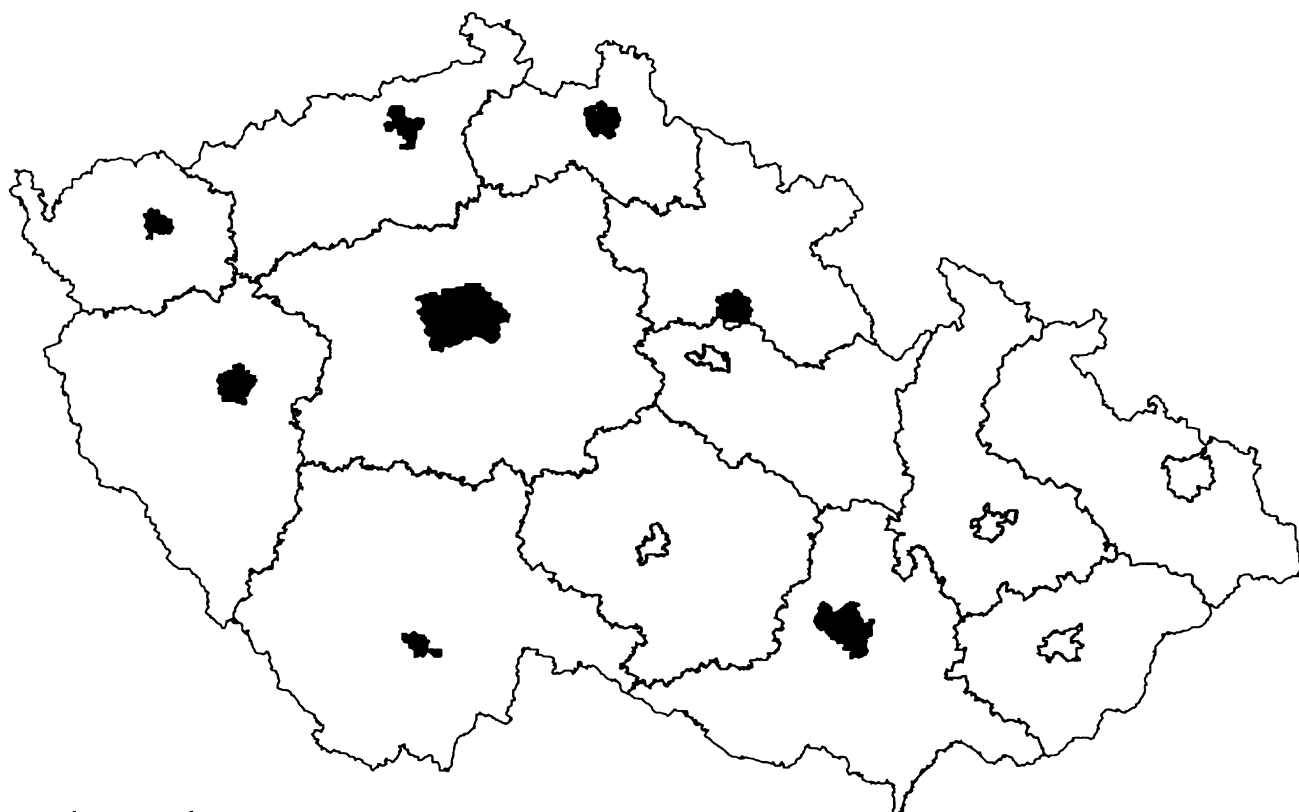
Zdroj: vlastní výpočty

Příloha 6: Hodnoty směrodatné odchylky a variance pro percepci a preference

	Ekonomická úroveň a trh práce			
	Percepce		Preference	
	St. odchylka	Variance	St. odchylka	Variance
Praha	1,81391	3,290	2,885	8,322
České Budějovice	1,73752	3,019	2,700	7,290
Plzeň	1,88170	3,541	2,804	7,862
Karlovy Vary	1,98254	3,930	3,017	9,104
Ústí nad Labem	2,00139	4,006	3,127	9,778
Liberec	1,93099	3,729	2,851	8,127
Hradec Králové	1,71587	2,944	2,518	6,339
Pardubice	1,69676	2,879	2,709	7,341
Jihlava	1,69748	2,881	3,110	9,672
Brno	2,11188	4,460	2,827	7,994
Olomouc	1,63533	2,674	2,923	8,546
Zlín	1,54002	2,372	2,567	6,587
Ostrava	2,38372	5,682	2,861	8,185
	Bydlení			
	Percepce		Preference	
	St. odchylka	Variance	St. odchylka	Variance
Praha	2,47491	6,125	4,316	18,627
České Budějovice	1,72145	2,963	2,860	8,179
Plzeň	1,92165	3,693	3,176	10,090
Karlovy Vary	1,90781	3,640	3,237	10,479
Ústí nad Labem	1,97000	3,881	3,501	12,255
Liberec	1,85842	3,454	3,137	9,842
Hradec Králové	1,76785	3,125	2,838	8,053
Pardubice	1,58457	2,511	2,945	8,676
Jihlava	1,69046	2,858	3,444	11,858
Brno	1,86450	3,476	3,294	10,848
Olomouc	1,73093	2,996	3,166	10,022
Zlín	1,54051	2,373	2,913	8,483
Ostrava	1,94858	3,797	2,788	7,774
	Životní prostředí a rekreace			
	Percepce		Preference	
	St. odchylka	Variance	St. odchylka	Variance
Praha	2,04490	4,182	4,148	17,209
České Budějovice	1,88557	3,555	2,520	6,349
Plzeň	1,89972	3,609	3,174	10,076
Karlovy Vary	1,97556	3,903	3,292	10,837
Ústí nad Labem	1,96000	3,842	3,021	9,125
Liberec	2,20973	4,883	3,406	11,601
Hradec Králové	1,84547	3,406	2,731	7,460
Pardubice	1,75165	3,068	2,884	8,317
Jihlava	1,77340	3,145	3,610	13,034
Brno	1,87786	3,526	3,194	10,201
Olomouc	1,84476	3,403	3,469	12,033
Zlín	1,81523	3,295	3,189	10,171
Ostrava	1,94600	3,787	2,558	6,542

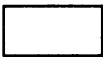

Zdroj: vlastní výpočty

Příloha 7: Kartogram míry návštěvnosti krajských měst

Legenda

Míra návštěvnosti (%)

- 0 - 25
- 26 - 50
- 51 - 75
- 76 - 100
- nezkoumané území

40 0 40 80 120 160 Kilometry

Zdroj: dotazníkové šetření

Příloha 8: Geografická poloha a populační velikost krajských měst

	Počet obyvatel (v tis.)	vzdálenost od Prahy (v km)
Praha	1169,11	0,0
České Budějovice	97,34	143,2
Plzeň	166,12	90,7
Karlovy Vary	53,36	124,2
Ústí nad Labem	95,44	81,2
Liberec	99,10	103,6
Hradec Králové	97,16	106,4
Pardubice	90,67	105,2
Jihlava	50,70	126,0
Brno	376,17	205,4
Olomouc	102,61	234,7
Zlín	80,85	288,7
Ostrava	316,74	324,4

*Zdroj: SLDB 2001
www.atlas.cz*

Příloha 9: Dotazník k terénnímu šetření

Dotazník k diplomové práci (Marie Wernerová)

Téma: Percepce atraktivity a image krajských měst v Česku na příkladu VŠ studentů z Českých Budějovic a Ústí nad Labem

Místo studia (město): Obor studia:.....
Ročník studia: Věk: Pohlaví:
Místo trvalého bydliště: Místo rodiště:

Označte, která z českých krajských měst jste navštívil(a):

Praha	Liberec	Olomouc
Plzeň	Ústí nad Labem	Zlín
České Budějovice	Karlovy Vary	Jihlava
Hradec Králové	Brno	
Pardubice	Ostrava	

V následujících otázkách, prosím, zhodnoťte, jak vnímáte jednotlivá krajská města v Česku z hlediska níže uvedených oblastí. Ke každému městu přiřaďte počet bodů 1 – 5, případně uveďte požadovaný údaj. Použijte tuto hodnotící stupnici: 1 bod – zcela neuspokojivý, 2 body – spíše špatný, 3 body – průměrný, 4 body – spíše dobrý, 5 bodů - výborný

A) EKONOMICKÁ ÚROVEŇ A TRH PRÁCE

1. Ohodnoťte dostupnost pracovních příležitostí (z hlediska počtu, vhodných pozic) v jednotlivých městech:

Praha	Liberec	Olomouc
Plzeň	Ústí nad Labem	Zlín
České Budějovice	Karlovy Vary	Jihlava
Hradec Králové	Brno	
Pardubice	Ostrava	

2. Jaká je podle Vás úroveň mezd v jednotlivých městech?

Praha	Liberec	Olomouc
Plzeň	Ústí nad Labem	Zlín
České Budějovice	Karlovy Vary	Jihlava
Hradec Králové	Brno	
Pardubice	Ostrava	

3. Zhodnoťte ekonomickou prosperitu jednotlivých měst:

Praha	Liberec	Olomouc
Plzeň	Ústí nad Labem	Zlín
České Budějovice	Karlovy Vary	Jihlava
Hradec Králové	Brno	
Pardubice	Ostrava	

B) BYDLENÍ

4. Jaká je podle Vás dostupnost kvalitního bydlení v jednotlivých městech?

Praha	Liberec	Olomouc
Plzeň	Ústí nad Labem	Zlín
České Budějovice	Karlovy Vary	Jihlava
Hradec Králové	Brno	
Pardubice	Ostrava	

5. Uved'te, jak se Vám líbí vzhled jednotlivých měst (např. architektonické řešení, veřejná zeleň, upravenost):

Praha	Liberec	Olomouc
Plzeň	Ústí nad Labem	Zlín
České Budějovice	Karlovy Vary	Jihlava
Hradec Králové	Brno	
Pardubice	Ostrava	

6. Zhodnoťte kvalitu sociálního prostředí (tj. socio-patologické jevy – kriminalita, dále podíl věřících, cizinců, vzdělanost apod.) v jednotlivých městech:

Praha	Liberec	Olomouc
Plzeň	Ústí nad Labem	Zlín
České Budějovice	Karlovy Vary	Jihlava
Hradec Králové	Brno	
Pardubice	Ostrava	

C) ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ A REKREACE

7. Ohodnoťte možnosti zábavy a trávení volného času v jednotlivých městech:

Praha	Liberec	Olomouc
Plzeň	Ústí nad Labem	Zlín
České Budějovice	Karlovy Vary	Jihlava
Hradec Králové	Brno	
Pardubice	Ostrava	

8. Ohodnoťte kvalitu životního prostředí z hlediska jeho přírodních komponent (např. kvalita ovzduší, vody, zplodiny) v jednotlivých městech:

Praha	Liberec	Olomouc
Plzeň	Ústí nad Labem	Zlín
České Budějovice	Karlovy Vary	Jihlava
Hradec Králové	Brno	
Pardubice	Ostrava	

9. Uved'te, jak je pro Vás atraktivní charakter krajiny v zázemí jednotlivých měst:

Praha	Liberec	Olomouc
Plzeň	Ústí nad Labem	Zlín
České Budějovice	Karlovy Vary	Jihlava
Hradec Králové	Brno	
Pardubice	Ostrava	

D) GEOGRAFICKÁ POLOHA

10. Odhadněte vzdálenost (v kilometrech) jednotlivých měst od Prahy:

Plzeň	Liberec	Ostrava
České Budějovice	Ústí nad Labem	Olomouc
Hradec Králové	Karlovy Vary	Zlín
Pardubice	Brno	Jihlava

11. Odhadněte počet obyvatel jednotlivých měst:

Praha	Liberec	Olomouc
Plzeň	Ústí nad Labem	Zlín
České Budějovice	Karlovy Vary	Jihlava
Hradec Králové	Brno	
Pardubice	Ostrava	

Nakonec ještě určete pořadí, jak jednotlivá místa Vy osobně preferujete.

12. Uveďte, jak jsou pro Vás jednotlivá města atraktivní, vždy při zohlednění pouze daného hlediska.

Použijte tuto škálu: 1-nejvíce preferuji až 13-nejméně preferuji.

A) Práce

Praha

Plzeň

České Budějovice

Hradec Králové

Pardubice

Liberec

Ústí nad Labem

Karlovy Vary

Brno

Ostrava

Olomouc

Zlín

Jihlava

B) Bydlení

Praha

Plzeň

České Budějovice

Hradec Králové

Pardubice

Liberec

Ústí nad Labem

Karlovy Vary

Brno

Ostrava

Olomouc

Zlín

Jihlava

C) Rekreace

Praha

Plzeň

České Budějovice

Hradec Králové

Pardubice

Liberec

Ústí nad Labem

Karlovy Vary

Brno

Ostrava

Olomouc

Zlín

Jihlava

13. Uveďte, jak jsou pro Vás jednotlivá města atraktivní pro trvalé bydlení, při zohlednění všech hledisek a faktorů dohromady. Použijte tuto škálu: 1-nejvíce preferuji až 13-nejméně preferuji.

Praha

Plzeň

České Budějovice

Hradec Králové

Pardubice

Liberec

Ústí nad Labem

Karlovy Vary

Brno

Ostrava

Olomouc

Zlín

Jihlava